

З «НОВОГО КРАЮ»

Листи українських емігрантів з Канади

Зібрав і упорядкував,
написав передмову О.І. Сич

Видавництво Канадського інституту українських студій
Альбертський університет

Едмонтон 1991

Canadian Institute of Ukrainians Studies Press
University of Alberta

Occasional Research Reports

The Institute publishes research reports, including theses, periodically. Copies may be ordered from the Canadian Institute of Ukrainian Studies, 352 Athabasca Hall, University of Alberta, Edmonton, Alberta, Canada, T6G 2E8.

The name of the publication series and the substantive material in each issue (unless otherwise noted) are copyrighted by the Canadian Institute of Ukrainian Studies Press.

Publication of this work is made possible in part by a grant from the Stasiuk Family Endowment Fund.

Частину фондів на це видання завдячуємо дотації з фонду ім. родини Стасюків.

PRINTED IN CANADA

Occasional Research Reports

FROM THE "NEW LAND"
Letters of Ukrainian Emigrants from Canada

Compiled and with an introduction by O.I. Sych

Research Report No. 45 — 1991

Canadian Institute of Ukrainian Studies Press
University of Alberta
Edmonton, Alberta

Серія Довідників

З «НОВОГО КРАЮ»

Листи українських емігрантів з Канади

Зібрав і упорядкував,
написав передмову О.І. Сич

Довідник № 45 – 1991

Видавництво Канадського інституту українських студій
Альбертський університет
Едмонтон, Альберта

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/45sych>

ЗМІСТ

Передмова	1
Піонерська доба: важкі початки	11
Між двома війнами	55

Автор висловлює щиру подяку дирекції і співробітникам відділу рідкісної книги наукової бібліотеки Чернівецького держуніверситету та співробітникам Державного архіву Чернівецької області за допомогу у зборі матеріалів для цієї книги.

Фотографії зробив О.С. Віклюк.

ПЕРЕДМОВА

100 років тому почалася еміграція українців до Канади.

...Їх чекала довга і важка подорож у незнаний світ. Якими були їх останні хвилини біля рідної домівки? Може такими...

Надворі буяла весна, а душу обійняли тривога й смуток. Він зітхнув – час виrushати в дорогу. Вкинув у тайстрини окрасець хліба, декілька цибулин, поклав чисту сорочку і постоли, заховав на грудях вузлик із жмен'кою рідної землі, який одночасно був і пам'яттю, і оберегом. Ще раз оглянув убогу кімнату, потім перехристився на потемнілу від часу ікону. З великим зусиллям відірвав від себе плачучу дружину, квапливо поцілував її та дітей, намагаючись уникнути іх поглядів, які роздирали душу. Бо знов, що в їх очах побачить і страх, і відчай, і нерозуміння, і ще якусь надію. Швидко вийшов, через декілька кроків обернувся, низько вклонився отчому дому і, вже не оглядаючись, пішов. А мозок невідступно свердлили думки. Що чекає по той бік океану? Чи буде щастя на чужині? Чи не обернеться «вільна земля» камінним хрестом? Хто зна?...

А могло бути інакше. Він виїжджав разом із родиною – дружиною і дітьми, захопивши небагатий скарб. Дома лишалися старі батько й мати, які одиноко стояли на порозі хати і мовчи, із сумом дивилися їм услід. І йому назавжди запам'яталися слізозина, яка застигла на вусах батька, і зморщена, порепана від багатолітньої праці материнська долоня, якою вона затулила собі рота, щоб не голосити. І тоді він зрозумів, що лишає тут частину душі і серця...

А можливо, це відбувалося зовсім не так. І попрощатися з родичем, що покидав рідне село й батьківщину, зійшлася уся рідня. А її було чимало. І проводжали далеко за село, співали веселі й сумні прощальні пісні, і бажали кращої долі тим, хто відважився торувати шлях у невідому країну, яка звалася Канадою...

Зрозуміло, що прощання окремого емігранта з рідними, з отчим краєм не належить до категорії «історичних подій», до яких традиційно відносять, наприклад, підписання якихось важливих угод, міжнародні конференції, революції, повстання, зміну династій і т. ін. Але, з другого боку, такі чи подібні події особистого життя людини часто-густо набувають для неї справді «історичного значення», нерідко визначаючи наперед її подальший життєвий шлях, або долю її дітей і нащадків. До речі, для останніх знання саме про ці події бувають набагато важливішими, ніж відомості, скажімо, про обставини подорожі Колумба до Америки чи битву під Ватерльюо, де згасла зірка Наполеона.

Виникає питання: чи можна взагалі відтворити обставини життя конкретної людини чи сім'ї, які мали місце багато років тому? І наскільки це актуально для наукового дослідження?

Історик, вивчаючи минувшину, користується різними джерелами. Щоб відтворити її всебічно, глибоко, у всьому розмаїтті та багатобарвності, щоб вона набула, так би мовити, «об'ємних контурів», необхідне ознайомлення з найрізноманітнішими за своїм характером джерелами. Їх ретельний аналіз, перевірка,

співставлення з іншими документами дають можливість не тільки усвідомити суть історичних процесів, встановити їх характерні риси та закономірності, дати їм належну оцінку, але, при бажанні, пізнати те, що відомий французький вчений Ф. Бродель назавв «структурами повсякденності», іншими словами – скласти уявлення про повсякденне життя людей, їх побут, поведінку, культурний рівень, світогляд, ідеали та забобони тощо.

Одним з таких джерел є листи. Дуже добре їх пізнавальну цінність визначив видатний представник революційного руху в Росії XIX ст. О.І. Герцен: «Листи – більше, ніж спомини, на них запіклася кров подій, це – саме минуле, як воно було, затримане і нетлінне».

Листи – це специфічне джерело, яке слід відрізняти від мемуарів. Як правило, людина пише спомини про ті події, які вона пережила багато років тому чи свідком яких була. Природно, що під плинном часу вона може щось забути, упустити чи згадати неточно, крім того, у споминах події минулих часів відтворюються, як відомо, «з висоти прожитих років», і тому не завжди адекватно відображають ті почуття, які викликали ці події в автора споминів саме в той час, коли вони відбувалися. Та й їх оцінки людиною з роками можуть змінюватись. До того ж людська пам'ять вибіркова.

На відміну від споминів, листи дозволяють нам зрозуміти ставлення конкретної людини до її оточення й світу і сучасних їй подій саме тоді, коли вона про них писала. А це має неабияку цінність для дослідника. Листи, як вид історичного документу, тим і важливі, що дають певне уявлення не тільки про об'єкт історичного процесу, тобто про те, що описується, але й про їх авторів, які постають в них не абстрактними, знеособленими суб'єктами цього процесу, а живими людьми з їх достоїнствами і вадами, переконаннями і настроями, мріями і турботами. Все це допомагає у вирішенні тих завдань, на які спрямована така наука, як історична антропологія, а саме – повернути нам наших предків такими, як вони і були. Проте, листи містять в собі чимало цікавого і для вчених інших галузей науки. Вони, наприклад, дають по-своєму унікальний матеріал для дослідження соціальної психології людей тієї чи іншої епохи, вивчення особливостей їх мови тощо.

Увазі читача пропонуються листи українських емігрантів з Канади, куди на протязі піввіку біда і злідні гнали наших людей у пошуках ліпшої долі.

Шо ж спонукало тисячі і тисячі краян іхати до невідомої, далекої країни? Як вона їх зустрічала? І чи знайшли вони там те, чого шукали? Щоб відповісти на ці питання – а це потрібно, щоб мати уявлення про суть того явища, яке й породило згадувані листи – слід хоча б стисло висвітлити причини й перебіг еміграції українського населення до Канади.

В 1896 році до влади в Канаді прийшов ліберальний уряд на чолі з Вілфредом Лор'є. Він почав проводити дуже енергійну та великомаштабну іміграційну політику, необхідність активізації якої обумовлювалась цілим комплексом економічних, політичних, соціальних, демографічних чинників. З метою зацікавлення імігрантів до Канади на агітаційну кампанію не шкодували коштів і зусиль. Саме в цей час був взятий курс на масову колонізацію неосяжних просторів канадського Заходу, де уряд міг запропонувати переселенцям практично за безцінь гомстеди /ділянки землі площею 160 акрів¹/. Тому рекламне гасло «Західна Канада запрошує світ!» стало одним з головних козирів канадської іміграційної політики. Неабиякою несподіванкою для уряду Лор'є був особливий успіх його пропагандистської кампанії в країнах

¹ Акр – міра площин, дорівнює приблизно 0,4 га.

Центральної та Східної Європи, де значні маси сільського населення терпіли від земельного голоду й так званого аграрного перенаселення.

Сказане повністю стосується мешканців українських земель, зокрема тих, що входили тоді до складу Австро-Угорщини. Наприкінці XIX ст. малоземелля та безземелля було справжнім прокляттям українських селян. Наприклад, у Східній Галичині 80% селянських господарств за своїми розмірами не перевищували 2 чи 5 га. На Північній Буковині таких господарств було ще більше – 87%. Ріст населення призводив до подрібнення земельної власності, що, в свою чергу, не дозволяло застосувати правильну сівозміну, використати навіть найбільш примітивні машини і т. ін., а це обумовлювало вкрай низький рівень агротехніки, який не міг забезпечити хоча б мінімального прожиткового рівня. Не дивно, що в Галичині, землі якої вважалися країними в Австро-Угорщині за свою якістю, була найнижча в імперії врожайність. Природно, що переважна більшість селян не могла прогодуватися на таких мізерних клаптиках землі. Цим, до речі, в чималій мірі пояснюються підатливість сільського населення західноукраїнських земель на агітацію агентів, які обіцяли багато вільної землі на канадському Заході, – адже про неї мріяли тисячі сільських нуждарів.

Матеріальне становище селянства погіршувалось в наслідок численних податків, для виплати котрих вони змушені були на кабальніх умовах орендувати додаткові площи землі, звертатися за позичкою до лихварів, йти в найми до поміщиків, шукати заробітки на стороні. Так, власники 72% господарств на Північній Буковині мали вдаватися до продажу своєї робочої сили, бо не могли прожити на доходи від свого клаптика землі. На жаль, все це рідко допомагало, тому масове розорення та примусовий розпродаж селянського майна й землі стали звичайним явищем. Зрозуміло, що в цих умовах наслідки неврожаїв або стихійного лиха виявлялися для селянства просто катастрофічними.

Отже, десятки тисяч людей опинялися фактично на грани голодної смерті. Тільки в Галичині, як свідчить статистика, щорічно помирало від голоду 50 тис. чол. Газета «Нова Буковина» дала своїй редакційній статті, присвяченій еміграції до Канади, характерну назву – «За кавалком хліба»². Болісний процес занепаду селянського господарства, прогресуюче зубожіння і безпросвітня нужда основної маси українського населення – все це набувало характеру страшного соціального лиха і створювало загрозу фізичного вимирання цілих районів.

Не було порятунку для знедолених селян і у містах, бо промисловість тут була розвинута дуже слабо через цілеспрямовану політику австро-угорських властей, яка штучно затримувала економічний розвиток слов'янських земель, перетворюючи їх в аграрно-сировинні придатки імперії. Дрібні, технічно відсталі підприємства не могли поглинуть зростаючу кількість зубожілих селян. У містах панувало безробіття. Один з сучасників так визначив причини еміграції з Буковини: «Незаможних селян спонукає до еміграції матеріальна нужда. Великі податки, брак землі, а найбільше – безробіття. Нема фабрик, і тому нема роботи»³.

Важке економічне становище українського населення посилювалось соціально-політичним і національним гнобленням, савовою австро-угорської адміністрації.

Всі ці перераховані умови життя підготували сприятливий ґрунт для успішного проведення іміграційної політики канадського уряду. Декілька тисяч його агентів агітували задавлених зліднями українських селян шукати щастя за океаном, переселятися в Канаду. Ще більшим, мабуть, було число таємних агентів, що вербувалися серед місцевого населення. До них належали гмінні писарі, поштові й митні чиновники, крамарі, корчмарі та ін. Іноді як агенти виступали селяни, що повернулися з Канади.

² Нова Буковина, 1912, 23 лютого.

³ Нова Буковина, 1913, 13 липня.

Еміграційна лихоманка активно підігрівала різними транспортними компаніями, які пропонували свої послуги для бажаючих вийти до Канади чи, як тоді казали, до «гамеріцької землі». Вони мали з того великий зиск. За даними Державної ради Австрії, лише на перевезенні емігрантів з Галичини пароплавні компанії заробляли до 7 млн. марок щорічно⁴. Тому в газетах того часу можна було постійно бачити рекламні об'яви німецьких, австрійських, канадських, голландських, італійських та інших фірм і компаній. Частина з них наводиться в цій книжці.

Вербування і перевезення емігрантів супроводжувались зловживаннями, шахрайством, обманом з боку агентів канадського уряду та корабельних компаній. Безсоромно спекулюючи на темності й забитості місцевого населення, вони обіцяли «казкові можливості» на канадському Заході, гарантували допомогу уряду, зручні умови переїзду через океан і т. ін.

Рекламно-агітаційна кампанія досягла таких розмірів, що навіть маленькі діти чули про Канаду, а підлітки мріяли поїхати туди. В уяві людей ця країна поставала як заморський рай, «земля обітovanа», де на них чекає успіх і процвітання. Проте, змучених нуждою й горем українських селян не треба було довго намовляти на виїзд – злидене життя змушувало їх до цього, будучи найкращим, найбільш переконливим «агітатором». Один з читачів уже згадуваної газети «Нова Буковина» писав: «Одинока його /мужика – О.С./ розрада: Канада, одинока його надія – заморський край, там ратунок і спасене, а тут злидні, нужда і певна загибель. Еміграція – се втеча перед могутним ворогом»⁵.

Дійсність зрадила ці сподівання. Тисячі знедолених людей замість щастя й заможного життя знайшли на чужині страждання, поневіряння, тяжку працю, безжалісну експлуатацію. Але було це потім, там, за океаном... Спочатку ж, десь на рубежі XIX-XX ст. еміграційний процес набрав масового характеру.

За своїм характером перша хвиля української еміграції до Канади була переважно заробітчанською, хоча треба відмітити, що досить значною її частиною були також переселенці, тобто люди, які одразу іхали за море на постійне замешкання. Вона охопила широкі верстви малоземельних і збіднілих селян, які ставали першою жертвою лихварських тенетів і податкового гніту і яким загрожувало остаточне розорення. Чимало в її складі було й середнього селянства, представників якого занепокоювала будучість їх господарств в умовах загального економічного занепаду українських земель в складі Австро-Угорщини. І, нарешті, зовсім невеликий відсоток припадав на ремісників, робітників, інтелігенцію.

Конкретні мотиви виїзду наших співвітчизників були різноманітними, але найбільш типовими, на думку автора, слід уважати слідуючі. По-перше, люди іхали в пошуках заробітків, вбачаючи в тимчасовій еміграції за океан єдину можливість заробити хоча б трохи грошей, щоб, повернувшись до рідного краю, вчасно сплатити податки, віддати борги та поліпшити стан свого господарства. По-друге, виїжджали з надією стати власником достатньої для заможного життя землі /нагадаймо, що саме в цей час почалася масова колонізація західніх теренів Канади, тому такі розрахунки мали підстави/. По-третє, багато виємігровувало, щоб уникнути військової служби в умовах зростаючої агресивності зовнішньої політики Австро-Угорщини. Так, у буковинському селі Топорівці з 150 військовозобов'язаних у 1913 р. до цісарської армії пішли тільки 70, решта перебувала на заробках у Канаді, при чому частина з них там і залишилася, не бажаючи служити⁶. Військове міністерство в тому ж році з тривогою повідомляло, що тільки в одній Галичині з 181 476 військовозобов'язаних не з'явилися на призовні пункти 80 852 через еміграцію⁷.

⁴ Jankowska T. Emygracja z Galicyi. - Kraków, 1913. - s. 72.

⁵ Нова Буковина, 1913, 17 серпня.

⁶ Там же, 23 серпня.

⁷ Громадський голос, 1913, 11 вересня.

Сама подорож до Канади виявилася довгою і важкою, позначену численними труднощами. Вартість квитка, наприклад, від Львова до Монреаля складала 191 долар, а до Вінніпегу – 275 доларів⁸. На той час то були великі гроші, і багатьом емігрантам доводилося продавати чи закладати своє поле і навіть майно або позичати в борг, у рахунок майбутніх заробітків. Ми наводимо декілька листів, в яких емігранти розповідають про свої мучення в дорозі, про те, як їх визискували і ошукували недобросовісні агенти, про зморне очікування в портах тощо. Але це був лише початок «мандрівки за щастям».

І незабаром в Гамбурзі і Бремені, Роттердамі і Антверпені, Гаврі і Ліверпулі, Фіуме та інших портах можна було почути українську мову, побачити людей у незвичайному для цих міст одязі – кожухах і киптарях. Більше всього виїжджали через німецькі порти, насамперед Гамбург і Бремен /майже 70% емігруючих з Австро-Угорщини/, значно менше – через бельгійські і данські, ще менше – через французькі, італійські та угорські. З кожним роком потік емігрантів зростав, і 90% так званої «австрійської еміграції» припадало на вихідців з Галичини та Буковини, переважно українців, яких в Габсбурзькій імперії називали рутенами /русинами/. Непрямим підтвердженням масового виїзду в Канаду українських емігрантів є той факт, що канадська компанія «Кенедіан Пасіфік Рейлвей» назвала навіть один із своїх кораблів «Рутенія» /був ще пароплав «Карпатія» тощо/. За 1896–1914 рр. в Канаду прибуло, на нашу думку, більше 200 тис. українців.

Канадський уряд виявився по суті не готовим до такого масового припливу вихідців з України, яких до того ж відносив до категорії «небажаних» імігрантів. Фактично, не маючи чіткого плану розселення такої великої кількості людей, він удався до дій, які у майбутніх істориків отримали назву «м'якого виштовхування», тобто його політика стосовно українських переселенців практично обмежувалась лише наданням гомстедів і, в кращому випадку, доставкою їх у район поселення. Дуже часто їх просто висаджували з потягів, кидаючи напризволяще посеред прерій. Як правило, наших емігрантів направляли у найбільш віддалені й важкодоступні місця, виділяючи найгірші за якістю землі у багнистих, лісистих чи кам'янистих місцевостях, забракованих уже британськими чи канадськими фермерами. Гомстед, за який імігрант заплатив 10 дол., часто-густо являв собою підмоклий ліс, горби, мочари або закидані камінням пустирі. Вичищення таких ділянок вимагало великої праці і грошових видатків. Часопис українських переселенців, який виходив в Едмонтоні, писав, що «порозміщувано наших емігрантів там, де уряд добачав інтерес – власний, а не добро емігранта»⁹.

Краї землі, особливо біля залізниць, належали тоді залізничним компаніям або були в руках ліхварів; і ті, і другі постійно підвіщували на них ціни, вдавалися до спекуляції тощо. Канадський історик Н. Макдональд визнає, що серед найгірших спекулянтів були, як не дивно, земельні агенти, яких держава спеціально призначила для допомоги поселенцям¹⁰. Бувало, коли довірливим переселенцям продавали неіснуючу гомстеди, наприклад, біля Вінніпегу, де вже давно не лишилося вільної землі. Багато українських емігрантів опинилося в скрутному становищі: скаржитися було ні кому у тих хащах і степах, куди закинула їх доля, грошей на зворотний проїзд також не було, та й як було повернутися, якщо стратив на цю подорож, заради цієї «землі обітovanої» майже останнє, що мав. Виходу не було, і люди бралися за розробку цілинних земель, яких ще ніколи не торкалася людська рука. І нерідко траплялось, що по викорчуванні лісу чи осушенні багон відкривали: вибрана земля цілком непридатна для рільництва чи плідність її була мінімальною.

⁸ 1 долар дорівнював 5 австрійським коронам.

⁹ Новини, 1913, 29 січня.

¹⁰ Macdonald, N. Canada: Immigration and Colonization 1841-1903. - Toronto, 1966. - p.15.

Стає зрозумілим, чому в багатьох листах емігранти так гірко жаліються на погану землю: адже чимало з них їхало саме заради неї – споконвічної мрії селянина. Ілюзії про «казкову землю» досить швидко розвіялись.

Нове життя на канадській землі доводилося починати на голому місці і практично з голими руками. Ні доріг, ні лікарень, ні крамниць не було на багато миль навкруги. Хто зумів привезти чи придбати на місці воза чи плуг з чепігами чи борону, вважався багатим хазяєм. Основна маса переселенців не мала відповідного рільничого знаряддя, крім сокири, коси, серпа і вил, що привезли з собою. Спершу хатами були «ліплянки» або й просто ями, викопані в землі й покриті соломою, щоби мати де сховатися від холоду та дощу. Зимою ці «хати» перетворювалися у справжні холодильники.

Для започаткування свого господарства на земельному наділі більшість емігрантів не мала необхідних грошей, реманенту, худоби. Тому змушені були піти на зарібки, щоб не померти з голоду вже на новій землі, яка здавалася такою привабливою в старому краю. Деякі йшли батракувати у заможних канадських або американських фермерів, інші наймалися працювати на будівництві залізниць чи на лісорозробках. Погоджувались на будь-яку, найважчу, брудну й низькооплачувану роботу. Проте, іншої й не давали. Газета українських фермерів «Новий край» з гіркотою відмічала: «До тяжких робіт, повних невигоди і витривалости, понад українського робітника, нема лучшого»¹¹. Колишній емігрант І. Ковальчук пригадував свою роботу на будівництві залізничної колії: «Від прокладання шпал десята шкура злазила з рук. Плата була мізерна: за 10 годин діставав одного долара і харчі. Треба було цим задовільнитися, бо іншого виходу не було, як для мене, так і для всіх новоприбулих імігрантів...»¹². Адміністрація доріг, які будувалися, не гребувала використовувати навіть працю жінок, зокрема з Галичини, які переносили важенні кошілі з землею¹³. Тяжким був той долляр, тяжким був той хліб на чужій землі...

Чимало робіт мало тимчасовий характер, і зарібки імігранта за цілий сезон такої виснажувальної, часом каторжної праці рідко перевищували 60–80 дол., що не давало можливості швидко накопичити необхідні кошти для ведення власного господарства, бо ціни були для них зависокі. Корова, наприклад, коштувала 25–30 дол., упряжка биків – 70, мішок борошна – 1,25, плуг – 14–25, серп чи коса – 1 дол¹⁴.

Але знайти роботу, навіть таку важку, як йшлося вище, було нелегко, і на всіх її не вистачало, а часто не було зовсім. І тоді починалося справжнісіньке ходіння по муках, про що яскраво свідчать наведені у збірці листи емігрантів. В газеті «Буковина» читаємо: «Між австрійськими емігрантами, що пішли шукати зарібку в Канаді, панує тепер страшна нужда. Сотки людей – як довідуюмося з найкомпетентнішого жерела, бо із австрійського конзуляту в Канаді – остає без заняття, не маючи ані помешкання, ані поживи. Було вже навіть кілька таких случаїв, що наші емігранти з нужди й розпуки відбирали собі самі жите!»¹⁵.

Нашим країнам, які приїхали до Канади на початку цього століття, доводилося переборювати не тільки величезні труднощі економічного характеру /а також воювати з суровою природою у преріях/, але й в соціальній і духовній сфері. В психологічному плані їм було дуже не просто пристосуватись до канадських умов, не знаючи мови, законів, традицій, особливостей побуту нової країни. До того ж і

¹¹ Новий край, 1912, 20 листопада.

¹² Життя і Слово, 1978, 27 листопада.

¹³ Regehr T.D. The Canadian Northern Railway: Pioneer Road of the Northern Prairies 1895-1914. - Toronto, 1976. - p. 57.

¹⁴ Greater Than Kings: Ukrainian Pioneer Settlements in Canada. Text by Zonia Keywan. Montreal, 1977. - pp. 60, 80.

¹⁵ Буковина, 1900, 18 червня, 15 жовтня.

соціально-економічні відносини, які панували в Канаді /розвинуте ринкове господарство, індивідуалістичний спосіб життя тощо/, були для наших емігрантів незвичними. І, нарешті, вони зіткнулися, як і представники деяких інших імігрантських груп, з відверто ворожим ставленням до себе з боку шовіністичних верств канадського суспільства. Едмонтонський часопис українських імігрантів відмічав, що «іміграція наша стрічалася весь час з дуже неприхильним приняттям» і додав, що на наших людей дивилися, як на дикунів¹⁶. Дискримінація у різних сферах життя ірасові забобони частини місцевого населення відчутно ускладнювали життя українських імігрантів, створювали навколо них несприятливу соціально-психологічну атмосферу, посилювали почуття самотності й відчуженості. В таких умовах, мабуть, головними чинниками, які об'єднували наших співвітчизників на канадській землі, були мова і релігія. Характерно, як свідчать декілька зібраних нами листів, що після влаштування у новій країні та забезпечення собі мінімального прожиткового рівня наши емігранти починали турбуватися про задоволення своїх духовних потреб, тобто про збереження мови, відправлення релігійних обрядів, просили прислати священиків тощо.

Зміст багатьох листів, які подаються нижче, показує, що у значної частини наших людей після перебування в Канаді запанували настрої розчарування і відчаю, безнадії й обурення оманою, в яку їх увели безсовісні агенти, сум і туга за Батьківчиною. Читаючи листи, складається враження, що вони нібито заплямлені слізьми їх авторів. «Земля обітovanа» виявилася землею страждань, принижень і тяжкої, за словами самих емігрантів, мозольної праці, зовсім не схожою на своє зображення на глянцевих картинах рекламних листівок і проспектів. Реальна дійсність розбилася на дружи рожеві уявлення про канадську землю, яка здавалася людям, що іхали сюди, «божими засіками».

Чимало емігрантів повернулося додому. Були й такі, хто хотів повернутися, але не мав грошей на дорогу і змушені був залишитися, а потім поступово звик до канадських порядків, втягнувшись в місцеве життя. Однак більшість залишалася свідомо. На перший погляд, це видається дивним, якщо зважити на те, про що йшла мова на попередніх сторінках, де Канада постала злою мачухою до українських емігрантів. Чому ж, незважаючи на це, люди пов'язували свою долю з новою країною – своєю прибаною батьківчиною? Причину ми вбачаємо в тому, що Канада при всіх своїх неприємливих сторонах, з якими зіткнулися емігранти, все ж таки надавала шанс, який відкривав шлях до заможного життя, до обладання досить широкими демократичними правами і свободами. Знайти такий шанс у «старім краю» вони не сподівались. Зрозуміло, на цьому нелегкому, тернистому шляху треба було здолати великі труднощі, щоби зайняти належне місце в канадському суспільстві і стати повноцінними громадянином.

І багато емігрантів вирішило скористатися цим шансом, розраховуючи забезпечити – якщо не собі, так дітям – той достаток і гідне людини життя, про яке стільки мріяли в ріднім краю. І викликав подив і повагу та обставина, що при цьому вони не загубили свою національну самосвідомість, мову, культуру, традиції, хоча така небезпека постійно існувала.

Еміграція з західноукраїнських земель була важлива для канадського уряду не тільки в силу її масового характеру, а й тому, що вихідці звідти являли собою необхідний для колонізації Західної Канади «людський матеріал». Як уже відмічалося, здебільшого це були селяни та сільськогосподарські робітники, за плечима яких був багатовіковий досвід їх предків – досвід праці на землі, при чому в подібних кліматичних умовах. З цієї точки зору, вони мали безперечну перевагу перед представниками інших етнічних груп, наприклад, англійцями чи італійцями. Саме еміграцію сотен тисяч селян і некваліфікованих робітників слід уважати

¹⁶ Новини, 1914, 31 січня.

важливим фактором у подоланні Канадою труднощів, викликаних нестачею робочої сили, яка породжувала для молодої держави серйозні економічні, політичні, демографічні проблеми. Взагалі, масовий приплів переселенців, серед яких українська група була однією з найчисленніших, створив можливості для колосального зростання хліборобського виробництва і забезпечив розв'язання найважливішого соціально-економічного завдання, що стояло в той час перед країною, – заселення західних територій.

Еміграцію українців до Канади перервала перша світова війна. У 20-ті роки, особливо з 1926 р. вона відновилася з новою силою /і майже припинилася під час світової економічної кризи 1929-1933 рр./. В цей період вона продовжувала зберігати свій заробковий, трудовий характер і відповідну соціально-демографічну структуру, хоча деякі зміни і відбувалися. Перш за все, треба вказати на урізноманітнення мотивів виїзду. Переважна більшість людей, як і раніше, вдавалася до тимчасової еміграції, прямуючи в Канаду на заробітки, як правило, на два роки. Проте, чимало ішло з метою возз'єднання сімей /жінка ішла до чоловіка, брат до брата тощо, які прибули до Канади раніше/, а також тікаючи від національних і політичних переслідувань, від тюрем і каторги, що загрожували ім за участі у селянському, робітничому, революційному рухах, визвольній боротьбі. Дещо змінився і соціально-професійний склад української еміграції. Основна маса, як і до того, була селянською, але збільшився відсоток робітників, заможних селян, інтелігенції. Серед емігруючих з'явилися також політичні діячі, колишні січові стрільці, службовці. Зросла частка жінок. Але загальна кількість емігрантів у порівнянні з першою хвилею зменшилась: у 1918-1939 рр. у Канаді оселилося 68 тис. українців¹⁷.

У листах емігрантів цього періоду зустрічаємо вже знайомі сюжети – розповіді про постійні пошуки роботи, нарікання на жорстоку експлуатацію і безробіття, туга за рідним домом і т. ін. Водночас у листах є і нові моменти: деякі емігранти починають більш уважніше придивлятися до канадських порядків, об'єктивно порівнювати, помічати позитивні риси, більш критично оцінюють своє середовище, тобто виникає, поряд з описовим, і, так би мовити, «аналітичний елемент».

Обсяг даної передмови не дозволяє дати узагальнюючу оцінку такому явищу, як еміграція українців до Канади. Тому торкнемося лише одного аспекту цієї проблеми, а саме її наслідків для розвитку західноукраїнських земель. Треба сказати, що у вітчизняній історичній науці довгий час вони розглядалися, як безумовно негативні. Серед них – помітне скорочення осіб найбільш працездатного віку /20–40 років/, переважно чоловіків, що сповільнювало природний приріст населення; фемінізація; обезлюднення багатьох сіл і місцевостей; занепад тут господарства та інші. Але, якщо оцінюючи таке явище, як еміграція, враховувати тільки ці, дійсно негативні, її наслідки, можна прийти до занадто категоричних, а тому, в певній мірі, спрощених висновків. Нам здається, що реальна картина цього явища була не такою однозначною. Ми повинні не забувати, що для тисяч наших країн еміграція за океан нерідко була єдиним порятунком від загрози остаточного розорення чи навіть голодної смерті. З іншого боку, як свідчать документи¹⁸, певна кількість людей, що поверталася додому, мала можливість покращити свій добробут за рахунок грошей, зароблених у Канаді чи США. Неабияке значення перебування за кордоном мало для розширення кругозору, збагачення досвідом суспільно-політичного життя тощо. Все це визначає необхідність всебічного вивчення еміграції українського населення до країн Америки із зачлененням всього комплексу документів /в тому числі листів емігрантів/, які наявні з даної теми.

¹⁷ Balan Jars. Salt and Braided Bread. Ukrainian Life in Canada. - Toronto, 1984.- p.10.

¹⁸ Державний архів Чернівецької області, ф. 15, оп. 1, од. збер. 9771; ф. 59, оп. 1, од. збер. 119.

Для нашої книжки ми відібрали найбільш типові за своїм змістом листи українських емігрантів з Буковини та Галичини, які написані з Канади в 1897-1932 рр. Листи подаються майже без усякої редакторської правки, скорочень, змін стилю, крім мінімальних виправлень, головним чином, синтаксичного характеру. Зберігається й правопис оригіналу. Робимо це навмисно, щоби читач відчув за рядками листа конкретну особистість її автора.

На закінчення слід сказати, що серед різних документів, якими дослідник може користуватися, вивчаючи таке явище, як еміграція, листи емігрантів є, мабуть, одним з найбільш достовірних, надійних і багатих за змістом першоджерел. Зрозуміло, що вони не позбавлені помилок, суб'єктивних суджень і оцінок, неточностей, тому їх значення, як історичного джерела, не треба переоцінювати. І все ж таки саме листи емігрантів додому своїм рідним, друзям, знайомим у «старім краю» дають нерідко найбільш правдиву і реалістичну картину процесу еміграції. Порівняння та аналіз їх змісту дозволяють встановити типові, характерні риси цього процесу, краще зрозуміти причини і мотиви виїзду людей на чужину, умови їх життя на «новій землі» тощо. Вони вносять, так би мовити, «людський вимір» у наше розуміння багатьох сторінок історії еміграції українців до Канади. Листи дають рідкісну можливість подивитися на цей процес, який втягнув у себе десятки тисяч людей, як би «зсередини», очима самого емігранта. І ще одне, можливо, головне: читаючи їх, розумієш, що еміграція – то майже завжди велика людська драма. Погодьмося, цього не відчуєш за сухими рядками офіційних документів або цифрами іміграційної статистики.

І останнє. Листи допомагають нам як би наповнити плоттю і кров'ю «тіні забутих предків». І, таким чином, повернути їм «життя в історії», оновити їх у нашій пам'яті, щоб вони не лишилися забутими, а були нібито з нами, посідаючи своє місце у нескінченій подорожі людства в просторі й часі.

O.I. Сич

ПІОНЕРСЬКА ДОБА: ВАЖКІ ПОЧАТКИ

Жаль ми Руси-Буковини,
Що вона так марно гине,
Що її діти покидають
І в чужі краї втікають.

Сумно, хмарно по долині,
Тяжко жити на чужині,
Бо чужина не родина,
Плаче серце, як дитина.

Жінко моя молоденька,
Що будем робити?
Хочу йти до Канади,
А тебе лишити.

Тебе лишу в старім краю,
Сам піду в Канаду,
Тай зароблю трохи грошей,
Альбо сам пропаду.

Канада – добрий край, як не маєш грошей, то здихай.
Народне прислів'я

№ 1

Лист Миколи Рошкі, господаря з Брідка –
20 травня 1897 р., Вінніпег, провінція Манітоба

Пишу до Вас, мілій мій куме, та до неня, до братей, до сестри і до бадика Петраша. Ви просили мене, щоби я написав Вам по правде, тож напишу Вам тут верну правду. Ми приїхали в Вінніпег на самого Юрія і тут сидимо до сьогодні. Оглянули ми від тогда досить землі, но не нашли нічого доброго. Злой землі не хочемо брати, а добру дають лише за гроши, і сидимо, як на грані. Я об'ездив железною дорогою всю ту землю, що дарують, но скрізь біда. Тепер хочемо, щоби нас відвезли додому, бо грошей вже нема. Наш народ сліпий і дурний, бо сего язика не розуміє і не потрафить розгаздоватися на сей пустій землі. Тут нема ніякої роботи, а ті люди, що принесли даровану землю, подіставали 18 міль¹⁹ від Вінніпега лише самих мочар і каміння. Де межи ними є трохи рівного та сухого, там кладуть вони хатки з тоненьких тополей і накривають їх кичками з трави. Керниці тут на локоть глубокі.

Бодай були ті люди погоріли, що нас туда послали; самі наші христіане збавили нас, бо вони писали до нас фальшиві листи. Дали підплатитися наші лайдаки та Сеньківські бездушники, що поприходили сюда вперед із Буковини і Галичини, а тепер марно пропадають тисячі а тисячі всілякого народа. Збавили нас вороги милого життя і молодого віку; нас підбурили до Канади, а самі служать тепер жидам і англічанам. Та ще і ті винні, що зі мною прійшли разом, бо я не мав охоти щастя шукати, я був собі добрий газда, а вони лише пити і мене підмовляти! У мене не запиралися двері через них, бо казали, що я письменний, то дам раду собі і йм. Не даром мав я перед сим дома такі страшні сни, Бог давав мені знак, но, видно, що я грішник, бо не догадався.

Тут лише плачуть і ридають за своїм краєм, бо хотя тут все тане, то нема зато грошей і не чути звука звонів, не видно святого хреста, церковці ні панотця, котрий міг би поховати грішне тіло; мусять люди самі ховати умерця. Тут не знають вихвалюти Бога, а як Русин перехреститься, то висмівають його. Тут святкують лише неділю, новий рік і німецький великдень. Просимо Бога, щоби помог нам узріти хотя за кілька років тамошні квіти, красну садовину і нашу урожайну землю, бо тут велика студень. Худоба тут мала і слаба, бо є лише сіно. Якби я вернув колись до вас, то не хотів би так газдовати як газдовав, лише служити і Богу молитися. Мої діти, Богу дяkovати, здорові, но я і жінка плачено над ними.

Моліться, отже, в старом краю Богу, Ісусу Христу, Матері Божої і всім святым, щоби вони Вас боронили від сей сумнай Канади. Не гадайте собі, що я отраджу Вам канадійське добро; кажу Вам ще раз, що тут нема відки жити нашим людям. Прошу Вас, подайте ту історію до газет руських і німецьких, най читають люди, що я Вам пишу; отверну може неодного від нещасти і буду мати вдячність. Подайте се до батьків духовних, до старости і до президента; вони напишуть до міністерства, і так запрут Канаду. Розповідайте, щоби чули всі люди, най шанують свою отчизну, бо сліпий народ загине тут. Кажіть йм, що нема тут ніякого принца²⁰, а порядкує цариця англійська; но вона сидить в Англії і тут роблять, що хотять. Не вірте тим людям, що кажуть: «ми тому не вертаємо, бо нам тут доброе», вони тому не вертають, бо не

¹⁹ Міля – міра довжини, англійська миля дорівнює 1,609 км.

²⁰ Мається на увазі популярна серед західноукраїнських селян легенда про покійного цісаревича Рудольфа, який нібито не помер, а живий і закликає їх з-за моря їхати до Канади, обіцяючи щасливе життя.

мають грошей на дорогу. Не вірте і тому пану, що ішав сюди із Львова²¹, бо він описав лише кілька фармерів, як «старого Милера». Я був у того Милера, бо йшов до проклятого Василя Загари /перший емігрант із Брідка/, котрого годували разом з його товаришами цілу зиму задурно в Вінніпезі, а вони за то писали до нас неправду. Буду Вам звідси далі писати і про других людей, котрим також пахла Канада, а тепер голодують.

Отпишить мені, чи ненью дали вже контракт на мою хату, і чи маю надію, колись там притулитися. Богато Бродських людей просили мене Вам сей лист написати, щоби іх своїя не теряли поле за пів дармо, а потім сотки за далеку подорож платили, а на місці принимали стоячі води з дурними бурянами або камінь.

Кланяюся Вам і всій родині і всім знайомим, будьте здорові!

№ 2

Лист Олександра Матейчука з Ширівців – липень 1897 р.

Пишу я до тебе, мила жено, се письмо, що тут дуже велика біда. Я лише на дорогу мав гроши. Із 200 злр²² не лишилось мені нічого. До роботи став я сейчас від Петрового пущення. Прошу свого і твого неня, нехай мені вернуть то поле, що я стратив, то я верну скоро додому, а як не повернут, то мушу яких 5 літ тут бідовати, щоби сложити гроши на поворот. Дякуй, жено, Господу Богу, що я тебе не брав тут у сей край, бо тут дуже велика біда Василю Фрунчаку, що пишет до села, не вірте, бо він пишет брехню. Я пишу вам святу правду: нехай-же ніхто не рушається в Канаду. Із наших людей, що пішли в Канаду всі бідують. Феодор Федусяк не єсть на фермі /не має господарства, не єсть господарем/, но служить, бідует і проплакуєт дні свої. Єсли хто іде в Канаду, то мусить мати великі гроши, найменше 15 соток без коштів подорожі. То правда, що дають тут 64 фальч²³ землі, но земля то пусте поле і ліси, треба много грошей на оброблене, а кто пускається с кількома сотками, із котрих мусить і дорогу оплатити, той іде на певну біду. Несправлені поля тут такі пусті, що віл перед Петром не має що в писок хватити. Моїх неней я поздоровляю файнно, а если не вернут мені поля, то мушу тут бавити п'ять літ.

№ 3

Лист Дмитра Самборського кицманському старості
26 грудня 1897 р., Вінніпег

Високоповажний Пане Старосто!

Посеред моїх зліднів пригадав я собі, що пан староста поручили мені, написати де-що про обставини канадські. Перед всім отже, пишучи до Вас, прошу щоби пан староста нікому не видавали пашпортів для подорожі, бо загаданий край то – Сибір, а не Канада. Кожний, хто лиш туда приде, оплакує свою гірку долю. Ті поля, що вже

²¹ Можливо, мова тут іде про О. Олесківа /Олескова/, викладача агрономії в учительській семінарії у Львові, одного з відомих діячів товариства «Просвіта», на замовлення якого він написав у 1895 році брошурку «Про вільні землі», в якій радив бажаючим емігрувати з Галичини й Буковини іхати саме до Канади, де сам, до речі, побував; чимало зробив для заохочення виїзду українського населення в цю країну.

²² Злр. – золотий ренеський, австрійська грошова одиниця /гульден/.

²³ Фальч – міра площин, дорівнює 1,358 – 1,421 га.

тепер роздають, до нічого, бо або пісковаті або каменисті, – ліпші вже розібрали. В містах не можна удержанися, бо там много народа і для того за тісно. Одним словом, біда без міри і без кінця. В осені вертаю назад до Галичини і буду старався мое майно відзискати. Присягаю на Бога, що правду пишу. Всегда Ваш щирий слуга Дмитро Самборський.

№ 4

Лист отця Дмитріва²⁴ до редакції газети «Буковина»,
надрукований 11 /28/ березня 1898 р.

Вже кілька разів доводилось мені читати в «Буковині» голоси про еміграцію до Канади, і про жите наших поселенців там же. Понеже ті звістки походять таки від наших людей в формі листів, чи то до своїх рідних, чи навіть до політичних властей в Буковині, понеже мені знакомі лично ті всі автори тих писем, понеже я знаю може найліпше з усіх Русинів відносини в Канаді, бо переїхав я єї вздовж і поперек – позволю собі зробити кілька заміток взагалі щодо еміграції наших людей до Канади, а відтак зроблю кілька уваг до листів друкованих в «Буковині».

Кожному трохи освіченому чоловікові мусить бути звістно, що еміграція даного народу не єсть конечним лихом для того народу, – розуміється, – если она відбувається людським ладом. Скажу більше: – еміграція єсть навіть добродійством для краю, если она з природних причин відбувається. Я знаю, що наша масова еміграція, чи то до Бразилії, чи до Канади єсть наслідком хороших політично-економічно-суспільних відносин Галичини і Буковини. Ісля-ж та еміграція мусить відбуватися, – если наш нарід мусить покидати рідну землю, – а я на підставі моїх теоретичних і практичних студій о Канаді скажу з чистою совістю, – що если наш нарід мусить емігровати, – дорога для него лиш до Канади. Не буду повторювати того, що я про Канаду написав в амер. «Свободі» і заслав богато матеріалу до «Дъла», – однак редакція не благоволила видрукувати і не зволила до нині мені манускриптів відослати, я повторюю коротко, що земля, клімат, політичні і суспільні відносини в Канаді, для людей наших, що приходять з певним капіталом, суть абсолютно пригідні.

Наш нарід, – особливо з Буковини – страшно темний, в дома і по дорозі наслухав ся байок несумілінних агентів, прийшов ту і річ ясна, розчарував ся. – Він знайшов ту дійсність. Він знайшов ту 113 моргів²⁵ поля без тих всіх благодатей, які ему в дома і по дорозі агенти обіцяли. Хто був проворніший, вибрав собі добру землю, хто темний, – а ще без засобів – осів на пустарах, бо-ж годі знайти на світі край, в котрім би повсюди земля була найліпша. Бідний наш мужик, вигодований бульбою, не може стати робітником американським, для того то наші люди не могли стати до роботи при зелізниці в Crow's Nest рядом з робітниками других націй. Наш чоловік затужив за церквою, за священиком, за своїми рідними порядками тай з того наріканя, плачі тай листи до старого краю, до своєї рідні, а навіть до тих властей, котрі его – власне вигнали за море. Хто знає, яку притягаючу силу для нашого мужика має рідна земля – той не подивус, яка велика туга проймає серце простолюдина за тою батьківською землею. Ту певно він не знайде тої веселости, того всого свого рідного, що він на батьківщині покинув. У інших народів того всого нема. Англієць, Француз або Німець – чоловік не сентиментальний, – він знає, що як доля тебе перекинула за море, як поставила тебе тут, – то ти маєш ту стояти і затиснувші

²⁴ Нестор Дмитрів – священик, який здійснив подорож по українських оселях у Канаді, став перекладачем на канадській іміграційній службі.

²⁵ Морг – міра площі, дорівнює 0,57 га.

М. в. № 001. 191

Ар. 124 року

Ваше Присвяченство!

Ниже підписано є гр. ор. (Православний) прихожани Буковинські
в Американській Канадії 15 листопада
1898 року, родину, на однією по-
межині земельній закутку, (окрім до
30 родин, які ^{зб. замінки} хотять на Право-
слав'я пристати): просить о
ласкави надіслані, що вже на-
скориши з малоруського і Букови-
нського мовово Священника,
попечи ми тут сасії похоро-
ни відправляти - а где ^{ко} три
дти - по Кейска Місіонів не хри-
щені сидять; бо хотіли колись
привезти Священиків з велико-
русського (Россійського) мовово, то
єго люди наче нерозуміють добри
- а найбільше при св. Спасі.

Ваше Приосвященство, просимо
мох всіх тутъ подписані, пам'я-
такого Священника дати, що въ
Опеку Чопа-Котромъ то бувъ
въ Гаранку, а теперъ въ Вити-
гівцѣ на парохії, улікъ Ілью Годжі
здоровля, такихъ дай Вамъ Госп-
ди Годжі въ Козрадомъ селѣ Буков-
инськоимъ . —

Тутъ списаний зъ котрого Села
Колько родинъ въ Канадѣ, пам'я-
знаючихъ, і недалеко оденъ-дру-
гого искажаютъ, — тіє суть:

Unter-Scherowitz

єсть всіхъ 8 родинъ

+ Ігорій Кланатюкъ + Пеодоръ Кучнірюкъ

Rusyliv

єсть всіхъ 20 родинъ

+ Миколай Виренська

Borjovtsiu
єсть всіх 10 родичів.

Відь Сонечтвія Св. Духа єще не
було в часі Священиків, - а вже
чиого похоронено безъ Свящ. а ино-
го чи касою Св. Кріщеня, - а із зас-
би Вами Прославленство буде-
ти час в свого отьку. - Церковь
все робиться, а спаджію для Свя-
щеників вимукається тимчасово.
Прошу до відомості приняти
ї Желаю Вамому Прослав-
ленству, "Много літъ" ...
прощати.

За всіх підписую і низко по-
клонюся.

Сп. Гудзованч

Адрес:

America Canada Alberta
Dmytro Balan Farmer
in Bibur-Krik
Post. Edna-Alta

Bibur-Krik 21. лат. Вересня 1898

Лист православних буковинських емігрантів з Бівер-Крік до митрополита Буковини від 21 вересня 1898 р.

зуби, кувати свою долю. Я знаю одного інженера Англіка, котрий 18 літ в Канаді працює на фармі, віддалений 60 миль від міста – нині він вже богатий чоловік, але що він той цілий час пережив, якої страшенної сили волі і витрвалості треба було, щоб те все пережити, то ніякий наш інтелігент був би ся на то не здобув, а не наш мужик, прикутий до своєї рідної землі, до своєї ріки, до своєї церкви та до своєї корчми. Я лиш то одно на кoneць запримічу, що наших людей з Буковини, таких, які они суть, годі ще в сьвіт висилати. Яких 50 літ праці над ними, а тогди они будуть спосібні на американських фармерів. А если они вже в Канаді суть, то православний ординарият повинен вислати за ними бодай одного священика, щоб агенти російського православ'я не сіяли бодаків поміж бідних людей. А если люди вже, конечно, мусять емігрувати, – най-же ж отпіну народу добре заопікуть ся народом, щоб ні в дома, ні по дорозі ніхто з него шкіри не дер, щоб ніхто байок про обіцянний рай єму не розповідав, а як він, знаючи правду, прийде до Канади з відповідним капіталом і з розумом, – ніколи того жалувати не буде, як не жалують люде з Галичини і зі Спол. Держав, котрі принесли ту і капітали, і розум.

№ 5

Лист православних буковинських емігрантів до
митрополіта Буковини – 21 вересня 1898 р.,
Бівер-Крік, дістрікт Альберта

Ваше Приосвященство!

Низче підписанне гр. ор. /Православні/ прихожани Буковинські в Американській Канаді 115 Нумерових родин, на однім положенім закутку, /окрім до 30 родин з Галичини, котре хотят на Православ'є пристати/: просяят о ласкаві надіслання, им як найскорши з малоруссков і Буковинсков мовов Священника, – понежи ми тут сами похорони відправляем – гдеокотри дети – по кілька місяців нехрищени сидят; бо хотят колись приедит Священник з великоруссков /Россейсков/ мовов, то его люди наше нерозумеют добри – а найбільше при св. Споведи. – Ваши Приосвященство, просим ми все тут подписанні, нам такого Священника дати, як – отец Цопа – котрий то був в Раранчу, а тепер в Витилівце на парохіе, дай Ім Божи здоровля, таких дай Вам Господи Божи в кождім селі Буковинском.

Тут списани з котрого села кілька родин в Канаде, нам знаюмих, і не далеко оден- другого мешкають, – тіг сут:

Unter-Scheroutz

єсть всіх 8 родин + Георгій Клапатюк + Теодор Кушнірюк

Kysyliw

єсть всіх 20 родин + Николай Виренька

Czornowka

єсть всіх 10 родин + Іван Шкраба + Георгій Мартинюк

Rarancze

єсть всіх 12 родин + Георгій і Василь Лупул + Дмитро Балан
Стефан Гудзоватий

Mahala

єсть всіх 2 родин

Bojan

єсть всіх 2 родин

Molodiea

єсть всіх 12 родин + Георгій Кішпан + Іван /прізвище
нерозбірливе/ + Дмитро Сиридяк

Koful-Bainsky

єсть всіх 3 родин

Lukowitz

єсть всіх 3 родин

Toporoutz

єсть всіх 3 родин

Rohozna

єсть всіх 7 родин + Дмитро і Іля Міленка + Іван Катан
+Дмитро Гакман

Ober-Scheroutz

єсть всіх 8 родин + Василь Єздрунчак + Василь Олійник
+ Іван Павлюк

Czahor

єсть всіх 6 родин

Zadubrowka

єсть всіх 3 родин

Boriwtziw

єсть всіх 10 родин.

Від Світла Св. Духа ще був в нас Священник, а вже много похоронено без Свяц., а много чикають Св. Крищеня, а може би Ваши Приосвященство взяли нас в свою опеку. Церков вже робиться, а станцію для Священника вишукасем тимчасово. Просим до ведомости приняти. Жилаємо Вашому Приосвященству «Много лет»... прожити.

За всіх підписую і низко поклоняюся

Ст. Гудзіватий.

№ 6

Петро Гелич з Топорівців про своє перебування
в Канаді – 1900 р.

Пішов я весною, дня 20-го квітня, до Канади, зо мною пішла моя жінка і шестеро малих дітей. Мене бачите тут, а жінка і діти лишилися там, бо не було грошей для них на дорогу. А мусіїв я вертати, бо біда і нужда гнали мене відтам назад.

Як ми ішли до Канади, то було у нас 1300 зр. грошей, і гроші ті пішли на дорогу. Разом з нами ішло ще 27 осіб з Буковини до Канади. В Канаді не дали нам обіцяної землі, а казали чекати аж до весни 1900 р., бо нібито тоді мав прийти інженер, тай

вділити нам землі. Той оден рік випадало жити немов духом съятим. Коби хоть обіщована земля була добра, а то пішли ми тай дивимо ся: сама пустиня, дикий степ, мочарі, горби тай зарінки каменисті. Далеко навкруги ані села ані міста; аби що купити, треба було аж 8 днів іхати до найближшого місця, через то страшна дорожня на все.

Поглянув я сюди-туди, дивлю ся, ані гадки, щоб можна нам тут всім вижити, приходило ся просто загибати. За поспідніх 150 зр. повернув я назад сюди, тай прошу старство, аби яким чином постараюся ся, щоб вислати сюди назад мою жінку і діти. Отак, як я, так вернулися-б всі канадники назад, коби ім хто дав гроши на дорогу. Правда, що відтам пишуть люди до родини, що там дуже добре тай заохочують туди іти, але це пишуть так люди до своїх богатих своїків в тій надії, що як вони туда прийдуть з грішми, то заратують і їх в біді і нужді. Бо зарібку там нема жадного, лиш десь-недесь будують желізницю, то там можна тілько заробити, щоб самому вижити, а для другої челяди, що не годна робити, нічо не стає. А те, що агенти говорять, ну, то се їх заробок, бо від кожної особи, що сі туда виведуть, мають зиск, а народ легковірний самохіт лізє в руки агентів. В Гамбургу обпали мене, як я повергав назад, тьма агентів, казали мені, аби я оповідав тут людям, що в Канадії людям дуже добре тай обіцяли мені за кожного нового канадника, якого я ім приставлю, 20 левів²⁶. Але нема у мене того сумління, щоб я з чужої біди тягнув ще зарібок і я прошу дати в краю знати, аби всі знали, що нема тепер чого іти до Канади, бо в Канадії нема землі, лиш на далекій півночі земля для рільництва зовсім непридатна. Нехай це буде для людей острога.

№ 7

Лист Кирила Геника²⁷ – липень 1900 р.

Дорогі братя Селяни!

Багато з Вас і в Галичині, і на Буковині чуєте про Канаду, а вісти доходять Вас з двох жерел: одно – се Ваші кревні та знакомі, що осіли ся в Канаді, а друге – се надморські агенти. Може Вам і довелося чути та узнати з листів Ваших людей, що в Канаді є свій чоловік за товмача, котрий справляє на фарми та всяке діло залагоджує, що потрібно ново прибувшим. Отже, се той самий, котрий се письмо пише і котрий чотири роки є при сій роботі і хотів би Вам, дорогі братя селяни, з щирого серця розповісти усе, як тут веде ся, а Ви, щоби прочитавши се письмо, добре розважили, чи Вам іхати чи не іхати до Канади.

Чотири роки – се довгий час, богато може змінити ся та переиначити ся, а ще тим більше там, де майже що дня приїжджають съвіжі люди. Се Ви мусите добре зважити і порозуміти, хотівши знати докладно то, за що кажу. Еміграція се щось нового для Вас, бо там у старім краю у Вас сего нема, аби якбисьте собі представили, що у кожде Ваше село хоть по 10 родин що року приходить тай шукає житя, то потрохи моглибисьте порозуміти, що то таке та еміграція. Скажу тепер пару слів про Канаду. Канада се край дуже великий, але є тут дуже богато пустої землі, которая ніколи не буде придатна для життя людського. Великі пустарі є особливо в одній провінції – Онтаріо, через котру два дні ідеся до середній Канади, де є землі на поселене. Лише в сій середній Канаді живуть наші люди.

²⁶ Місцева назва австрійської грошової одиниці.

²⁷ Вважається першим українцем на канадській цивільній службі, сім років працював в іміграційній управі Вінніпега. Виходець з Березова /Покуття/, вчителював на Галичині, був знайомий з І. Франком.

Середна Канада, де є землі, призначенні для поселенців, складається з чотирох провінцій, а то: 1/ Манітоба, 2/ Ассинібоя /Assiniboia/, 3/ Саскатчеван, 4/ Альберта. Краї се усі чотири, правда, великі, земля-ж є тут ріжна: є дуже добра, а є й дуже зла: є такі місця, що добре до управи хліба, а є й такі, що лише на випас худоби. До першої провінції, т.е. до Манітоби, від моря є 2000 анг. миль або Галицьких коло 500. Земля ся зістала отворена від 20 літ, від коли желізниця пішла через пущі до Манітоби. Не буду додавати, що ліпші місця займили тоті люди, котрі перші тут зайдли, бо се само собов розуміє ся. Наші люди стали приходити гуртом від 1896 року. В сім році приходило з повіту Заліщицького кілька наць родин, з Ярославського та Коломийського пару. Прибувши до Канади, часть осіла в Манітобі, а часть поїхала до Едмонтону, котрий є в Альберті 1100 миль анг. від Вінніпегу, головного міста Манітоби. Сих перших поселенців Канадський уряд приймав дуже членно, і Товариства від желізниці везли їх за дармо по усіх чотирьох краях. Се спонукало наший людий дуже прихильні листи писати до кревних та знакомих і заохочувати до виїзду з старого краю. На великих просторах можна було тогди і добру землю найти і недалеко желізниці. Але не тілько свої люди заохочували до виїзду, а й приморські агенти зараз зміркували, що велика сила людий може йти до Канади з Галичини та Буковини, як розвідали ся про стосунки в тих краях. Зараз вони позабирали адреси від тих, що іхали далі, сказали ім листи до краю посылати через їх руки з Канади, а скоро перечитали, що пишуть до країнів дуже добре про Канаду, то велику силу листів порозсиали вони по Галичині та Буковині. Чого ж вони се робили? чи може задля того, аби людем в іх біді помочи? Ні, вони мали свою ціль, а то: заробок і то дуже добрий. Отже, слухайте. Уряд Канадський аби придбати поселенців на свої землі, платить надморським агентам по 5 доларів за мужчину від 18 рік, за жінщину 2 доларя, а за дітей по 1 доларови. Далі, кожде Товариство корабельне платить агентам такоже за придбані людий на корабель. Зрозумієте, думаю, тепер, чому то агенти так сильно заохочують до виїзду. Тай вони не омилили ся в своїй рахубі. В році 1897 прибуло на весну коло 6.000 народу нашого, тілько саме в 1898, а в 1899 прибуло 8.000, отже, за три роки прибуло 20.000 наших. Уряд сего не сподівав ся, тому затревожений такою сильною еміграцією, думав єї спинити тим, що з 1-им червнем 1899 зніс плату агентам за поселенців Галицьких та Буковинських. Чому-ж спітгаєте ся, уряд затревожив ся, коли хоче поселенців до краю? Я розповім Вам, а Ви добре уважайте. Кождий наш чоловік, що виходить до Канади, не годен себе добре обрахувати. Він лише більше-меньше обраховує ся, і не знає сам, що його в дорозі чекає.

Перше велике лихо є то, що гроші наші мало варті. За 100 злр. дістас 40 дол., а долар тут так само, як у Австрії 1 злр. Друге: дорога пожирає велику суму, на кождім місці кождий хоче удрати, оshaхувати, так що і не стямиш ся, а гроший уже нема. Гамбург страшні суми пожирає від наших за нічляги, підводи, окрім плати за перевіз, в чим агенти, котрі людий провадять, помагають ще ліпше дерти. Так наш чоловік, переїзджений, приходить до Вінніпегу без крейцара²⁸. Отже, зрозумійте тепер, чого уряд страшить ся наших людей. Се і не диво, бож зважте: якби тілько половина без гроший приходила, що тогди почати? Отже, скажу, що половина приїжджає з сяким-таким капіталом, а друга половина майже без крейцара. Що-ж почати? В перших роках уряд помагав тим, що вишкував роботу для людей, і сим була велика поміч – але зважте самі: як що року стане така велика маса приїздити бідних, де-ж та робота для усіх найде ся? У сім році до тепер приїхало 5.000 наших, з котрих кождий хоче робити. Додам ще, що сего року приїхало Німців коло 1000 з Росії знад Волги, дуже бідних. Далі додам, що тамтого року приїхало коло 10.000 Духоборців майже без крейцара, котрі пишать роботи! Вам би треба добре розважити, що то значить сідати на фарму, на котру треба усе купити, від

²⁸ Крейцар – австрійська грошова одиниця.

найменьшого до найбільшого; в краю чужім, де усе нове, чуже, а язык нерозумілий, а «світ не батько, а доля не ненька», як ся каже в пісні, кождий лише чатує, аби послідне видерти. До сего ще рік з гроша треба жити. Отже, коли Ви, братя селяни, добре розважили мої слова, то мусите потвердити за мною, що дуже сильно змінилося за 4 роки в Канаді. Подумайте собі: кілько то землі забрали люди за 4 роки, а земля-ж прецінь не вода: сів один-другий, то там уже не сядете. А де наші сіли, розкажу Вам: в Манітобі 1/Stuartburn, де нині пару тисяч жис, нема уже ані одної фарми вільної, 2/Pleasant Home, де поверх тисяча народа, нема такоже фармів, 3/Dauphin-Sifton, осада, на котрій більше як 5.000 живе, такоже як помістить сегорічних 100 – 200 родин, то цілком заповнить ся, 4/Shoal Lake, де коло 2.000 поселилося, не має уже ані одної фарми вільної. Отже, Манітоба, яко найстарша провінція в поселеню, нині уже цілком занята, і ніхто не може надіяти ся, що тут дістане землю за 10 долярів. А мусите знати, що се провінція, яко найстарша, найбільше заробку дає і має найбільше желізниць, де нарід такоже заробляє. Але тут наш чоловік фарми не найде.

Правда, що купити можна землю, але я кажу, що як хто йде сюда на куповане, то сто раз ліпше зробить, як не буде ся рушати з свого гнізда, бо купувати землю нікому не можу радити. Наших тут осіло в Манітобі поверх 12.000 тисяч.

Возьмім другу провінцію Assiniboia. Ся провінція лише місцями придатна до господарования, по більшій часті се сухі пустарі без води, а ті місця, де люди поселяють ся, далеко від желізної дороги тай від заробку, так що бідному дуже гірко приходить ся зачинати нове житє. Тут живе наших понад 4.000, найбільше в околици, Yorkton (Yorkton) званій. Поверх 300 миль з сих осель до Вінніпегу, звідси люди ходять на зарібки. Додам ще, що недалеко наших поселилися тут Духоборці більшою половиною. В сій провінції то не богато місця є на поселене для наших людей.

Третя провінція Saskatchewan, в котрій живе наших коло 2.000 душ на Fish Creek Colony, а місце се від Вінніпегу на 600 миль віддалене. Тут найшло ся би місце, але се дуже на північ положене, то часто морози убивають, а по-друге, далеко від заробку, так, що бідний чоловік ніяк жити не може. Отже, ніхто не повинен іти в се місце, хиба як розгосподарують ся тоті, що тут осіли.

Лишає ся четверта провінція, Alberta, з головним містом Едмонтоном, Альберта, се найліпша провінція з цілої Канади, і тут наших поселило ся над 7000. Наші люди позабирали тут добре землі тай добре розживають ся. Але тут дуже скоро землю порозирають, а від желізниці далеко, бо коло 100 миль англ. або 40 австрійских треба за фармов іти.

Тепер же зберіть до купи усе сказане за усі провінції та увидите, чи Вам іти чи не іти до Канади? Додати мушу, аби-сте знали, що начине господарське тут далеко дорожче, як у старім краю, а худоба і коні в двоє підскочили в ціні за 4 роки. Корова коштувала 20, а тепер за добру платять і 50 долярів, коні коштували 100 дол., тепер 200–300 дол. Мусите і се розважити, що тут ніхто доріг не робить, самі поселенці мусять робити, як ім треба іх, а на таких великих просторах майже неможливе таке діло. Правда, що желізниці будують, де люди осідають, але се не так скоро, бо богачі усюди дбають не про бідних поселенців, а про свої кишени, отже, як уважають, що буде користь велика, то будують, а як ні, то йди здоров на фарму і 100 миль, як не маєш чим поїхати. Желізниці тут усі не державні, але Товариства, то є шпекулянтів, котрі добру ціну кажуть собі платити: за одну милю англ. 4 крейцарі. Перед 4-ма роками сідали наші люди від желізниці на 10-30 миль, нині треба йти і понад 100 миль, як се діє ся в Едмонтоні.

Чи ж Ви годні представити собі трудности, які Вас в такім разі чекають? Певно, що ні, бо якбисте се знали, то за ні защо в світі не рушилибисте ся з місця. Треба Вам ще і се одно добре розважити і затямити, а то: як сказав я на вступі, желізниці з початку возили наших людей задарма, а тепер ані на крок задармо не поїдеш. З

Вінніпегу /сюда звикле з Гамбурга платять/ тепер жадають: до Yorkton-y /Yorkton/ від дорослої особи 5,35 дол. а 2,70 дол. від 5 рік до 12; до Fish Creek Colony 9,60, а від дітей 4,80; до Едмонтону 14,05, а від дітей 7,05 дол./а в Манітобі нема місця, то не подаго ціни/. Се одно, а друге се, що від коли уряд Канадський скасував бонуси /Bonus/, то значить 5 дол. від голови, мусите Ви заплатити агентам, бо вони піднесли ціну ізди на корабли. А се, думаю, дуже важний факт, котрий би Вам, що хочете виходити, треба добре розважити.

Отсе коротко представив я то, чого Вам надіяти ся, як опустите рідний край. Виж сами можете з сего ще далі подумати і съміло можете зміркувати, що дуже мало хто з вас до того дійде, чого ся надіє. Позвольте-ж мені ще застановити ся над Вашим виїздом. Чи-ж не признаєте самі, кілько то праці при такім виїзді змарнує ся! Богато дрібниць, котрі придбало ся, йдуть марно, а за все то на новім місці може і в пятеро треба буде заплатити: не кажу вже за землю, будинки, котрі часами за половину цині пускаєте.

Отже, розваживши се усе сказане, так би виходило, що не конче треба іхати до Канади. Ale чому, спитаєте, наші кревні та знакомі кажуть іхати? Се правда, ale Вам поясню, а се вам такоже дуже докладно розважити треба. Приїздить 30-40 родин до Вінніпегу, іх висиляє ся, де ще є земля до поселення, і там містять на оден N-го чотирох поселенців, другий N-го нерівний переступаютъ і знов чотирох посилають і т. д. Наш чоловік, побачивши такі простори, тай не заселені, зараз пише до своїх, аби іхали. Ale за пару неділь приїздить 100 родин і сідають далі, занимаючи десятки миль землі нараз. Отже, nім ще дійшов лист до вас, то може уже нема місця коло Вашого свояка, а тим часом лист порушив не тілько одного, але десять в селі до виходу, ну і йдуть в надії, що коло него сядуть. З початку я і сам не був дуже противний еміграції до Канади, а то тому, що ще було доста землі тай другі стосунки не були конче злі для поселенців, але нині, коли з певностев з кінцем року дійде число наших до 30,000, мушу кожому виразно сказати, нехай не іде до Канади, бо коли прийде, то дуже буде каяти ся, та буде запізно. Що ж почати, спитаєте, – чи-ж не знаєш яке жите в kraю? Знаю по трохи Ваше гірке жите і відчуваю его – тому позволю собі сказати Вам децьо в сім питаню. По-перше, що до виїзду, то скажу, що кожному господареви, котрий має понад п'ять моргів землі, цілком не раджу навіть думати про виїзд. Котрі же мають меньше як п'ять моргів, нехай такоже не йдуть з родинов, але як хто здоровий, сильний до праці, най іде сам! Се его буде коштувати до 150 зл. Приїхавши сам до Канади, буде мати час розглянути ся, а як сподобає ся єму, то може написати, а жінка з дітьми приїде; а як ні, то заробивши трохи гроша, назад верне. Отже, виразно кажу, що тепер, коли тут усе змінило ся, ніхто не повинен іхати з родинов, хиба лише сам. Мусите подумати і то, що і в Канаді, як на цілім світі, є роки добрі, а є й злі, але тут як лиши настане посуха, урожаю нема, то дуже стає прикро жити тогди. Власне сей рік здає ся буде такий, бо майже до липня не було ще дощу. Не буде пшениці та сіна, то біда велика буде. Богато народу питає за роботов, а мало може єї дістати. Фармари, не надіючися урожаю, нікого не беруть; окрім трохи робити по желізницях, другої нема. Отже і се добре тямте, nім вибираєте ся. Ше одну річ подам під розвагу, над котров застановіть ся. Як усюди, так і тут є дві партії політичні, котрі борються між собою о 4-літній владі над краєм. Чи думаєте може, що борються ся з гадков помочи народови за свого урядовання? Сохрани Боже! Вони лише за свого урядовання кишені наповнюють тай тілько. Теперішній уряд ліберали, а противники їх - консерватисти. Майже усі Русини прийшли за сего уряду, з чого консерватисти користають і лають по газетах лібералів за нас. Кажуть вони, що теперішній уряд спроваджує самих старців-жебраків з Австрії, котрих Австрія сама держати не хоче. Гроші йдуть марне на еміграцію, а край дістає некультурних людей.

Ну, і я певний, що при надходячих виборах ліберали, котрі сяк так нам були прихильні, будуть побиті, а прийдуть консерватисти, котрі нас цілком не хотять у

краю. При краєвих виборах зимою консерватисти побідили і дали довід своєї високої англійської інтелігенції тим, що тамтого місяця ухвалили в краєвім сеймі, що жаден словенин не має права голосу до 7 років і як не уміє читати. Такого варварства і в Галичині не маємо. Отже нема надії на ліпше, як консерватисти стануть на верху цілої держави. Се також не маловажна річ.

Оттак то, дорогі братя, не дуріть себе надієв на якісь богацтва заморські, на жите, якого не найдете, окрім на рідній землі. Річ певна, що біда тисне Вас, – ще раз повторяю, – але думаю, що не в еміграції шукати Вам поратунку, а направляти лихо треба би таки в ріднім краю.

Ваш щирожичливий Кирило
Геник

№ 8
З листа Кирила Геника – липень 1900 р.

Ми тут в Канадії не надієм ся найменьшого урожаю, бо була тут і є ще тепер страшна посуха. Пшениця і сіно цілком хибли і не буде їх майже нічо. Ціни на все страшно підскочили, так що трудно буде вижити. Роботи нема тут жадної, отже і заробити годі. Отже хто не хоче свого власного нещастя, нехай занехає тепер думку їхати до Канади, бо тут чекає его лише біда і нужда.

№ 9
Лист Фурдієвича, кравця з Кошиловець Заліщицького повіту – вересень 1900 р., Етельберт, провінція Манітоба

Дорогий Брате!

Ти ся гніваєш, що я до тебе ніколи не напишу. Я за нікого не забув, але до кожного з осібна писати не можу, а то для того, що я стратив всю, щом мав, а тепер оплакую свої злидні, але щож робити, видко, що кара Божа. Пишеш, щоби я тобі правду написав. Я не буду ту присягати, і через суд посилати, тільки пишу за все правду щиру, а ти там скажеш, що я ся бою, аби ти не приїхав до Канади.

Ту є пляц великий, аби ще іхали і 30 літ люди, то Канада буде ще порожна. То є незміренні обшари пустинь, що людска нога ще там не була, але навіть і птаха жадного не побачиш. Я ти, Добрый Брате, всю пишу, як ту є, але щобись дав кожному перечитати і най памятає і помислить, що то за біда в пустині жити, а до того бідному чоловікови.

Я ту не виджу жадного добра і не сподію ся ніколи. Найперше, що нарід живє так, як худоба. Самі діти христять, самі ся ховають, як котрий умре, бо съвященика ту не було і не буде, так мені ся здає, бо нема кому утримане дати. Багато вже цілком забули за Бога, що живе гірш дичини.

Земля ту пісковата, багато каміння і мочари. Як мокро, нема нічо, а як сухо, то ще гірше, нічо ся не вродить; досить, що у нас в Галичині ліпше можна жити з 5 моргів, як ту, аби мав сто. Як котрий вже має там трохи пшениці, то продастъ тано, а муку мусить дорого купувати для того, що ту млина нема, щоби собі змолов чоловік корець або і менше. Ту самі парові млини, а то велика ошка. Нарід ходить товпами і питає роботи. По 150 миль ідуть пішки, але трудно, що заробити, бо всі бі пішли на заробок, а нема де, а ще сего року ту велика посуха. Ще від весни дощу не було ані раз, словом всю висихає. Погадайте собі, що ту за урожай може бути, коли ту 8-го червня був такий мороз, що вода цілком скрізь замерзла; та бо ще суть такі місця, що від зими ще земля ся не розмерзла, але то в соснових лісах.

Аби хотів чоловік щось купити з худоби, то ту ярмарків нема, але мусить питати по фармерах, то часом треба іти 30 або і 50 миль, нім напитає яку худобину купити. Ну то вже купив, але най він є до дому приведе, а ще як така, що ніколи на шнурку не була і дика, то она або здохне або він ся десь забе, а що до зими та і літа, то я вже писав там до сусідів. В літі комарі, то трудно дихати, бо в рот летять, а в зімі мусить три або чотири рази з носа шкіра злізти. Завше тра мати дві парі рукавиць, але грубих, спідні вовняні, а верхні шкіряні, бо інакше не принесеш руки до дому.

Але щоби я описав всю докладно, то треба не лист писати, але книжку, а в листі нема на тілько місця, отже можна людем сказати, най своє не марнують та не слухають агентів і дяків /моїх звабив бувший дяк в Городенці Бачинський/, щоби не їхали на зламане карку, так як я поїхав. Та борще будеш в гробі спочивати і діти ся змарнували і всю, щом працював цілий свій вік молодий, то забрали агенти і Англіки, бо то ще гірш жидів, але всю пропало. Нема такого адвоката, щоби нас звідси виратував, як то кажут: «терпі тіло, щось хотіло».

Ремісники ту не мають жадного зарібку, а чому? Ту всю машини робяТЬ, напр. столяр нічо не заробить, машинов гиблює, фугує і всю машину. Кравці, шевці також так само. Приходить всю готове зі старої Америки і так тано, що і робота більше варга, як того вbrane, обув є так само; але гроши дуже дорогі, а чому за них так тяжко, бо багато бідних людей, а заробок лихий.

Кому добре в Канаді? В Канаді тим добре, що привіз з собою 1.000 доларів, то має з чим господарувати, але нім що на полі буде, то їх з'єсти мусить; а другому добре тому Іванови, що брагу носив панським волам цілий всій вік, то ему ту добре, бо принаймій з'єсть кавалок хліба гідного, якого там не видів ніколи, то не має за чим жалувати. Соли, цукру ту нема топками, як в Галичині, і тілько так як мука дрібно змелено і так продають, але дуже тано. Нафта такоже дуже тана, так, що в Галичині треба дати одного рињского за баньку, що ту купить за 30 центів.

Кінчу свое писане. Поздоровляю вас сердечно і желаєм вам всякого блага і не плачте, бо то нічого не поможе. Досить, що ми вже плачем. Мої діти кажуть: «ото тату коби ми хоть раз пішли до твої керниці, где воду святять. Як то милю послухати і весело, а ви нас завезли в пустиню, що съвіта Божого не видим». Поздоровляю.

№ 10 Лист Кирила Геника – 1901 р.

Минувшого року була поміщена обширна допись про еміграцію до Канади в «Громадськім Голосі». В короткості ще раз повторяю, що абсолютно не раджу нікому продавати своє господарство й опускати рідний край без докладного знання куда й на що йде. Се добре нехай собі кождий запамятає. Хто же хоче виходити, то повинен наперед сам без родини сюда приїхати й побути з один рік, а тогди без нічиеї ради буде знати, що робити чи вернути самому, чи покликати родину до себе.

Не раджу ані дивити ся на листи приморських агентів, котрих діло й є аби як найбільше пасажирів придбати та корабель без огляду на твоє добро або зло. Як рівно ж не раджу велику вагу привязувати до листів ваших знакомих а навіть і кревних. Бачу я, що ріжні є причини тих листів. Трафляє ся, що кревняк з цирого серця пише до свого, думаючи що ліпше жити буде, хотя ще дуже мало що знає, отже й не съвідомо, хоча з доброї волі се робить; але лучає ся що й часто зі злоби пише, як то кажуть золоті листи. – А чому? – спитаєте, – А нехай так приїде як я. Се діло уже несумлінне, однако на жаль часто лучає ся. В богатьох же разах, не застановивши ся оттак пишут, аби як найбільше своїх коло себе примістити. Отже іменно такі річи, на які дивлю ся, спонукають мене в такій важній справі, як виїзд з рідного краю, сказати від себе те рішуче слово, що не вір, поки сам не зміриш. У нас дуже часто лучає ся, що як один виходить, то за ним тягне ся сто. Се дуже мильна

дорога. Один не повинен задивлюватись на другого в річах так сліпих, як вихід або еміграція. Що може одному навіть на добре вийти, десятком буде зло. Дос্যвід почує мене, що народу тут богато марнує ся по просту тому, що не був відповідний до нового краю. Хто-ж відповідний, спитаєте: я-ж вам відповім, що по-перше здорові люди, працьовиті межі 20-40 роками – дальнє що мало дітей мають, або ті, котрих діти уже дорослі. Такі можуть надіяти ся хоч на свою силу фізичну, котра їх буде живити. Люди-ж слабосильні або з дрібними дітьми, то не для сего краю – бо певно, що борще біду найдутъ, чим сподіване добро. Дальше кождий нехай се знає, що тут спирають, ні, се неправда ѹ богато поверталось. Народу є тут в цілій Канаді з Буковини й Галичини до 30.000 у чотирох краях порозміщені.

Кождий повинен собі се дуже добре запамятати, що хто сюда приїздить, нехай не надіє ся, що усе те саме застане, що лишив в старім краю. Окрім великого кусня поля, нічого свого не найде, ані свого не запровадить. Мусить він до краю застосоватись – так що усе ново приходить ся робити, навіть говорити, не то що – не так легко приходить.

Сих кілька слів нехай возьмуть на розвагу ті, що хочуть опускати рідний край.

№ 11

Лист І. Сороки до редакції газети «Православная Буковина» – 22 червня 1901 р.,
Восток, дістрікт Атабаска

Хвальна Редакція!

Прошу редакцію поместити нескілько слов у уважаемой Вашей газете на пользу нашого буковинського православного народу.

Многій из буковинцев оставляют свою родину и даже хороши маєтки /имущество/ и идут далеко за море в Канаду.

В Канаде буковинцы селяться большею частію в провінції Альберта, а некоторыи остаются по дороге в Ассинібою или в Саскачевани.

В провінції Альберта находится в настоящее время до 800 родин /семейств/ буковинцев или до 3 тысяч душ о.п.

В провінції Альберта в местности, заселенной буковинцами и называемой «Буковина», уже построена православная церковь, а кроме сего есть еще и в других местностях пять цвінтарей, где будут строиться церкви в недалеком будущем.

В сем году все буковинцы причащаются у православного русского священника, который мешкает /проживает/ в Wostok-е в 6, 15–20 и 30 милях от поселений буковинцев.

В прошлом году, Преосвященный Тихон, Епископ Алеутский и Северо-Американский, православный русский Епископ, открыл канадскую міssію и послал русского /из України/ священника в провінцію Альберта в место, называемое Восток, где сей священник построил дом и церковь и где присоединилось до православной церкви Христовой до 300 душ галичан-уніатов.

В сем году хорошо провели день Воскресенія Христова – до 800 пасох /пасхального хлеба/ святилось и только кто не хотел, тот не ел священой пасхи.

Теперь уже православным христіанам можно услышати и звоны /колоколов/, як кто пойдет в Восток на службу Божію. Отец Іаков Корчинскій ездит до всех буковинцев и совершает службы Божіи, причащает и совершает различные требы, а волохов /ромынов/ даже исповедал по волошски.

Дуже тяжко одному священику управитися, а никто не хочет из православных буковинских священников, или благовійних діаконов пойти и послужити своему народу. Да, даже в Буковине неизвестно, что в Канаде есть православная церковь

руssкая под управлением русского же Епископа в Штатах в г. С. Франциско /Bishop Tikhon. S. Francisco Cal. 1715 Rowell str./ и дуже часто священники буковинскі говорят своим прохожанам, что в Канаде некому будет их крестити или венчати, или причасти. А то дуже деморализует православных буковинцев, – ибо они, пришедши в Канаду, целиком забывают, кто они есть и якая их вера православная. Нередко причащаются они у униатских или польских ксендзов, детей крестят и венчают у французских и ходят блудно жючи, пока не сдышаются /встретятся/ с православным священником. А детей своих совсем не наставляют в православной вере, – часто дети ходят в латынскіе костелы и причащаются там, а родители им ничего не кажут. Один буковинец отдал свою дочку на службу в латынский госпиталь и монашенки ее принудили исповедатися и прοобщатися у французского ксендза, а коли православный священник стал пытати девчину, на что она изменила своей веры, то девчина отповела: «мене никто не учив веры, ни священник, ни родители, а монашенки научают мене веры, и потому я и переменила свою веру». И таких случаев не один. А все то от того, что заглушается вера стремлением к богатству – служением мамоне.

О, як бы милосердный Господь подвигнул сердца пастырей православной Буковины, або хотя бы сердца тех юнош, которых готовились служити Богу, а не мамоне, чтобы кто-нибудь из них прибыл сюда послужити своему народу и не дати на веки исчезнуть добруму имени буковинского русского!

Мы твердо верим, что такой служитель Христов не остался бы в нужде, бо благодарный народ помогал бы ему во всех его нуждах, а Владыка Северо-Американский, сдается нам, не оставил бы также без внимания труд его на пользу церкви святой православной.

Лучше всего было бы сюда прйти або молодому малосемейному, или вдовцу, или найлучше монаху. Тут есть богато таких мест, что только недостает подвижников, чтобы был монастырь.

Кто хотел бы знати, як пріехати до Канады, то най напишет до нашего православного священника по такому адресу: Canada, Rev. Father J. Korchinsky Alta. Wostok p.o. А они напишут як пріехати і куда обратитися.

С почтенiem
I. Сорока.

Ой, Канадо, Канадочка,
Яка ти не мила,
Бодай ти ся, Канадочка,
Нікому не снила.

Ой, тут в літі дні гарячі
І сонечко гріє,
На другий день мороз стисне,
Аж земля білє...

Хто приїде до Канади
Мусить бідувати
Як не шуфлев при роботі,
То ліси рубати.

№ 12

З листа місіонера, отця Василя Желдка,
надрукованого в газеті «Руслан» від 6/19/ січня
1902 р. під назвою «Канадські гаазди».

„Я вже майже половину Канади обіхав. Зима страшна, зимно, най бог криє.
Приїхав я до одного містечка, де залізниця кінчиться, а разом з тим всяка
комунікація. Іхав я, іхав та ледво живий добився я до якоїсь хати. Брудної, студеної,
розуміється руської. Не можливо було б в ній ночувати. На щастя була ніч погідна,
але мороз нех бог криє. Я пошукав по довгім часу іншу хату. Награфив на ліппу,
прийняли мене, та в ній я остав. З тої хати на преріях я і пишу до вас, мій любий
друже.

Страшна і тяжка праця..

Хата від хати по кілька миль, а ще до того доріг немає. Люди бідні іхати треба
куди очі несуть: провідника нема. Трафляй де трафиш. Біда на всі боки. Нарід майже
дикий. Дичіє без слова божого, без просфіти, без науки. Як бог не змилосердиться
над тим бідним народом, то певно і сліду не остане з руського народу в Канаді. Загине
пропаде! Тут треба дуже сильної праці. Людей з пожертвованієм, готових на всяку
можливу і не можливу біду і невигоду. Кажу то з недовгого досвідчення. Я короткий
час в тій Канаді, але вже багато досвідчив.

Як Бог позволить я багато більше Вам напишу про життя народу в Канаді. Но
тепер то кажу лиш, що народ виставлений тут на неминучу загляду під кожним
заглядом і то ще раз кажу під кожним заглядом.

ДОРОГІ ШВАГРИ;— *Наші бі брати і сестри*
Наша дорога.

Здалека я від Вас за горами, за морями;
Але нема днія, ані години щобим о Вас не мис-
ли *б.* і не тужі *б.* за Вами. Сего-дня користа-
ючи звільного часу постанови я написати до
Вас кілька слів о своїм житю бутю тут на чужи-
ні.

Тепер поздоровляю Вас, і спилю сердечно
хочь через се письмо Вашу руку, бо далека до-
рога не позволяє мені інакше. Поздоровляю та
кож всіх кревних, соседів і знакомих пригортаю
Вас вмиєли до свого серця і желаю Вам счастья
здоровля і найлучшого поводження і прожити до
вгі літа. Найгорячійшим моїм бажаням найско-
рше повернути до Вас і жити з Вами в злуці.
З причини великої віддахи то зараз настунийти
не може, бо хочу здобути того чого загнав ся
в ті заморські краї — тож беру перо до руки і
Вам описую на оборотній стороні про своє життя
і пригоди тут на чужині.

Загальна Книгарня, 539 Фронтенак Ст., Монреал, Квс.

Стандартний поштовий папір для листів українських емігрантів, який спеціально
випускався в Монреалі

І. День 19го березня 14. року

Штирі веє вітмію

ДОРОГА СЕСТРИЧКО *Марії*

Лебідко біла, сестричко міза;
Щоби счастливо вік ти прожила;
В счастві не зміни тиха невинна,
В любові горяча в труді не винна,
Як зоря ясна; як рожа красна;
Як сонце чисте, як доля счастна;
Як фіалка гожа, як чар розмаю
Того я твій! Тобі желаю.

Загальне підприємство 539' Фронтенак ул., Монреаль, Квебек.

Стандартний поштовий папір для листів українських емігрантів, який спеціально випускався в Монреалі

1. Ой, Канадо, Канадочка,
Яка ти зрадлива,
Не з одного господаря
Ти драба зробила.
2. Ой, Канадо, Канадочко,
Та ѹти Манитоба
Жиє в тебі любий нарід
Як тая худоба.
3. Ходжу, блуджу по Канаді
За щастям шукаю,
Нема щастя у Канаді
Як у ріднім краю.

№ 13

Лист Петра Косована до професора Георгія Щербановського –
1902 р., Кенмор, дістрікт Альберта

Кланяю ся до Вас, пане професор Георгій Щербановський. Ми дуже тут бідуємо. Добре Ви нам радили, але ми, дурні, Вас слухати не хотіли. Мені єще яко тако поводить ся, бо я хоті читати і писати у Вас навчив ся, але ті, що читати і писати не уміють, то най ся лиши Бог над ними змилує. Хоть вони по богато грошей сюди принесли, то всю проїли і тепер вічні жебраки, о 30 років старші виглядають, а білі, як молоко, і скорчені, як справдішні діди. Ліпше в Австрії псови у леда доброго господаря, як тут нам. Коби я хоті оден рік міг там жити, то міг бим умирати. Тут з нашим чоловіком гірше ся обходять, як там з худобою. Добре ви нам казали і нас научали, але ми Вас слухати не хотіли, тепер за то плачено в кулаки. Тут страшна зима зачала ся єще від другої богородиці, ми мерзнемо, як пси, в наших бурдяках. Хто до села пише, що свою власну хату має, то бреше, як пес. Вони гинуть із голоду, та раді би когось сюди загулити, щоби іх хоті на кілька день заратував, а по другім вони самі не пишуть, бо не уміють, ім пишуть агенти, котрі раді би, аби наші люди сюди приходили, бо агенти мали би із кого шкіру дерти. Озимини тут нема, бо би вимерзла, а і інше збіже вимирзає, бо тут і коло зелених съят, і коло Петра добри морози трафляють ся. От, одним словом, біда та нужда, якої ніхто єще не чував. Прошу Вас, пане професор, научайте наших дурних мужиків, на й ся нешибають, а най ся шанують, бо ім там дуже добре. Аж тепер ми видимо, що ми зробили, та плачено і тужимо, але вже за пізно. Кажіть ім, най школу шанують, як око в голові, бо і я би тут пропав, як бим ся у Вас писати був не научив. Я й Кость і Петро в Конморах на роботі. Маємо по доляреви на днину, але за харч дуже багато обтягають, бо місячно ледви нам 4 долярі доплячують, а робота дуже тяжка. Прошу пана професора мені кілька красних книжочок післати, бо тут нема церкви ані школи, а нашої книжки не видко. Я книжки, що ви мені дали, ужем сто раз перечитав.

Кланяюся до вуйка Костя і до тітки Загороднюк і цілою Вам руки. Адрес до нас Кость Косован, Post: Ofeczi Kaptmory, Alta Kanada.

№ 14

Лист Юрка Валька до священика з Ямниці –
1902 р., провінція Манітоба

Мої мілій отче духовний. Дякую вам дуже красиво за той лист, що сте мені відписали. Я го дістав 25 січня. Яким го читав, то мені здавалося, що я не читав лист, але таки з вами говорив і то не лише з вами, але і з цілов вашов родинов. Тепер вам доношу, що ми з ласки пана Бога здорові, я, жінка і діти.

Доношу вам відомість дуже сумну, а то так: зближає ся рік не далеко, що я ще не видів ні хреста, ані церкви. Здає ся мені, щом не чув науки, відколи ся уродив, а за діти нема що згадувати. Ви питаете ся мене, кілько треба мені грошей на дорогу. Аби я дістав ся звідти, де я є, і через воду, треба 180 долярів, або 450 ринських²⁹, а від води ще треба 60 ринських без вікту. На то я маю лише 60 ринських і корову.

Ви мені писали, що у вас не було зими до нового року, а ту зима від воздвиження честного Хреста, снігу не дуже багато, лиш морози такі, що в студнях вода повимерзала так, що мусять сніг топити, аби мати воду. Тепер вас прошу, отче духовний, розговоруйте там. Чую, що хоче іхати мій брат і жена, чи сестра. Най не

²⁹ Австрійська грошова одиниця, див. прим. 22.

топлять ся, бо я утопив ся тай утопив жінку і діти. Федушко пише по доньку аби іхала, і кличе мого брата на погибіль. Ту наші люди так кажуть – погибаю я, то нехай і другий погибає. Я того не хочу, бо то гріх дурити. Я пишу правду, і за то я ім дуже великий ворог, що пишу так. Они хтять, аби я писав, що тут добре, і абим кликав сюди людей, а я ся бою гріху. Господь Бог усьо видить. Тепер дякую вам за дарунок, що сте нам прислали образки, і поздоровляє вас той хлопчик, що казав, що буде бити жидів. Доношу вам відомість, що як ся уродить дитина, то і три роки нехрещена, а як умре, то ховають так, як худобину прикопають. Доношу вам, що ми єще не сповідали ся...

Співанка, яку склали Юрко Валько і Гнат Костів

Ой! Іхав я у країну грошей мало мати,
Бідна моя головойко! буду біувати,
Бо агенти гроші взяли – за велике море!
Приїжжаю до Канади, нещаслива доле!
Бо в Канаді много поля, тай є чим палити
Но одного жінка плаче: нема що варити.
А я ходжу, тай думаю; що я наробысі,
Не хотів вже в Галіції земленьку орати,
Приїхав я до Канади, тут пні корчувати.
Ой! Треба пні корчувати – але треба жити
Іти б мені до Англіка, грошей заробити,
А вже сонце під полуднем – Англік обідає,
А Русин наш, сиротиско, тяженько вздихає.
В Галіції – як вмирає, то у дзвони дзвонят,
А в Канаді як вмирає, то слези обмияють.
В Галіції грішне тіло ксьондзи поховають,
А в Канаді грішне тіло під пень закопають.
Бо в Канаді церкви нема – дзвона не чувати,
Треба мені молодому марно загибати.

№ 15

Лист Настасії й Вікторія Лупулів – 1902 р.

Любезний брате!

Доношу Тобі відомість, що нам, слава Богу Всешишнему, тут дуже добре й мы здорові; але мы, то есть я, Вікторій Лупул, и моя жінка маєм любезный родный брате и кумнате³⁰ до тебе одну дуже велику и важну просьбу. Мы Вас дуже файно и щиро просим, будьте такі добрі и поговоріт с нашим православным отцем духовным, панотцем, абы нас порадили на отсе, о чим тут пищем. Нас тут есть газдів с жінками и детьми, кілько нас Бог сюда спровадив на сей світ, и мы, на наш гірькій жаль, не маєм тут жадного православного законоучителя, тілько приходить из Винипега уніатський парох. Мы хотіли у него исповідатися и причащатися, а він нам на то так відповіл, що абы мы из свой Веры и Релігіи відступили и ему подписалися, на его віру уніатську. Мы не хочем на то пристати, бо то буде с гріхом від своеї Віри відступити и сречися. Уніатський священник приходить сюда до Галіцянів тай служить гдесь колись службу и исповідаєт их.

Тож просим Вас, абысьте в нашем селі панотцеви кстно сказали, або пайдіт с сим листом и дайте его панотцеви, аби перечитали; а мы просим отца духовного, абы нам ласкаво відписали відповедь на се, шо мы просим. Шо нам робити, абы мы дістали православного священника, который бы нам прововедовал Слово Христово по православному учению.

Кінчу мое письмо и віншу Вам счастья, здоров'я с Різдвом, Новим Роком и Йорданом.

Поздравляем и кланяемся до Вас, куме Феодоре, до Вашої пані газдыгі, до Ивона Кошика и жінки с детьми, до братів, сестрів, тай до близкої и далекої родини. Бувайте здорові.

Відпишіт, прошу, с моей родины, кто жіє, а кто умер, котрі пожинилися и повітдавалися.

Не забувайте на мою просьбу до отца духовного!

Настасія и Вікторій Лупул.

№ 16

Пісня-лист Василя Сташука з с. Вікно – 1902 р.

В Вініпегу дороженька ковбками убита.
 Ой, мав же я велиcodні дуже сумні съвета.
 У неділю ранесенько дзвони задзвонили,
 Засьпівали «Христос воскрес», церкву обходили...
 Я, сирота, гірко сплакав тай собі думаю:
 Ах, Боже-ж мій милостивий, як то в старім краю!!
 Як молодіж коло церкви весело ся грає,
 А мені тут, сиротині, серце ся вриває.
 Коби море не глібоке, і фалі не били,
 Були бим ся в велиcodні съвата погостили.
 Коби мені крильця мати і в гору злетіти,
 Відвідав бим за сестричку тай за єї діти.
 Коби мені крильця мати, ох, я би полинув,
 Відвідав бим, сиротина, за свою родину.
 Ой, годину тут съпіваю, а годину плачу,

³⁰ Кумнат – шурин.

Та вже ж я вас мої братя нігди не побачу.
 Ой, годину тут заплачу, годину съпіваю...
 Коли-ж бо я що годинки сумне серце маю.
 Ой, ти земле Канадийска, чось така сумненька?
 Ніде дзвона не чувати; доленько тяженка!...
 Ой, задзвонив на стації дзвінок тонесенько,
 Заплакали емігранти усі голосненько.
 Плачуть жінки, чоловіки, де їм тепер дітись,
 Плачуть всюди в емігранті дрібненькі іх діти,
 Плачуть діти в емігранті, слози проливають,
 тай на своїх татів, мамів тяжко нарікають.

В нас великдень такий красний, як гай зелененький,
 А в Канаді сніги, леди, вітер студененький.
 У нас съвята великомісія, як мак процвітають,
 А в Канаді сніги, леди до сонця сияють.

Ой, Канадо, Канадочка, Канадо небого,
 Зрадила ти з Буковини газду не одного.
 Ой, Канадо, Канадочки тай ти Манітобо,
 Жис в тобі руский народ як тая худоба.
 Ой Канадо, Канадочки, чогось так зрадлива,
 Не з одного господаря тут драба зробила.
 Ой, тут в літі дни горячі, а ночі студені,
 Через то тут наші люди ходять засмучені.
 Ой, тут в літі дни горячі і сонечко грє,
 На другий день мороз свисне, аж земля біліє.
 Тут гадають наші люди, що будуть панами,
 А вони тут на роботу всі ідуть з торбами,
 Ой, тут наші рускі люди з фарми не вживають,
 Лишень ходять по Канаді, роботи шукають.
 Ой, Канадо, Канадочки, чось така немила,
 Бодай ти ся, ти Канадо, нікому не снила.

Ти, Василю Палагнюку, приятелю рідний,
 Не їдь, не їдь до Канади, бо будеш облюдний.
 Маєш поле, маєш діти, маєш красну хату,
 Най ти Біг допоможе файнно газдувати.

Ой, я до вас приятелі через лист промовляю:
 Та-ж у нашім старім краю, так як в Божім раю!
 В нас у краю по садочках скрізь пташки съпівають,
 А в Канаді лиш комарі, як гаде, кусають.
 Ах, Боже ж мій милостивий, Матінко Христова!
 Комарі ми шию стяли, як бурак червона.

Ой, Канадо, Канадочки, яка ти зрадлива,
 Бодай ти ся, ти Канадо, нікому не снила.

№ 17

Лист Домітраща Мегери з Миткова – травень 1903 р.

Кохано жінка!

Пишу до тебе, кохана жінко, і до Тебе, мій синку Дьюрдику, поздоровляю і вінчую Вас щастем, здоровем і съвятим Воскресенієм: Христос воскрес! Доношу Вам відомість, що я тут здоров, чого й Вам жичу. Я тут працюю і за Вас дбаю і Вам піславш 130 левів. Але я Вам пишу, абисьте знали, що тут ніхто за дурно не дає

гроший. Тут ся так робить тяжко, що не можу ночі переночувати, так руки болять. Тут чоловік робить за коня, а кінь за біса. От я був в зимі в роботі в лісі, то мині від морозу аж шкіра з ніг облупилася. Ви чуєте, що ся посилає відси з сих зарібків гроши, а то коби Ви чули, кілько тут з тих фабрик є калік, а кілько й на смерть погинуло! А на зарібки йдуть і по 400 миль. У нас прославила ся Канада, але хто тут прийшов, то тут заплакав. – I прошу Тебе, жінко, газдуй там і порядкую, і не слухай нікого, щоби ти іхала до Канади, бо тут нема чо бути. Люди, що на фармах, ходять по зарібках; свого хліба не мають. Може і який лист дістанеш, аби ти іхала до Канади, то абись не йшла, бо тут є такі спекулянти, що могуть написати за Гобов, що я й не знаю. Але я до Тебе пишу, аби Ти не іхала, бо я ся верну до дому. Посилаю Тобі съліванку з Канади:

В Вінепегу доріжечка ковбками убита;
ой, мав же я великовідні дуже сумні світа.
На Великдені в Вінепегу церкву обходили,
заспівали Христос воскрес, в дзвони задзвонили
А я стого, сиротина тай собі думаю:
Ох, Боже-ж мій милосердний – як то в старім краю...
Як молодіж коло церкви весело ся грає...
А мині ся, сиротині серце уриває.
Коби море не глібоке тай фалі не били,
були бим ся в великовідні съвята погостили.
Коби мині крилця мати тай в гору злетіти,
відвідавшим, сиротина, і жінку і діти.
Ой, годину я съміюся, а годину плачу,
відай я вас, рідні діти, уже не побачу.
Ой, ти земле канадийска, чось така сумненька?
Лише гори та камінє, земля студененька.
Наші люди си гадали, що будуть панами,
А вони тут по зарібках всі ходять з торбами.

№ 18

Лист Петра Котика до редакції газети «Руска Рада» –
30/6 червня 1903 р., Франк

Всехвальна Редакция!

Прошу помістити отсей мій лішт у Вашій газеті. 1. Напоминайте в рускій газеті наш руский народ, если котрій хоче іхати сюда до Канади, то най знає, що тут меду не буде лизати, але мусить гірко працювати, щоби мав крайцар в своїх руках.

2. Єсли виїзджає чи сам собов на роботу чи з фаміліев на фарми, щоби не іхав вже аж в пізну осінь, бо тут на першого новембра /падолиста/, коло Дмитра, дуже богато роботи кінчить ся вже, ловлять великі морози. Отже як вже кому треба іхати до Канади, то най іде зараз в ранній весні, бо як я вже неодного тут виджу, приїде під зиму, гроший при собі не має нічо, роботи в зимі не годен дістати і дуже терпить від голоду аж до весни до 15 цвітня.

3. Щоби родичі своїх синів не висилали меньчих від 18 рік, бо тут прийде і нігде робити не годен дістати і бідус і терпить голод.

4. I старі, котрі вже до роботи не в силі, так само най сюди не йдуть, бо тут до роботи іх ніхто не прийме.

5. Ті газди, котрі в старім краю тілько маєтку, що могуть вижити із фамілійов своїов, нехай сюди не йдуть на більше бogaцтва, на 113 моргів поля, бо тут правда,

що хто прийде, то кождий дістане фарму 113 моргів поля даром, але най повірить мені, що так буде бідти на тій великій фармі, як в старім краю бідує той, котрий не має ні хати, ні поля, а в скарбу служить. І то буде бідти не рік або два, але ціле жите своє, так як другі бідують, котрі по 5, по 7 років вже тут на фармах і нічого не можуть доробити ся, а до старого краю пишуть до своїх кревних і знакомих: ходіть сюда, бо тут мій пес ліпше має ся як Русин на Буковині. Я тут їм більше мяса, як хліба кождий день, але лише як робить по роботах, по фабриках, по копалнях, по дорогах колійових. А спітати ся, чи він годен такий харч мати на фармі, і що би він приробив? Неоден фармар пише до своїх кревних, що в него пес в бунді вбраний, а ти брате в Австрії і сам не маєш в що ся вгорнути. А спітати ся їх, кілько є їх таких, що вже довгі літа тут на фармах, і не може нічого доробити ся, настане весна, а він вже вибирає ся від жінки, від дітей своїх, навіть часом тиждень або три до Воскресеня Господного, бо не має при чим затримати ся, щоби хоть съвята мав із жінков і дітьми, а мусить чим скорше на роботу вибирати ся, щоби не згинути з голоду, а домів пише і представляє в листах свої велики роскоші. Ані оден з них не напише по правді, що він як піде в весні Божій на роботу, то робить ціле літо і посилає гроши жінці і дітем на утримане і аж по Дмитрю до них повертає і приносить із собов 20 або 30 доларів, а що то на яких 5 або 6 осіб на цілу зиму тих грошей, купи одіж діtem і кілька міхів муки, а на мясо вже не стало. А він пише до краю, що він тут богато більше мяса єсть, як в Австрії староста; єсть, правда, богато мяса, але лиши тогди, як ціле літо по фабриках робить, а як прийде на зиму на фарму, то муку з'єсть, а з міхів пошиє жінка сорочки, а подиви ся на него то ся сам зумієш, бо стойть написано на его сорочці «Miling Companie» а то тому, що в него сорочка з міха від муки шита, а пише бріхні, щоби міг ще більше файніх газдів із дітьми притягнути до біdi, в якій сам блудить.

Такий бідний, що має там маленько поля, що не в силі із фамілійов своїов вижити, а ще зайшов в довги, такий може сам сюда приїхати на роботу, але лише як чує ся в силі, що годен робити. Такий заробить трохи гроша, віддасть то, що винен і при собі може мати і як ще заробить, зможе назад вернутися до краю. От, наприклад, як я, сам сюди приїхав, то мені Канада добре користи принесе. Але тут привезти 5 або 6 малих діточок, тут ніколи не годен ся нічого доробити, як одні руки роблять на 6 ротів. Так іхати бех жадних розмислів сюда, до Канади дуже зло, як то наші люди ідути всі на штурму, білі і таркаті і навіть цілком чорні. Я вже неодного видів, що приїде сюда такий, що мав в краю з чого вижити, а тут мусить свої тлумки збирати в міх на плечі і на роботу мандрувати, щоби міг вигодувати діти і жінку і сам себе, бо він свій масток лишив в краю лихварям, а решту агентам і прийшов сюда без гроша, бо він іде сюда на фарму та на що мислить собі, гроший, та то така фарма велика, що я єї дістану, та я зробю на ній гроші.

Прошу вас, братя Русини, читайте, учіть ся, любіть ся, спомагайте оден другому, то ще можемо жити, бо хто сам за собов не дбає, то за ним певне другий не буде дбати, не спускайтесь ся, що як вам там чого не стане, то в Канаді собі найдете, се не так, треба широ той кусень землі тримати, котрий вже маєте в руках, бо як би ви виділи, кілько тут нашого руского народу бідує далеко гірше, як бідував в старім краю, то ви би так не гадали.

Тут в Канаді лиш такому добре, що в старім краю не мав нічо маєтку, був завше чужим робітником; тут він так само чужим робітником, тут ліпший харч, має більшу плату, а як не має ні жінки ні дітей, то поробить пару років і може зложити файні гроши і тогди, в котрім краю схоче, то може лекше жити, бо має вже з чим, а більше тут ні кому не добре із наших людей.

№ 19

Лист Софронія Дарійчука з Добринівців –
серпень 1903 р.

Милі Братя!

Кланяю ся до Вас, милі Братя, і пишу Вам, щоби Ви знали, як в сій Канаді діє ся. Чесні газди! Ви дома жиєте у своїм добрім, тай гадаєте, що тут не знати, що за розкоші у сій Канаді, а я Вам панишу про все, як воно є. Приходить чоловік з фамілієв і дістасе фарму, дає 10 левів інженерови, а жінку заводить до бурдея, до тих хат, що на два поверхі, як пишуть до краю. Бог би ім заплатив! І викопав він собі бурдей у корчах тай газдує із жінков у тих «дворах». Як посидить 3 роки на фармі, а не викорчує хоч пів фалті поля, то вигонять его відти і їди куди хоч; а як викорчує і 5 фалеч, то приходять і продають такому, що має гроші за 700 або 800 долярів, – а ему дають другі корчі та мочари. А він що робить? Паплаче ся добре із жінков і корчує далі. До дому не верне ся, бо нема до чого і не має на дорогу, а хочеш дальше на тій фармі бути, то заплати 300 долярів.

Хто йде до Канади, той певно собі пекло там готов. Нема тут тих порядків, що в нашім краю. Вибирають собі на три роки президента, але його ніхто не слухає. А чому? Бо тут агентів і богатирів ціла кумпанія. Мекензій Сіпієр³¹, що ми на їх дорозі робимо і Бавер і Канон³² і багато інших, що провадять людей до Канади – всі вони шахрай, одна кумпанія злодіїв! В їх руках колії і всі дороги, і вони роблять з народом, що самі хотять, а поскаржити ся нема до кого! Боже! Боже! Нема то, як в нашім краю! Тут великі безправства! Бувають тут страйки дуже великі, а найбільше страйкують Англійці, бо вони хотять по 5 долярів денни. А як хто силусє ся і іде на роботу, то вони якоюсь штучною електрикою блють тих на смерть так, що не знати відки тай що! На сіліярській дорозі був страйк. Робітники спали вночі в вагонах, і тогди страйкарі запалили гарі, і згоріло 11 людей з Галичини, а 3 з Брідка таки «на Буковині», а богато попарило ся. От такі тут зарібки. Ой, коби Бог помог борще до дому вернутись. Один фармер сидить від другого дуже далеко, так як з Добринівців до Горошівців, та у таких корчах, що лиши небо видко. А дома лишив і церкву красну, і родину, і все добро! Не сповідає ся тут ані не законює ся ніколи! Один другому живе би взяв! Як має на фармі став, а в ставу є риба, то він перегороджує став, аби його риба не йшла до другого фармаря. То-ж видите, як тут живе народ, а відтак само і своїх дітей виховує. Не оден пише до дому, що тілько корців³³ пшениці має, а він з твої пшеници ніколи хліба не єсть, бо хоч має її трохи, то міняє за муку у Винегіту. Млинів тут нема, лиши є паровий у Винегіту. Худобу годують в зимі лиши сіном і більше нічим, а вона така худа, що аж страшно! Тут в зимі великі морози, і палять в хатах день і ніч, але то нічо не помагає, бо хати зроблені з дерева, вкладені з ялиць і дуже студені, бо глинов не мастья іх, бо тут нема глини, лиши самий пісок. Не йдіть, братя мілі до сій Канади, бо тут пропадає чоловік! – Тут найбільше народу є з Росії, з Тиролю, з Фінляндії тай з усіх країв. Коби хоч газди, а то самі такі, що розійшлися з жінками, а другі, що набрали в банках та не можуть віддати. А котрий прийшов з жінков, то біда его чекає. Ліпше би було, як би був лишив дома жінку, бо він не має коли видіти ся з нею та своїми дітьми. Як піде він на роботу в марту, то приходить, аж у грудні, тай може іде яких 600 або 700 миль. Принесе з собов 100 або 150 долярів і купує за них собі, жінці і дітям харч, убране і т. д. на цілу зиму аж до весни.

³¹ Макензі – прем'єр-міністр першого ліберального уряду Канади /1873–1878/, який почав будівництво трансконтинентальної Канадської залізниці – скорочена канадська назва – Сіпіар, означає також скорочену назву залізничої компанії «Кенедіан Пасіфік Рейлвےї».

³² Бавер і Канон – назви транспортних компаній.

³³ Корець – стара міра сипних тіл, дорівнює 100 кг.

Марка охоронна: мотиця

Liniment. Capsici comp. Pain-Expeller

Загальне призначення відмінний успішно діє на втирання по
дів 80 сут. і 40 мор. і 2 мор. можна купити у всіх аптеках.

Просимо жадати її загально улюблений лік все лише в оригінальних
флаконах з нашою охоронними знаками „мотиця“ в аптеках Ріхтера і для осто-
рожності пріймати лише еляні тільки охоронним знаком яко правильні. 112 20-40

Аптека Ріхтера „під золотим львом“
у Празі, улиця Елізавети число 5.

До Америки

Канади, Південної
Америки і Африки

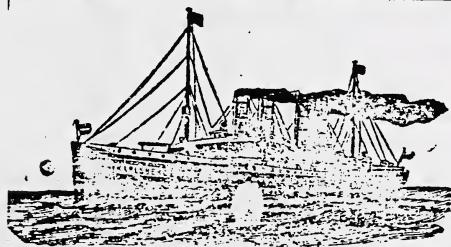
перевозять лише

переворотні поспішими і
поштовими парівцями

скоро і дешево

V. Karlsberg, Hamburg

Генеральна корабельна ек-
спедиція, 26 З-10

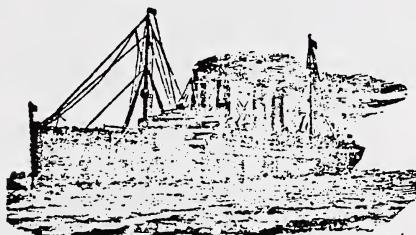

Розповсюджуйте „Буковину“ і „Руску Раду“.

В 6 днях до Америки,

Переїзд подорожніх до

Канади і Аргентини

109 (27-104) л. с.

жадайте пояснень

Напишіть лист картку кореспонденційну до

Falek & Comp.

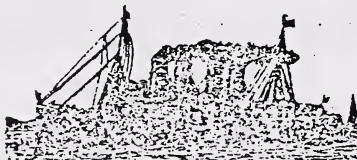
Львів, Балтійськ 80 Американськ.

Кореспонденція у всіх місцях.

Відділ товариства „Руска Рада“ в Чернівцях.

3 друкарі товариства „Рускої Ради“ в

Въ Канаду

якъ также въ другій заморскій краї
перевозить

наицѣшевѣшнѣ
общезнѣзвѣстнай фирма:

B. Carlsberg

Hamburg, Ferdinandstrasse, Nr. 15.

Закѣмъ кто покупатъ корабельный билетъ
(штрафкарту), нехай сравнить мои цѣны съ
тѣмы же корабельныхъ агентовъ. 4—10.

(ахъ по Звѣздной ул. №р. 6.

До Кажды

можна тепер дістати ся найдешевше і найскорше лиш через Роттердам, і то переправою

ТОВ. „КАНАДІАН ПАЦІФІК“.

З поученем, котре кождай по відсланю задатку разом з штрафкартою дістане, юде цілу дорогу дешево, вигідно і скоро. Із берега Канади їдуть люді власною желізницею сего товариства на місце, куди юні потрібно — без жадного пересѣдання. Ціни перевозу кождому доступні. Лінія найкоротша. Харч на корабляхъ узнаний за найліпший. Поручає ся задатки завчасу посылати, бо тогди дешевше коштує. Всі письма (листи) і поштові перекази треба адресовати так:

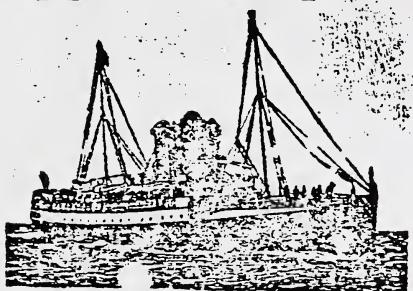
Av Herra **M. G. Freudberg, Rotterdam**
209. Leuvenhaven.

Порт прастиого листу виносить 25 сотиків.

Канадіан Паціфік
Роттердам.

1 (30 ц.)

До Америки і Канади

найвигіднійша, найдешевша і найнові
нішша їзда через

ЛІНІЮ КУНАРДА

Головне застуництво для
Галичини і Буковини

Львів, ул. Браєрівська ч. 6.

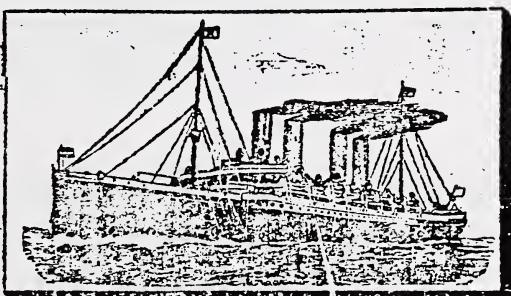
Застуництво для Буковини: Чернівці,
щі ул. Головна (Енцеверг) ч. 32-
104 23-52

В КАНАДУ і АМЕРИКУ

Не купуйте
шоколади,
дома не спи-
таєтеся в

Міжнародним
Бюро подорож-
жів Глобус
о кількох!

Уважайте на
нумер 14 ул.
Ратушна
Садиці та

знаходить ся
Бюро Подорож-
жів Глобус
28 1-20 у. с.

прямо без пересідання

переправляє

найскорше і найдешевше

Вис. п. к. Правителством концепції
міжнародне

**БЮРО
ПОДОРОЖИ**

Глобус

Чернівці,
ул. Ратушна ч. 14.
(Буковина).

Надав товариство „Русна Рада“ в Чернівцях.
В друкарні товариства „Русна Рада“

НОРДДАЙЧЕР ЛЬОЙД

Ф. МІСЛЕР

Централя: Букарешт
вулиця Гривіци ч. 130

Філіяла Чернівці
вл. Двірця (Bratianu) 3
943 телефон 943

Правильні тижневі відїзди до
Північно-Полудневої і Середної
Америки.

до КАНАДИ

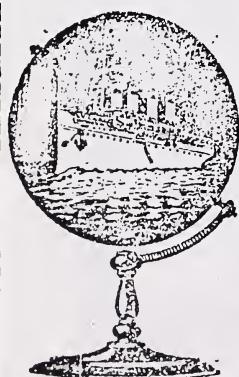
ПЕРЕВОЗИМО селянські родини, поодиноких селян й
селянських робітників, котрі мають еміграційні паси
міністерства БЕЗ ДОЗВОЛУ на ВИЗД.

Подорож в Чернівців до Галіфаксу 137·50 доларів. —
Канадська валівня до Вініпегу 25 доларів. Пасажирі подорожують лише поспішним потягом до Бремену. Час подорожі до Бремену лише 32 години.

Знаменитий харч. — Ввічлива обслуга.

• Інформації надаються безплатно. •

Довволенное высокимъ ц. к. краевымъ правительствомъ международное

ПОДРОЖНОЕ БЮРО „ГЛОБУСЪ“ („Globus“)

ВЪ ЧЕРНОВЦАХЪ,

Ратушная улица (Rathausstrasse) № 14, (Mathildenhof.)

Продажа желеznодорожныхъ и пароходныхъ (корабельныхъ) билетовъ (пінфкартъ) въ

АМЕРИКУ, КАНАДУ въ всѣхъ другія части
свѣта

Інформації (свѣдѣнія) доставляются бесплатно на
счетъ бюро. 17—?

На весні поплаче із жінков, бере тлумок через плечі, тай знов іде до Винелігу, де списують людей до роботи, і тут ще дає одного доляра, щоби его записати, а жінка може лишила ся з малов дитинов тай чекає, доки не прийде в три або штири місяці який піл та не охрестить дитину.

Доста того, милі братя, що моліть ся Богу, аби Вас Бог боронив від сеї Канади! Поздоровляю Вас, братя читальники і всіх знайомих.

Ваш Софроній Дарійчук.

Nº 20

Лист Івана Андріїва – 3 червня 1904 р.,
Росслевен п. Россбурн, провінція Манітоба

Тут є нас 22 родини, 6 із Киселева, 9 із Лук, 5 із Кадобівців, 1 з Банилова, а 1 з Дубівця. Давніші поселенці забрали фарми погорені. Сидять на них вже по 5 років, а контрактів не мають, а податок платять по 12 доларів на рік. Наші люди на фармах ще не роблять, бо на мають коли. Ідуть заробляти на харч і на убране.

Nº 21

Уривок з канадської пісні, яку склав
Іван Осьмак – липень 1905 р.

Перейшов я через гори,
Перейшов я море,
Будь здоровна родинонько –
Не верну ніколи.

Ти Канадо і Альберто,
В тобі поля много,
Змудрувалась в старім краю
Газду неодного.

У Канаді доста поля
Лиш треба робити,
Треба добре працювати
Би в Канаді жити.

Я приїхав до Канади
Не мав грошей много,
Купив стрільбу тай зигарок
А більше нічого.

Хліба нема, діти плачуть,
Жінка нарікає:
А ти казав, що тут панство –
Біда панство має.

Нема мені нігде добра
Як у ріднім селі:
Іду з церкви, вступлю в корчму

З корчми на веселє.

№ 22

Лист Василя Курелюка до проф. А. Руснака –
травень 1905 р., Маллок, дістрікт Ассінібоя

Кланяюся до Вас, Високоповажаний п. директор Руснак, щоб Ви із своєю родиною здоробі були. Дякую Вам гарно за то, що сте мене привчили читати і писати. То всю мені тут стало у великий пригоді. Я тут навчився по англійски читати й писати, говорити знаю добре по англійски і по скочиманськи. Тут мені дуже добре. Я тут продаю в шторах³⁴ всячину. Я вже взяв собі навіть фарму...

Як я прийшов до Канади першого року, то мені було дуже тяжко. Не раз тай не два згадував я про Вас тай за Ваші дорогі слова, але по 100 раз на день і ніч. Аж відтак пішов я робити до одного Англійця на місяць, а він був професором і мав всілякі книжки: німецькі і по латинські. Тоді каже він, що має книжки німецькі і латинські тай поклав перед мене кілька книжок, а я почав читати книжку латинську, а відтак німецьку. Після того він каже до мене: Дай мені 5 доларів місячно, а я тебе навчу по англійски читати. Я ему дав 5 доларів, то він мене мав учити кожного вечера 2 години. Я був у него 3 місяці, і мені було у него ліпше, як дома. Відтак нарадив мені іти до міста і дав мене до штору. До полуудня треба було робити, а по полуудні була школа. До школи ходив я по полуудні через цілий рік тай добре брався до науки і навчився читати, писати і рахувати. Тоді вже було мені дуже добре скрізь. Я брав відтак по 45 до 50 доларів у місяць, а робота моя була дуже легка. Тільки треба було говорити до нашого народу, а відтак перекладати на англійське Англікові.

Тепер я вже дома, бо вже маю коло чого бути дома. Маємо 47 штук худоби рогової, 4 коней і мали ми богато шкоди: 3 коні і 9 штук худоби загибло. Маємо всю господарку і всі машини, що нам потрібні. Тут всю робить ся машинами, на так, як у старім краю, що чоловік мусить всю збирати руками. Ми тут робимо інакше. Все робимо кіньми, сімою й косимо кіньми, а машинами молотимо. Тепер маємо 640 акрів поля, а то виходить на 220 фалеч...

Маємо тут дві рускі редакції³⁵, вибираємо собі рускі газети і знаємо, що діє ся у сусіті. Маємо рускі книжки, рускі школи і професорів, і православні церкви. Тут по школах учать по руски і по англійски. Інакше в Канаді не вчуть, як по англійски, а також по французьки і по руски – що хто схоче.

Більше не маю що писати, лише поздоровляю Вас із усім домом.

№ 23

Пісня про Канаду Костя Баланюка –
28 вересня 1905 р., Армсбоїнг' дістрікт Ассінібоя

Кує красна зазулечка у місяцю маю
Ой, сів же я коло стола тай думку думаю,
Ой, як же то у Канаді добре пробувати,
Як ту мусить бідний народ тяжко працювати.

³⁴ Штор – від англійського слова store – склеп, крамниця.

³⁵ Маються на увазі «Канадський фармер» і «Слово» – часописи, що виходили в Канаді в той час для українських переселенців.

Ой, розважте добрі люди, як тут добре жити,
 Як тут мусить бідний народ у неділю робити.
 Не думайте люди добрі, що тут добре жити,
 Десять годин би робити, ані не спочити!

Ой, в Канаді добре бути, добре пробувати,
 Лиш коби то тих дорогів далеких не знати.
 Ой, в Канаді добре дуже, що з того доброго,
 Коли нема у Канаді місця веселого.

Бо тут нема веселості, весело не буде:
 Куди глянеш, все чужина чужиною буде.
 Посумніло-потемніло тими долинами,
 Тяжко жити у Канаді меже тими степами.

Ой, бідує бідний народ, мусить бідувати,
 Бо він мусить кілька сот миль роботи шукати,
 Бо він піде у роботу тай тяжко працює,
 Єго діти й жінка за ним ся турбую.

Турбує ся жінка дома, турбує, турбує
 Тай у гадках, ци він здоров, ци де не хоруб.
 Ой, рахує, коли пішов, рахує вона з чиста
 Коби то він вже де робив, аби прислав листа.

Ой, не оден ту приїхав на лиху годину,
 Пожив смерти у фабриці, зіставив родину.
 Бо ту в майнах³⁶ в величезних люди погибають
 Бо за грішми ідуть в землю і вугля копають.

Кує красна зазулечка, ліс ся зеленіє
 Не одному у Канаді в грудях серце мліє.
 Ой, як єму не тужити, як же не смутити,
 Як у будень, так і в свято мусить він робити.

Ой, працює цілі сьвята, спочивку не має!
 Ой, таке то у Канаді живе кождий має.
 Ой, як прийде божа весна, як іде до літа
 То він торбу через плечі, бо то гонить біда.

№ 24

Лист Костя Баланюка з Гаврилівців –
 грудень 1905 р., Армсбоїнг, дістрікт Ассінбойя

Зачинайте, люди добрі, за Канаду уже забувати, бо тут нема добра і не буде. Ту нема й місця веселого. Нема навіть води, щоби ся напити, але мусимо її згори треном /желізницею/ людям довозити. Фармарі пишуть, що вони панують, а вони мішки через плечі тай мандрують на роботу. Йдуть сюди люди на гаразди, а тимчасом

³⁶ Копальнях, шахтах.

проливають сълози. Т. Гордий з Борівців мені, вернувбим ся до краю, кобим мав з чим. Я вже тут три роки. Поклав я хату на фармі, та займила ся трава, хата згоріла, поклав я знов хату, знов горіла трава, імила ся знов хата і згоріла. Все, де що було, навіть він на току, все згоріло. І що буду робити, бідую гірше у Канаді, як у краю, бо я мав поля лиш чотири морги, але як я подивися на то снов поле, та аж душа радувала ся, а тут, люди, я так паную, що вже не годен робити, бо вже маю поверх 50 р. тай мусю робити, бо як не заробю, то не буду мати з чим перезимувати ся. На фармах так скрізь йду я у роботу – сніг стойть на фармі, а прийду до дому з роботи, то сніг вже знов упав. Не знаю, як вона виглядає. Як прийду на то своє нещастливве подвіре, то вже мене не пізнають. Якби не вийшов ніхто з хати, то би не приступив до хати, навіть і діти мене бояться ся, бо не можуть впізнати. От так я у Канаді сълози проливаю! Не вірте, люди добрі, що емігранти тут панують. Сам фармер мандрує в роботу, а жінку і діти лишає в лісі меже комарами. Жінка дома з дітми плаче дрібними сълозами. Бо він ні оре, ані сіє і плуга не має. От так має ся тут майже кождий краєвий фармар. Ліса і поля є у него доста, але мусить пять до шість років грошив заробити, аби мав за що купити коні, плуг, борони і віз та аби з чим свою фарму обробити. От на таке ідуть люди до Канади і гроший не мають. Беруть поле, продають і агентам складають. А агенти – «добрі люди» – нема що казати – вони знають від мужика добре гроші брати, а що він потому пропадає, се їх не журить.

Хто переплив море, той знає горе.
Народне прислів'я

№ 25

Допис в редакцію газети «Буковина» – 7 лютого 1907 р.

Наша заморська еміграція.

Під сим заголовком писала «Буковина» /ч. 153 в дні 6 січня н. ст. 1907/ о еміграції наших людей до заморських країв, але не згадано там про ті болочі обставини, серед яких ідуть відсі наші рускі емігранти.

Треба знати, що агенти, до котрих наші люди удають ся за картами корабельними, се дуже часто найбільші хитраки, а по більшій часті люди без Бога і без совісти. Они пищуть до наших людей солодкими словами, а як вже перехвалюють ту Канаду, того справді не можна описати! Мапи, образки, хустинки і стоси всяких друків розсилають они в сьвіт, задурюючи бідного мужика кождий до себе. А мають они доста грошей на таке дрантя, бо прецін наш мужик платить агентові кілько він сам хоче. Не хочу богато говорити, але таки по правді скажу, що найбільшими такими хитраками є тзв. «генеральні» жидівські фактори барішники. Такий генеральний агент часом називає свою переправу «рускою», та що в ній є руского, годі знати. Хиба не ті нахабні писарі і слуги!

Такий агент пише до руских людей, – знаючи що они темні, – що лише у него емігрант найде людяність, а той людяністю і справедливості годі там найти. Се вже я докажу присягою, бо те все сам на собі зніс. Кромі того в бюрах тих отверто називає ся наших руских емігрантів «гоями», але аж тоді, як люди вже заплатили за карти. Зовуть гоями, а жують всі із праці наших людей!! Держать часом людей і по три неділі в Антверпії, нім они сядуть в корабель, а люди мусять платити по тамошніх готелях /корчмах/ по 2 кор. деннино /за особу/ за дуже кепске удержанє. В пивниці неодного бюра /можу вказати фірму/ є досить пакунків людской праці. Люди із Товтров докажутъ на жаданє, як одно із таких «генеральних» наших бюр обходить ся з християнами, а люди із Комарна докажутъ, як то витручує ся наших руских емігрантів за двері, тоді, як вже возьме ся гроши від них за корабельні карти.

Се власне є велика несправедливість, а ніхто із старшини не хоче тут подивити ся. Пишуть газети о еміграції не раз, але о тій недолі емігрантів ніколи. Чоловік преці платить кроваво зароблені гроши за подорож, тож повинен, як чоловік іхати. Тимчасом по дорозі обходять ся з ним, як з худобиною.

Навіть іншої віри мусить Русин ставати за морем, бо в бюрі пр. Фрайдберга пише он все: Поляк. Той протокол іде до еміграційної комісії і як там записано, так вже і лишає ся. Тому то в Сполучених Державах богато Русинів мусить бути Поляками, бо тамошні ксьондзи кажуть: «Ти записаний до Поляків». Сю всю правду сказав я тому, бо се мене обходить, як і кожного чесного чоловіка, а сьвітла Редакція зробить богато для руских емігрантів тим, що помістить сю правду в своїй газеті.

Може би подбати, щоб вищукати для наших людей якесь таке бюро, де не знущаються ся над нашими людьми?

Потерпівши

№ 26

Колективний лист емігрантів з громади Солівка
Чортківського повіту, написаний в дорозі –
Роттердам, 30 березня 1910 р.

До поліції дворець у Львові.

На відповідь вашу, которую ви нас просили, щобисьмо вам написали, як нам буде коло води в Роттердамі /Голландія/: отож нам ту є так: нарід сидить тисячами вже по кілька неділь, їсти не дають, так ся з людьми обходять, як у нас з псами; отож

просимо вас, хто їде на Atlantic-Express-Rotterdam, то тих агентів всаджувати в тюрми, а людий наших цілком не пускати на ту лінію. Ми у вас протокол складали 20 марта 1910 р., котрісмо іхали на агента Austro-American з Ягольниці, з повіта Чортківського, з Галичини, щиру вам правду пишим: ми мали сідати на 26 марта, а ту і гадки нема, ще коли будем сідати, бо тога компанія, то самі Жиди, і вони навіть шіф не мають добрих іно саме дранте.

Іван Наконечний,
Тимко Бігун,
Гнат Тупичка,
Савка Чорний,
Павло Лисий,
Стефан Бидрило,
Микола Жовків,
Гаврило Лесій.

№ 27
Лист Петра Бойчука – 16 травня 1912 р.

Спонукала мене потреба, диктована почутем людськости списати дещо на палубі англійського корабля «Laurentic–а» в дорозі до тої отвором стоячої хати, де український люд знаходить безпечний захист перед всім, що жене його зі свого краю: пишу в дорозі до Канади.

Не буду тут представляти опису подорожи, бо її я ще не скінчив; хочу лише відкрити справи, які обходять кожного, кому прикро людське горе; з'осібна-ж хочу достарчити матеріялу еміграційним анкетам. Хочу, щоб зарадити сьому горю, яке переходять наші емігранти, галицькі й з російської України. Польські емігранти – очевидно – також мають ся не ліпше/. Коли не можна зарадити зараз, то може бодай близька будучність забезпечить емігрантів перед посміховищем чужих народів, перед деморалізацією і терпіннями.

Від самого початку подорожі слідив я долю сих бідаків та знаю її аж до пристани висідання. Еміграційні агенти ловлять свою наживу, де лиш можна, та не зважають на ніщо, аби лиш в конкурсі з іншими компаніями вийти з найбільшою добично.

Емігранти дістають ся до Канади /і Америки взагалі/ етапами, по дуже довгім часі. Не заохоплені в належні документи завертують поліційні агенти вже зі Львова. На ту саму дорогу, яку я зробив в 30 годинах, вони спогребовують тиждень і більше часу. Нестане місця в поїзді у Львові, лишають вам сотки людей до слідуючого; забогато назирає ся іх в Кракові – та сама історія, а вже в Тшебіні і Мисловицях – то ціла площа перед зелізничним двірцем затaborована емігрантами, що тижнями чекають на місце в поїзді. Дальші етапи – се Вроцлав, Берлін, Гановер, Бремен або інші місцевості, де треба пересідати. Висідаєш на котрійсь з тих стацій та дивуєш ся, що українську мову так далеко чутно, але зараз по першім питаню довідуєш ся, що то емігранти на «карантані». В пристаневих містах, там вже наш, досі спокійний, смирний емігрант, змучений дорогою, невиспаний, брудний віддає ся в жертву якоїсь стихійної сили.. попадає в роспасту. Тут чекає ся вже на «шіфу»³⁷, «а воно вже вже близьче Канади» – так – «гуляй, душе, гуляй! Асистує тут коло них богато паничників /як я довідав ся від о. Базюка в Бремен, се прогнані зі шкіл студенти/. Вони «інформують», «потішають», «забавляють» емігранта, а з особливостю «опікують ся» молодими емігрантками.

³⁷ Шіф /від англійського ship/ – корабель.

Мене здивував дуже напис: «коршма» на спелюнці під східками, у всіх австрійських мовах, а цілком прикрого вражіння дізнає ся, коли з такої нори виходять звуки, що нагадують наше село. «Радуй ся невісто», «Многая літа», «Боже буде покровитель» – лунає в суміш з одних дверей, і разом з плачем дітей, з духом напоїв – морозом сковує сумні рефлексій над «замученим, мов параплітиком» народом.

Те вичікуване на відплів корабля практикує ся всюди, а чекають лише австрійські та російські емігранти, бо на кораблях першенство мають англійські, німецькі та голландські емігранти, які також масами тепер їдуть. Не можу забути сеї паніки, яка обгорнула емігрантів в Ліверпулю, як вони бачили, що зі мною їде кількох емігрантів до корабля, для котрих я «упросив» місця. Інші, що з нами разом приїхали остали ще на тиждень, /бо корабля скоріше нема/. Добре, що в агенційних домах дають їм істи, але ся нудьга в безчинності, ся втрата так важного тепер часу, чим вона дастє ся зреванжувати? Пригадую собі харacterистичний вислів емігранта зі Збаращини, який мав ждати в сім домі тиждень на корабель. Коли я відвідав еміграційний дім, показує він мені ліжко, де мав спати, з приміткою: «Я ще не клав ся спати, а вже нужду бачив, а як полежу тут тиждень, то таки зайдуть мене».

Отсі наразі факти мною провірні, подаю до публичної відомості; може чия власть зможе зарадити сьому поневіряню наших людей.

№ 28

Лист М. Зазибика – 1912, Монреаль

Давно чув я, що в Канаді можна заробити долари, тай вибрав ся з моїми товаришами, по ті долари. Правда, є тут ті долари, але тяжко за них треба робити. З самого села Міхальча є нас ту 30, а інших з Буковини 20. Ми ту робимо коло каміння і робим нову дорогу в лісі, праця тяжка, заливаємо ся кровавим потом, гіркі ті 2 долари, що чоловік заробить на день, жите таке саме, як то писав в «Борбі» тов. Фаст про лісових робітників в тартаках, що працюють на Буковині. Ми всі 50 живемо в шанді /шопі/, збитій з дошок, ліжка в ній вставлені на долині і горі, і так ми спимо і варимо тут. В сій шанді скріз дошки вітер докучає, в ночі зимно, а як дощ, на голову ся лєє, що нема, як і ночі переночувати, в такім то гаразді ми живемо ціле літо, а в зимі їдем до ліса, де також не ліпше, не так, як живе ся панам.

Ту де ми працюємо і мешкаємо єсть за містом навколо нас ліс, а в сім лісі дуже великі палати. На них є всілякі вироби, якісь льви, памятники, съяті, так що оден лев чи съятець сей з гіпсу коштує і 5000 доларів, наш мужик мавби за сі гроши звітки до жити, щоби непотребував і в Канаду іхати. На около такої палати гарні дерева, повно цвітів, в огороді гарні столи, крісла і лавки, там все пить щось з фляшок пани, іх діти гарно поубирали, бавлють ся, словом в сих палатах жите як в раю, бо єще ім і музика грас. Порівняти, як они живуть, а як ми, ось звідки они гроши беруть, ми робим коло каміння, колись сей камінь товкло сто людей довбіньками і мали роботу, нині товче все машина, а коло неї робить тілько 5 людей, а пан більше не платить як 2 долари, а за 95 людей ховає гроши до кишені, ось пр. звітки они збивають міліони.

8 червня вибрало ся нас п'ятдесят на прохід по лісі. Здібалисъмо тов. Гниду, який перед роком приїхав ту з Черновець. Він став нам розказувати, як то буковинські патріоти господарюють в краю, кілько то гроша на військо ухвалили наші посли в парламенті, як пани обікрали «Селянську Касу».

Ми кличем до наших братів в Міхальчу і цілої Буковини, ратуйте ся завчасу, не вірте нашим послам, не вірте ні Василькові, ні Стоцькому, бо они все нас обдурують, они тримають з панами. В парламенті голосували за канонами і багнетами, щоби в бідний нарід стріляти, як упімне ся о своє жите, они вивалили нові міліони на військо, а се все ми платимо. Для нас мужиків ратунок в партії соціалістичної, ту наше

(16 Seiten enthaltend.)

No. 6074

Im Namen seiner Majestät

Karls Joseph I.

Kaisers von Österreich, Königs von Böhmen
u. s. w. und Apostolischen Königs von Ungarn.

Reise-Pass

für Nikolai Babecz, geb. Hufel
 Charakter: *Upright honest*
 Beschäftigung: *Carpenter*
 wohnt auf *Caribou*
 im Besitze *Zastavna*
 Heimatland *Bielgorod*

- 2 -

- 3 -

Personalsbeschreibung des Inhabers.

Geburtsjahr: 1785

Statur: ~~very tall~~

Geicht: ~~white~~

Haare: ~~brown~~

Augen: ~~yellow~~

Mund: ~~wide~~

Nase: ~~wide~~

Besondere Kennzeichen: ~~thin~~

Die selbe wie vor

nach *Kanada*

Dieser Pass ist gültig:

thirty years

Eigenhändige Unterschrift des Inhabers:

визволене, гортуйте ся під червоний прапор, як оден муж! У всяких справах пишіть тілько до «Борби», не забувайте що вашим оружием проти ворогів є «Борба», проте передплачуєте її і щиріть.

№ 29

Лист Йосифа Коханьчука – квітень 1913 р.,
Оттава, Онтаріо

Дня 7-го цьвітня с.р. відбув ся у нас в Отаві великий мітінг. Галя була заповнена по береги. Промову виголосив тов. Іван Гнида з Монреалу, а по тім Николай Клодніцькі. Оба тов. обговорили тяжкі часи кляси робітничої, та їх боротьбу з капіталізмом. По їх промовах вписалось гарне число членів. Відтак присутні заявили, що они над своєю головою потребують власного свого дому. І зараз таки присутні зложили суму 55 доларів на будову робітничого дому в Отаві. На закінчене забрав голос предсідатель В. Токар. Він візвав всіх робітників до організовання в партії соц. – дем., котра найлучше боронить інтереси кляси робітничої. По мітінгу відспівано кілька робітничих пісень і всі розійшлися домів.

№ 30

Лист Миколи Єремійчука – 7 липня 1913 р., Реджайна

Дорогий Товаришу! Отсе я вчера о 1-ій год. по полуудні доїхав на місце і звідсів напишу Тобі дещо. Насамперед треба остеречи наших робітників, щоби не їхали до Канади, бо тут страшне безробіття. Більше як по місяцю сидять без роботи. В Монреалу сотки робітників ходять по улицях і шукають праці. Деякі робітники не мають мешкань і не мають грошей, щоби купити собі їсти, по просту голодова смерть чекає їх. Таке саме діє ся скрізь у Винилегу, Регіні і всіх інших містах і місточках; в Кенморе вже довго робітники без праці, деякі з них поприходили до Регіни. В Регіні є менше без роботи робітників. Тут будують скрізь нові дороги і богато нових домів. Але все ж таки до 80 робітників буде без роботи. Що до подорожі мої, то треба остеречи всіх робітників, які мають їхати до Канади, що всі черновецькі бюра, приміром бюра Стратитуча, Цвекера і Колюмбуса провадять своїх емігрантів на «Канадіян Паціфік». А сей «Канадіян Паціфік» має тягарові кораблі і їдіть через море 14 днів. Пожива для емігрантів є дуже зла. Варить якийсь гуляш рано і вечер, такий смердячий і не смачний, що дуже мало хто їсть. До того давали каву і гарбату без цукру, за те цукор і мармеладу продавали матрози тим людям, які мали гроші. На обід також було мясо, яке ніхто не їв. Одну зупу можна було їсти. Хто мав чайник, гербату і цукор, той міг сяк-так жити зупою і гербатою, щоби не здохнути. На сих шіфах нема I. або II. клясі, за те старшина корабельна втворила собі малу кумпанію, і сій кумпанії давало дещо ліпше їсти і то лише тому, що скривджені всіх інших емігрантів. Корабель сей відіздив від берега 18 червня, если треба би було знати, що за корабель сей був. Треба згадати, що служба корабельна була дуже лайдацька. Такі матрози звичайно Англійці так немилосердно штовхають жінок і мужчин, що страшно подумати. Можна їх назвати не людьми, а худобою бики. Я не знаю як в народі Англійців такі грубіяни люди могли виховати ся. Під час їзди здібалисъмо розбитий малий корабель.

Там не було в середині людей лише найдено дві парасолі якісь скрині желізні і купу паперів. Під час їзди відбуває ся на корабли що найменьше шість танців. Як тихо на морі тоді всі танцюють. Як зачне вітер кидати кораблем тоді всі плачуть і

кричутъ один на другого щоби молив ся. В одні годині плачуть і скачуть. Отсе що до подорожи.

Тут у Регіні дуже файна рівнина, нема ані, горба ані долини. Я лише на Угорщині бачив таку рівнину як тут.

Земля чорна, як і в нас і дуже родюча. На цілу Канаду то я лише у Регіні таку рівнину бачу. За те ціла Канада від Монреалу аж до Вінніпегу нічого не варт. Самі камінні гори, і більш нічого не можна бачити. Ті гори не високі, але голі без пушкі землі. Долину по під гори порослі дерева, ніби то ліс, але дуже бідяний. Дерева, як вростуть до грубости ноги людської в коліні і до висоти 3 метри всихають самі, а коло них ростуть молоді і знов сохнуть, і вічно так робить ся. Слупи телеграфічні спроваджують з Брітіш-Колюмбії. Ти, як би бачив кілько сего каміння, а властиво гір камінних є. Цілих дві доби я іхав і лише на камінє диви ся. До дуже гарних місточок належить Порт-Артур і Форт-Віліям.

Так само богато інших місточок, які на карті показують дуже малі, в дійсності є досить великими, мають свої трамваї і всю інше. Улиці збудовані сто раз ліпше і краще, як у Відни. Скрізь автомобілі і філякри. Прим. у Регіні є збудований парламент дуже великий, так як «Hof-Museum» у Відни. Є театри і інше дещо. Деякі доми на 10–12 поверхів. За пять літ з Регіни буде друга Базилея у Швайцарії, яку я з усіх європейських міст найбільше сподобав. Отсе з моого враження в Америці. Я тут зачну тепер уже працювати для «Борби» і для робітничого руху, бо тут є досить Русинів, і кождий про себе окремо живе, без всякого товариства. Як та праця піде, напишу другим разом.

Буковина моя рідна, ти зелений краю,
Я про тебе на чужині щодня думку маю.

Та й заплачу на весь голос в чужій сторононці
Бо тут в'яну і всихаю, як листок на сонці.

Рідне слово тут не чути, пустка тут усюди,
Тут не наші щирі руські, а чужії люди.

За тобою, Буковино, сумую та й плачу,
Що я тебе в житті своїм, може, й не побачу.

Почуте записав і свого доклав
Василь Мотрюк із Велланду, Онтаріо

Буковина, моя мила,
Мій солодкий краю!
Я на тебе, сиротина,
Нишком поглядаю.

Якби крилца соколові
Мав я, сиротина,
Полетів бим, де зелена
Наша Буковина.

Де Прут, Чермуш
І гори Карпати.
В Буковині мило жити,
Мило і вмирати.

№ 31

Лист Георгія Негри – 8 лютого 1913 р.,
Галл, Квебек, Онт.

Із Першу Моєго Слова на крісло сідаю, біленський папір розкладаю, із Своєм дорогим швагром, із Сестричков розмовляю; із за гір Високих, із за Вод глібоких до Вас листочок посилаю, із щирого серця до вас я си вклоняю і милого здоров'я в господа бога вам псилаю, бо далеко, далеко я від вас в чужих Краях пробуваю і виликий жаль на серцю маю, що я вас тут Ни видаю і в цей раз доносяю вам відомості о своїм здоровю, яким здоров із ласки божої і Котрого здоровія маю, то цего здоров'я і вам желаю, счастливо прожити до милого забаченя і Най вам бог світій допомагає счастливо изови собі гадасти, Бадіко, і вам виліко і Висипітси здорові. Най вам бог світій допомагає счастливо.

Бо далека дорога, і ниможу в цей раз до вас прибути, бо дуже рад бим брати, сестро щиро си звітати, слози очі заливають. Не мож вас пізнати, Слози очі заливають, слози не згамую. Приайдіть до мени, брати, сестро Най вас поцілую.

Най я вас тут пригорну до сирденька свого, тож ми діти одної мати, той тата одного, брати, сестро мої милі, Рожевій цвіти, в одного ми тата росли дрібненькії діті. Не одную нічку мама Над нами страждала, яка буде наша доля. То нам не вгадала. Бо не міг ніхто тое знати що не можи стати, що мені треба іти в Канаду, а вас там лишати и Низнаю ци повернути. На бога надіюся, і я щиро тут молю і просю бога світого і щиро благаю, щоби міні господь поміг вернути до рідного Краю.

Бо як лишав я Край Рідненький, було міні тяженько, як я з него вибирався.

Боліло сирденько, як прощався з вітчиною, із свое ріднов мамков, і завідомляю вам, щом здоров, і просю бога Світого, щоби бог вам дорував здоров'є, Бадіко, аби вам господь Світій покріпив, бо чую, що ви дуже ослабли, Бадіко, али на бога надія, і чую, що ви робити вісліє, і най вам бог помагає счастлива, і най ім бог дастъ счастливи жите, і витко діло, що це вже сизробило, і най ім бог дастъ счастливо, лиш за то мій зле, що ви так зробили, як вуйко Тодир, бо то вони собі свої шче і добри свої, і ви самі знаєте, що вам нитреба казати. Іни за то, що встид, але і гріх то типер вже Вуйкови Тодирови ни буди встид і на цім кінчаю, і щири вас поздоровляю, Бадіко, і вас, Ліліко, систричка наша дорога, і най вам бог допомагає счастливо, і вашим діточкам, і висилітсі здорові, і я остаюся здоров і очікув відповіди.

№ 32

Лист Георгія Негри до сестри – 30/3/ березня 1913 р.

Із першу моего слова на крісло сідаю, білий папір розкладаю, із своєв систричков розмовляю, із-за гір високих, із вод глибоких листочок посилаю, іди листочку чириз мори і чириз горочку, і сині води, і мої систричці вісти приниси, іди листочку, блукаючи, мої любі систрички шукаючи, і як прийдиш на подвірих, то вклониси до ніг, а як прийдиш із низоньки, то вклониси із близоньки, а як прийдиш до порога, то вклониси як до бога, і дай серце на обидві руці, що кланююся до тебе твій братчік, абис здорована була, дорога систричко моя, і доносяю тобі відомості, що я здоров, із ласки бога Світого, і дякую богови світому за здоровя, і котрого здоровія маю, то цего здоровя і вам жилаю, дорогі мамко моя, тобі систричко Домко і пишу до тебе Домко, що я післав до тебе 30 Левів, що ти мене просила, аби і тобі післав, що хочиш собі купити кілтарик на Віликдінь, то я тобі післав, я тибе послухав, том позичів і дотім післав, і тепер тибе просю...

/Далі немає/

III.

то ек умале съ бране
Ръчната бути ми можеше да
ек съ заседа беше паден

of
Sonicus Cypriensis has been described
as bimaculatus in Clos's figure.

Z. bimaculata in Cebel figurol.

allan hol i galigommeto' kow egow

390 fol i Njoco Thora Chi mord ugo bu

For land gofylab zo gofledw "bagi ka

aber bald nochmals Clemente Hok finde

60 years ago we were once two beings

one no obra Ha q'el iyo lo le pohu me

bi cung i Ha^o land tor Nomadic areas under

offer it to you some time before me

... have seen, nor seems creature but she - me
lumbo quod quo ut. Etne cur poterit i' Hoc

927. Тыarme вновь в ^{свои} земли

and for gene conversion to occur again.

зде избесъ Мокъ зловинъ елъ буко
мечтъ Съ бѣ вѣтъ вѣтъ вѣтъ

Могут быть более сильны для *Chlorococcum* и добре
для *Chlorophyceae* и *Ulothrix* и *Cladophora*.

если же санкт-петербургской газете известно

you go to me who becomes one with me. Then we'll be like
brother and sister all the time.

Beyn de la Moquée le 6 juillet 1868 à Rio Janeiro

~~affiancaro i maturi bac Noggiolino Tagliabu~~

i had never been to camp before than going to the land.

for gonorrhoeæ, vesiculosæ : laundij gomphae

Buccinum 390 foli. + et *Ocmatoceras* 390 foli. - arky 10.

Pignoli ou Georgi Pigno.

Літній син мій єд. Жінка мій
Моя робота якою міні є та міні
Історія. Як помісний єд. приступ
мій. Обидві з мій місіонерською
моєд. Жінка мій бре жіною
Жінка мій сік бре поєднані добри
мій міні бре ю із що донка міні
Жінка мій бре ю із що зігасоме.

Літній син мій єд. приступ
Жінка єд. єд. мій єд. по Історії
абе бре від Історії Она юна і менш єд.
єд. приступ симптомід. моєд. до бора бре
Моя бре ю приступ або бре міні. Кіні син
єд. ю. єд. мій єд. єд. бре залюти їзані
бре єд. єд. бре єд. єд. бре залюти.
Пральна моєд. єд. єд. єд. Кіні ю бре єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.

Історія - бре мій. Кіні ю мій
єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.
єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд. єд.

X

Улан Шульца і Тоборіка Старого
згорюю Чаканку си писују ѹв бас
з зюпі Високих і захаг чубівих
із цеи писмомок ѿ бас пасмуро і шуро
и бережна єлан бас прын моро
~~Зе~~ ~~шакун~~ гарека згора ~~шакун~~ шакун
Ше зблазат і ѿ басу злікую згород
Старого згородка моро моро і бас
Чаканку Чаканку і бас Чаканко
і башкин зімінкам а ѿ бас - бор
наш ми бас лабі Чаканко моро
Хай бас бор зонаюрай чу трубы
з горбітко падаша добрый май
бас а ѿ бор бас наш зонай
шакун а ѿ бор бас зонай ~~шакун~~
Старісто дуже шакун тут кімко
дік ѿ чуто чуто бас лабі ани ѿ прасю
наша бора тут у руціше вроце даваша
згородка а ѿ бор бас продажка
ліка і злікую бас чу чу шине
прасюти На басу практико

POTWIERDZENIE DLA WPŁACAJĄCEGO.

Dnia
przyjęto wpłatę Zl.
złotych
na konto czekowe w Pocz-
towej Kasie Oszczędności Nr. 153.315

właściciel konta:
Towarzystwo Opiky
nad ukraińskymi emigrantami u Lwowi
LWÓW

Podpis urzędnika pocztowego:

Druk Nr. 105.

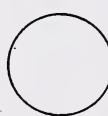
DOWÓD WPŁATY.

Wpłata Zl. gr.
uskutecznili(a)

w
ulica, Nr. domu

na Konto Nr. 153.315
dnia 19

Stempel dziany
pocztowy.

DOWÓD WPISU.

Wpłata Zl. gr.
uskutecznili(a)

w
ulica, Nr. domu

na Konto Nr. 153.315
dnia 19

Stempel dziany
pocztowy.

Urzędnik pocztowy ma dowód wpłaty wraz z dowodem
wpisu odłączyc i przesłać z wykazem dziennym do
Poczty Kasie Oszczędności.

Квитанція Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові (20-ті роки).

№ 33

Лист Георгія Негри – дата невідома

Іздалекого краю щирим серцем вас виттаю, дорогі моя систричко, і кляняюся до вас дуже файно, і зичу вам милого здорови від господа Бога, і типер вам завідомляю о своєму здоровю, яким здоров із ласки господа Бога, позаяк мое тут здорове, и вам зичу систричко ліпшого здорови, як я тут маю типер в Канаді, цеї зими дужи міні прикро! типер, бо вже більши як 5 місців, як сижу без роботи, дуже міні тяжко тільки час сидіти і нимаю а ні цента, вжем назичів більши як 60 доларів, дужи зле міні цеї зими, лиш тілько маю счістя із добрих людей, бо тут чоловік, як цента ни має, то можи ізгинути із голоду, іnidоста міні цего, щом сидів, що ни роблю, али ішче чую, що і дома якось зле сипроводит, бо давно вжем мав лист із дому, бо чую, що Домка си віддає, і мама попродала вівці і одну тилицу, і дужи міне це тішит, що вони так робя.

Воче тут так тяжко бідую, і дома яким був там не сидів, бо знає, ти, сестричко моя дорога, і дуже мені жаль тут, що не можу вітримати; то вірну правду вам пишу, люба сестричко, бо дуже мені тепер тяжко, що не можу сидочікати того листа із краю, бо дуже рад би знати, що там вдома є, бо вже давно мав лист із Краю. Не маю листа ні від мами, ні від брата, ані від жадної сестрички свої. Не знаю, що ви там так забули за мени, бо дуже міні тут прикро в цім часі, лиш тім ко лист мене розвесилит, як прийди із дому, бо якім мав лист від Івана, було Зnidілі до пушчі неї, там від тогди ни мав листа із краю, і просю вас, дорогі сестричко, хоть ви міні відпишішь, як там в нас вдома є, бо дуже міні жаль, що я так тяжко працюю і гадаю, абищ щось колись мав, али як я чую, що мама попродала вівці і тилицю, і вівса мають на продаж, і то всьо піди за Домков, і вени навіть нехотя негоже міні написати, щоби я ни знов, що вони там робя, дуже міні це тут міні житя коротає, бо нім я прийду, то вони обидві знишчут то господарство, що я ні буду мати вже дочого прийти, як Бог поможи людим добрим тай міні, бо чую, що Домка маму ни хочет слухати. Мама з нев зідаються, і я єї просив вітси, аби слухала маму, і я єї післав був на кіттарик, аби вона си файно отходила, і тепер я вас прошу, сестричко моя дорога, ви є там близко, прошу аби ви міні написали дещо, як там є, і я вам затоси файно від дячу і в прикрім часі вас зможу. Правда, що я цеї зими ни маю, бо я цу зimu вже втратив, али гадаю, що навесні, як Бог даст здорове, то тут буди робота добра, бо богато людей від іхало до Краю. Із Краю чую, що вже ни пускають судо до Канади, і більши ни маю що до сім /писати – О.С./ і на цім кінчаю, ішчири /широ – О.С./ вас подоровляю, дорогі сестричко, і зоставайтися здорові із богом съвітим, і я зостаюся здорові і очікую на відповідь. Ваш брат Георгій Негро.

№ 34

Колективний лист православних емігрантів до консисторії
Буковинської митрополії в Чернівцях – 6 лютого 1914 р.,
Лашин, провінція Квебек

До Світлої Консисторії в Чернівцех

Ми взагалі православні з міста Лашин Канади зібралися без – спокойти по другім повороті Світлу Консисторію у Чернівцех с просьбою о поміч нам, бідним заморським православним християнам. – Шоб св. Консисторія зволила єще потрудитись нашов просьбов заморських братів. Понежи ми, бідні люди, дужи бідуєм на чужині без роботів і без мови тутешної – али єще гірша біда нас чикає на будучі за то, що ідем на погибел без слова Божого, що нима нас кому на нашій рідній мові научати, чого нам найдузши потрібно для спасенія нашого. Отож як нам було вже

ізвістно з попередного листа, що священика ми ні можим достати. Тож ми єще удаємся з великов просьбов раді Бога не оставти нас і тепер, а пришліт нам монаха, котрий, ми думасм би, ни нуждався о великих доходах, як священник, і котрий би хотів посвятитися виїздом у заморську країну.

А як єще і так ниможливо, то просим прислати нам такого котрий приопав у наукі і не може добитись до стану священника і нимає жадної посади – то такий нам також добрій – тілько, щоб овладав двома мовами рускою і волоською ото задоволить нас. До нас доходить російський священник, али тілько русини ходять до церкви, а з волохів ніхто, бо священник тілько по руски правит. А по другім, Владика російський хочить, щоб церкву до него записати, а потім він буде священників присилати – ами сего ни думасм зробити, бо ми самі церков збудували без его помочи, і по тому і священника запросим якого ми зможим і який нам найліпши здібніший.

Ми можим священникові платити від 40 до 50 доларів на місяць, заким ни запоможим ся, а потім можим і більше. Тож ласкаво просим сві. Конс., щоб узгляднили нашу просьбу і надгородили нас чого жадаєм з щирими сердцями. – Бо іначе ми будем мусіти піддатись чужинцям – уніатам або полякам, котрі єсть по межі нас і бажають, щоби так сталося.

А если єще о які небудь інформації сві. Конс. жадаєт довідатись, то прошу зазвати моого брата котрий недавно з Канади повернув і мешкає на Billergasse № 43 у Чернівцех, імя его Николай Діаконюк; він роскажи про наші пробутки. Ми заслали заказ на шість хорогів до нашої церкви у П. Єрмоловича у Чернівцех і віслали 200 корон готівки, а за решту будем просити, щоб нам одовжив на кілька місяців, бо ми ни знаєм кілько то будет коштувати разом. Гроші будуть доручені по через Н. Діаконюка, а можи се нам ни удасть ся, то нехай сві. Конс. узглядніт нашу просьбу о якусь поміч або пораду на се Боже діло за що ми, братя заморські, будем щиро молитись Богу о наших щиріх і добродушних Наслідників Христових, щоб іх Бог Всевишний надгородив сто кратно черствим здоровляєм і довгим віком за їх Благодать дорогоцінного зерна, що розсівають і у пустини сего заморського краю. Ожидаем дорогоцінної відомости і помочи і цілюєм Ваші ручки.

Ваші вірні діти
Православної церкви
Іларі Діаконюк
Іван Червіньський
Георгі Урсуляк
Лілія Гордаш
Петро Чімбра

№ 35 З листа Зубжицького – лютій 1914 р., Монреаль

...Цілі товпи ходять без роботи. Роботу дістати може хиба той, що підплатить якого підхвостача фабриканта, або приносить ему що днини горівки. Також т. зв. офіси, то с бюра праці, дуже визискують робітників. Є бюра українські, навіть і попівські, і всі вони стоять в порозумінню з фабрикантами і ошукують робітників. Хто приайде до бюра за роботою, тому кажуть заплатити 5 долярів і дають ему роботу у якісь фабриці, але іно на кілька днів, а потім його відправляють, а на його місце приходить другий, що знов в бюру заплатив 5 долярів, і так все міняють, а зиском ділять ся. До найтяжшої роботи, як товчи каміння, копати канали, щоби дістати ся, то треба найменьше заплатити 2 долари. Крім того, тягнуть з робітника ще й попи, а робітники такі дурні, як і в старім краю, і дають ся обдирати. В Лашіне

13/14
46

До світської Консисторії в Чернівцях
 Уважаю православні з міста Лашін Канади
 зібралися богослужіти по другим повороти
 світську Консисторію у Чернівцях з просьбою о
 поміж нам більшій за місцевими православними
 християнами. Мир. св. Консисторія зволяє на це
 попрощатись панів просячи їх заморські брати
 Понесли ми багаті роки дужки бідження на гусині
 без робомів і без мобільності - але сьогодні
 церква свята нас рукає на будущі за все це
 ідея на початку без човна. Божого лічо пані
 нас коли на панів. Різний мобільності
 рого нас панівши із турботою спасенім панів
 Але рік нам було вже ізвістно з попереднього
 міста цю свідченість ми післям заслана
 Познані сьогодні зустріли з великою просьбою прошу їх
 не оставити нас і мене а привізти нас до України
 Компактні ми думали би ми підійшли в великих
 турботах рік свідченість і компакт би хотів почув
 ти ми се виїздом у землю Україну.

Але рік сьогодні і так панівши - то післям після
 панів нам також компакт привізти і підійти
 і післям зустріти до імені свідченість і
 післям згадкою погоди - то такий пані
 також добрий - тільки із обладав збоями
 мовами руською і болгарською ото заговорили нас.
 До нас доходили російські свідченість вчинили
 ко русими погоди що це відбувалося і з відповіді післям
 до свідченість тільки по руски правильн. А по
 другим Владика російський хотіть сьогодні церкви
 до него записати а панів він буде свідченість
 привізти - але сьогодні думали зробити до
 ми пані церкви збудувати без їх панів і по
 тому і свідченість запрошує панів. ми ж хотіли
 і пані відповісти панівів зголосити.

432/13

Ми мосими звінченимкови плачимо-
біг 40 до 50 доларів на місце закине чи
запомінимо се а помім мотиви і більше.
Тоже ласкаво просимі сві. Конс. щоб узгадувши
нашу проствою і нагородили нас того змагані
з чистими сердечами - бо інаке ми будемо
чесні підданими русинам - чистими
або поганими компаніями по місці нас-
і заманють чуби такі чисто.

Ось же о які наступі інформації сві. Конс.
нагадаємо зовіданими то пропу згаданих
моєм братам компанії підально з Канади повернули
і пішкак на Billergasse № 43, у Чернівцях іде
то Николаї Діаконюк він розказав про насій проблемі.
Ми замовили замовили на чисті хоробрів до цієї
церкви у Р. Германову у Чернівцях і відібрали
200 королів земівки а за рівну будем просимі
щоб насії здавали на кілька місць їх до-
звільняли. Кілько ж то будем вимушені надати
Уроці будуть доручені посеред Н. Діаконюка
а мосими це нам не буде се то піхай сві. Конс.
узгадувши нашу чистою о якую то мірі або погану
на. с. відповішиши що жа юго дни брати заморські буде
чило місцем єдні о наших чистих і добродушних
Класіциків Християнів щоб їх Бог Всевишній наг-
ородив їх країною героями здорової і доб-
рих віком за їх благодать дорогоцінного зерна
що розсіялиши і у чистими сего заморського брато-
ї підібрали землі відомості і помоги і
чистими Ваші руки

Ваші вірні діти
Православної церкви

Ігорі Діаконюк

Іван Чертівський

Георгії Урсулич

Ірина Сордак

Петро Кіндра

дата
Іван Діаконюк
15. Февр. 1914
П. Земельні відомості
Сім'я

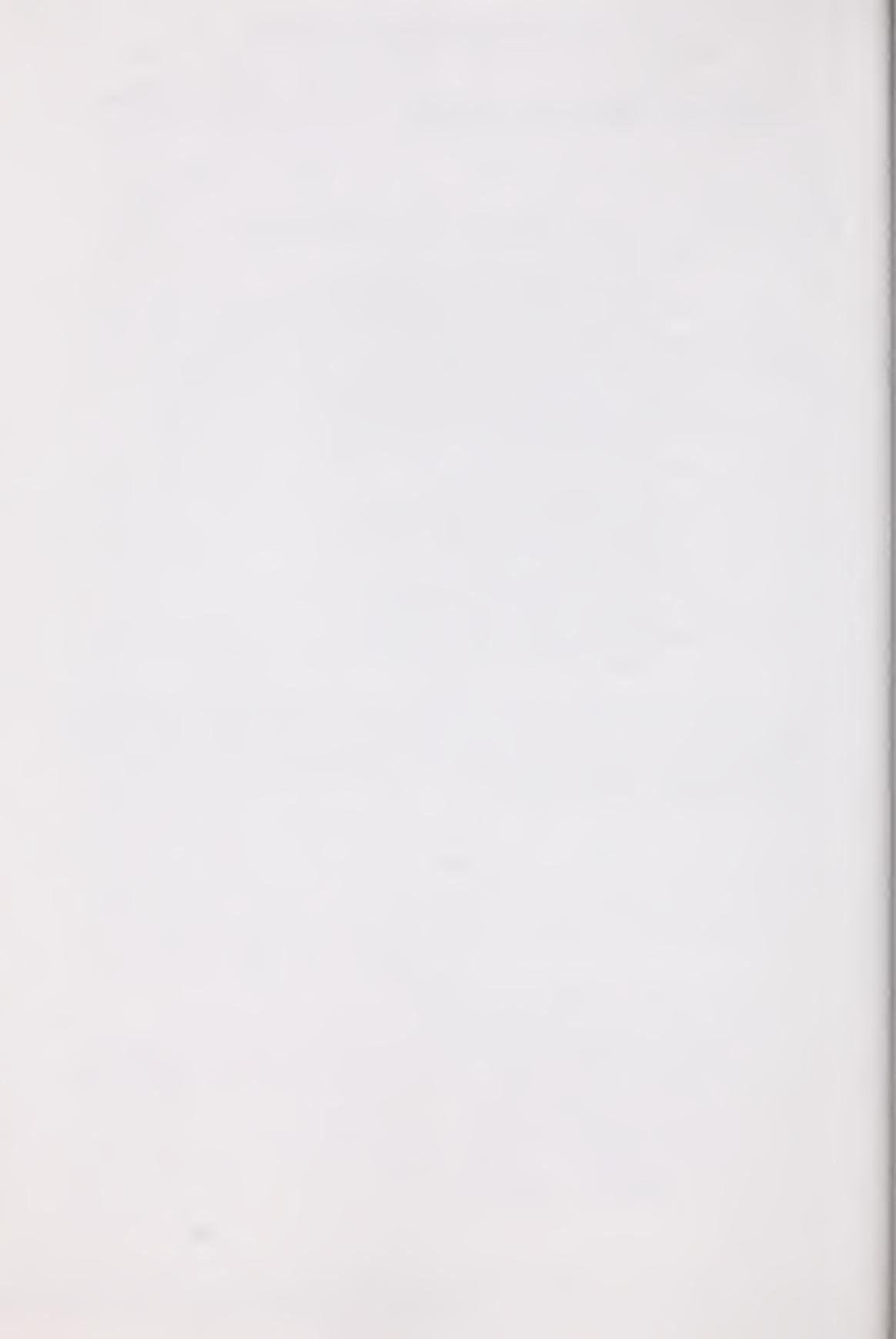
на передмістю Монреалю оселив ся якийсь піп з Росії і хоче зробити собі парафію не гіршу, як десь у Галичині або на Буковині.

№ 36

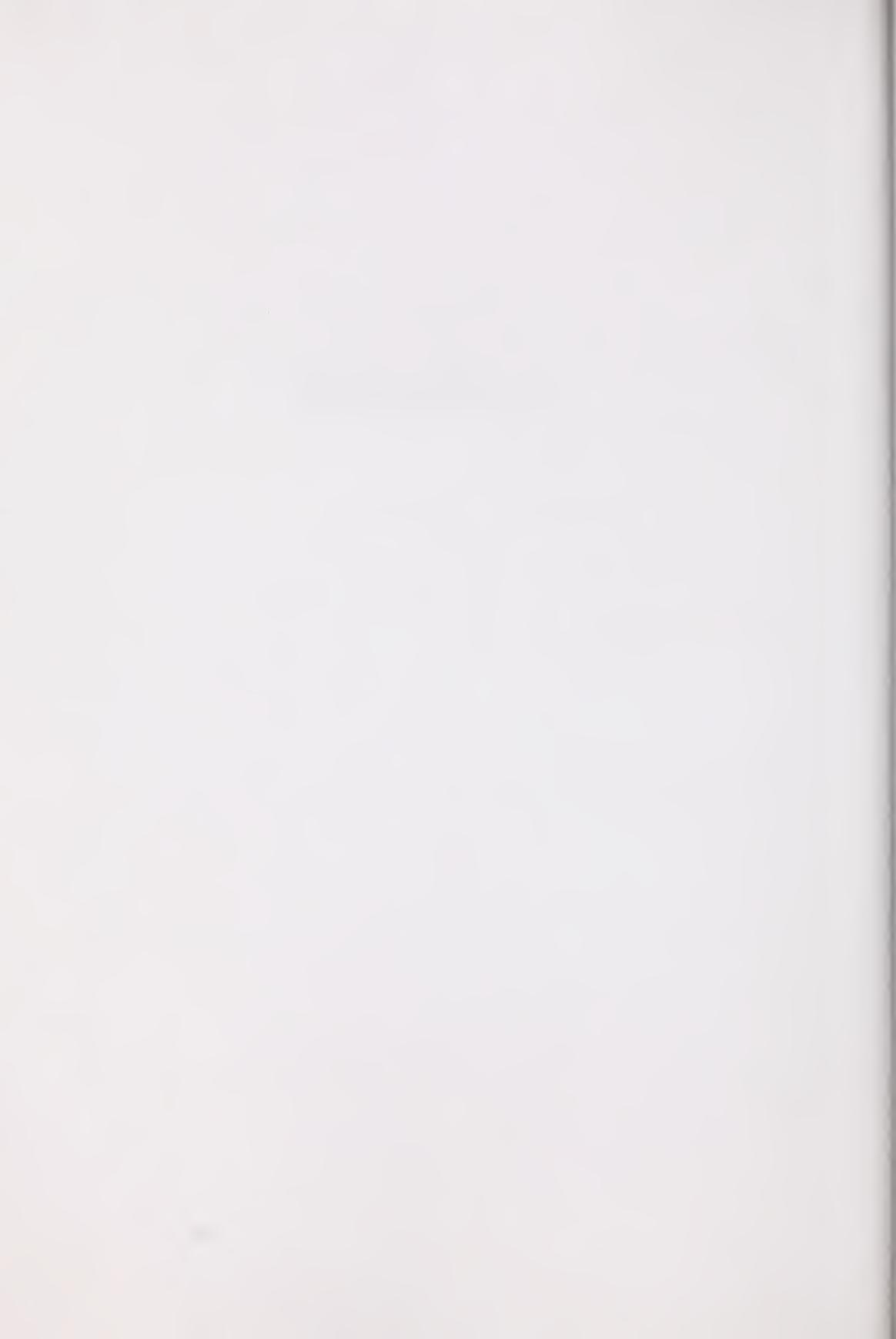
Лист І. Серни з Реваківців – березень 1914 р.

Біда тому, біда, хто свій край лишає
 і на морски філі в подорож пускаєсь.
 Як сів'ем на шифу, то плакав'ем ревно,
 бо може вже своїх не побачу певно.
 Іду я на шифі, дною тай ночую,
 Там мя споминают, а я іх не чую.
 Нарешті прибув я в землю Вашингтона,
 Але я не чув ся свободний, як в дома.
 Бо при Вас миленькі було ми найліпше –
 Ой, нема то в съвіті як родинне місце!
 Тепер я працюю – думку думаю
 Як зароблю гроші, поверну до краю.
 Поверну до краю, если тут не згину,
 До своїх родимих – на Русь-Україну!
 Буду я боротись там за свої права,
 Котрі нам забрала та шляхта лукава.
 Як сини України своїх прав добудуть,
 То у своїм краю щасливійші будуть.
 Тепер Вам опишу на другій сторонці,
 як мені живе ся в toti Америці.

Добрий день, Дорогі мої Родичі, неню і Мамо. Повідомляю Вам сим листом, що я, слава Богу, знаходжуси здоров. Сего і Вам жалаю. А поводжені мої, як звикли у Канаді. Тепер пишу вам мов цієї Канаді вже постач. Так тяжко і таких багато людей, що навіть на харч нима де заробити, так сильно багато народу сидить без роботи, якщо я щось маю, то богови дякую.

МІЖ ДВОМА ВІЙНАМИ

Як в Канаду ми збиралися,
То ми сподівались –
Досить грошей заробити
Та додому вертатись.

Та не так то було легко
Гроші заробити
І багато іммігрантів
Мали залишились.

Як в Канаду ми прибули,
Тяжко працювали –
«Дичі», «сури» і «салери»
Руками копали.

Цілі прерії ломали,
Ліси корчували,
Будували залізниці
І скали зривали.

Ми Канаду будували
Доки були годні,
Як настало безробіття –
Ходили голодні.

Всю Канаду ми сходили,
Роботу шукали.
Хліба в фармерів просили,
Псами нас цікували.

Канадська коломийка
Теофана Бабієнка.

№ 37

Лист Симчича з Березова Косівського району /колишнього Коломийського повіту/ –
17 травня 1918 р.,
Вінніпег

Дорогий Брате Василю

Я одержав від Тебе лист, за котрий Тобі красненько дякую. Коло мене все так, як було. Тілько взагалі в Канаді настала зміна. Otto зачали наших брати до війська. Розуміється, що деяки опираються, але нічогісінько не помагає. Це сталося зараз, потім як я написав до тебе послідній лист.

Отже, від тогди забрали около 450 наших хлопців. От недавно оден мій товарищ, що мешкає разом зі мною, дістав карту, щоби ставився до асентерунку.

А хлопців фермарських то від плуга беруть. Отже я сподіюсь тоже незадовго бути покликаним. Не знаю, як буде. Я ще мешкаю там, де мешкав давніше. Не знаю, чи де переберуся я, чи ні...

№ 38

Колективний лист кількох українських емігрантів,
надрукований у газеті «Український емігрант»
від 27 жовтня 1928 р.

Пишемо цих пару слів до тих, що мають намір іхати до тої золотої Канади. Нехай ніхто не уявляє собі, що Канада плине так доларами, як яка медова річка. Ні! Тут треба праці! Тут треба здоровля і мозолистих рук. А долар, що є так сильний в старому краю, не так легко приходить тут до рук, як здається.

Цей рік є дуже зливий для наших, як старих, так і новоприбувших емігрантів. По цілій Канаді, усюди, куди не пойдь, від берегів Тихого Океану аж до Берегів Атлантического Океану, повно наших братів емігрантів, що прибули сюди в погоні за кращою долею. Та багацько з них завелося; в неодного можна помістити сльози в очах, коли він згадує полищено дома жінку та дрібних діток, що дожидають тата. А тато? Він блукає по Канаді, переїзджаючи з міста до міста, шукаючи за працею. Він ходить чужий і між чужими, не розуміючи чужої для нього мови. Ніхто його не спитає, чи ти ів що, чи ні? Місто кипить життям. Воно байдуже, що ти емігрант, що ти на чужині, що не маєш праці, ні шматка хліба на завтра.

№ 39

Лист емігранта /прізвище невідоме/, надрукований
у газеті «Час» від 7 лютого 1929 р.

Багато наших братів-українців живе тут в Канаді. Багато покидало свою батьківщину зза нужди, інших переконання вигнали з ріднього краю, а всі вибралися у світ шукати щастя.

Я приїхав до Канади в квітні 1928 р. і дістав працю у Вінніпегу в кравецькій майстерні з платов 12 доларів тижнево. Такі гроши у нас в краю – то гроши, а тут за них тільки що проживеш. Життя тут дуже дорогое.

Але не всі наші люди попадають на працю, а ще менше їх попадає на легку працю. Нашим людям дістается звичайно найтяща праця: грузити залізо, копати землю, то що з тих, що зі мною приїхали, багато осталось зовсім без заробітку і ті чекали жнів, надіялися на роботу у фармерів /канадських господарів/.

Прийшли жнива. З Англії привезли 10 тисяч робітників-англійців. Вони й стали на роботи, а нашим відмовляли ніби зза того, що не вміють по англійськи говорити. Наші безробітні й інші неанглійці по два тижні валились по станціях, а потім потягнули до міста в надії тут дістати якийсь заробіток.

Англійці не довго витримали на тяжкій роботі по фармах по 15 годин денно. Покидали, зіхались до міста і зажадали, щоб їх одставили, звідки привезли. Вони не дістали обіцянних великих заробітків /по 5–6 доларів денно/, покинули роботу, і їх одвезли назад, до Англії. Нашими-ж ніхто не турбується. Наші ходять голодні і шукають, купця на себе, на свою тяжку працю і раді, коли хто купить; хоч на прожиття матиме. А купують туту людей, як у нас на ярмарці коней. Як ти здоровий, добре виглядаєш, то й куплять, а ні, то ніхто й не подивиться. А то вже на роботі виявиться, що в тебе мало сил, нездужаєш, так одразу й проганяють.

Наши люди майже виключно селяне, привикли, що дома, хоч і на десятині, то свій пан, і якже ім тяжко отак продаватися. А обходяться з ними, що й не згадуй. Од машини більшої праці не вимагається.

Дехто заробив на жнивах яких сотню доларів; тепер без роботи проживає зароблений гріш. А дехто вже тепер без гроша при душі і без роботи. 14 грудня зібралось по півтори тисячі безробітних перед канцелярією, де дають працю. Ім

**Адвокатська канцелярія др. Василя
Боднаріскула** знаходиться в Чернівцях, вулиця Фльондора (Панська) число 7.

Американський годинникар
САМУЕЛЬ ЛАУБ

знаходиться

в Чернівцях, вулиця Головна
(strada Regale Ferdinand) число 17
(Дім нової скарбової дирекції)

і перебирає всілякі роботи годинникарські по таних цінах.

Адвокат Українець у Букарешті.

Др. Денис Маер-Михальський

веде свою канцелярію там же при
strada Virgiliu 59 а (близько желізничного
дворія)

переводить справи по міністерствах і інших цен-

тральних урядах.

Canadian Pacific Railway

Генеральна агентура для Румунії:
Букарешт, Calea Griviței 153.

Чернівці,
площа Рудольфа ч. 1. Готель Брістоль

Регулярний перевіз пасажирів поспішними
пароплавами: "Empress of Scotland", "Меліта"
і прочі з Антверпену, Гамбурге, Шербурга.
Названі пароплави є найбільші, найскорійші
і найгарніші, що відходять з Гамбурга і и.

Лише 4 дні на морі. Числа віз для паш-
портів до сполучених держав Америки ви-
старується даром.

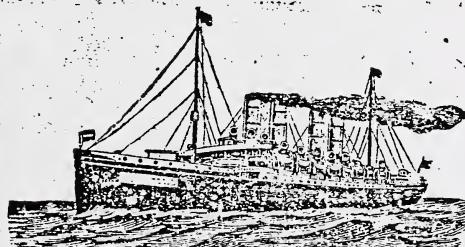
ІДЬТЕ ДО КАНАДИ

лише через бюро

Cosulich Line,

Чернівці, вул. Руська 14.

Уважайте на число 14.

Cosulich Line.

Плачу найвищі ціни за уживані грамофони й пліти.

Покривайте ваші потреби
музичних інструментів всіх
родів і складних частей цих

Грамофонів

і шкільних приборів і кни-
жок у всіх мовах лише в
старознаній солідній фірмі

I. Лебединський

Чернівці, вул. Головна ч. 12.

Redactor responsabil: Cost Cracalici.

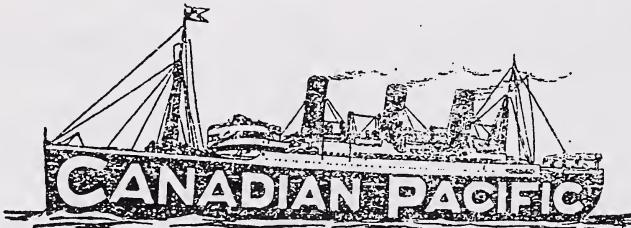
"Astra", Institut de Arte Grafice și Editură, str. Petrovici 4.

Рекламні об'яви корабельних компаній, які друкувалися в газетах Буковини у 20-ті роки

of '20

Найбільше
канадійське желізнично-корабельне перевозове товариство в світі

25

25

Чому Канадіян Пасіфік має такий надзвичайний попит?

Знаменита їда — дуже добра обслуга. — Безпечна робота в Канаді. — Впевляється цертифікати на виїзд до Канади для родин, сільсько-господарських робітників та слуг.

Звіязь із Express-Empress пароходами, з найбільшими і найпрудкішими канадійськими пароходами які курсують без пересідання в Гамбургу, Антверпен і Хербургу впрост до Канади. 4 дні на отвертім морю. Кабіни із 2, 4 і 6-ма ліжками.

Відїзд першого транспорту до КАНАДИ в половині лютого 1929 р.

Їдьте лише почерез Канадіян Пасіфік із краю аж на місце призначення в Канаді під його о-пікою і помочею його людей, його власними кораблями і залізницями.

Лиш тим людям, котрі їхати будуть кораблями і залізницями Канадіян Пасіфік, урядники того товариства в Румунії дадуть даром цертифікати і запевниться їм добра робота в Канаді.

Ціна їзди із Румунії до корабельної пристани в Канаді є 137 доларів і 50 центів. Канадійська залізниця коштує лише 25 доларів для хліборобів. Оминайте всіх непокликаних агентів що ходять селами і намовляють, а звертайтесь із довіряем листовно або устно просто до

ДИРЕКЦІІ СІПІАРСКОЇ КОМПАНІЇ.

Чернівці, вул. І. К. Братіяну (бувша Двірцева — Bahnhofstrasse) число

25

Redactor răsponsabil VASILE MEHEDENIU,

Societatea tipografică c.

Рекламні об'яви корабельних компаній, які друкувалися в газетах Буковини у 20-ті роки

казали ждати поки буде яка робота, а потім поліція кількох арештувало, а решту розігнала.

В ріднім краю, не одна жінка, діти, очікують помочі від чоловіка, батька. А він у Канаді, обдившись від сімї, в голоді і холоді блукає, як та овечка відбита від стада.

Отак-то виглядає життя тих, що за щастям шукаючи, рідний край покинули. Немає чого шукати в чужій державі та ще нам українцям. Краще подумати, щоб спільними силами поліпшити свою долю в ріднім краю.

№ 40

Лист, підписаний ініціалами В.Ю.К. і надрукований
у газеті «Діло» від 30 червня 1929 р.

Питаєш мене, друже, чому я рідко пишу? Питаєш, що мене тут причарувало, що про Рідний Край рідко коли згадую?

Не знаю, як тобі на все те відповісти, бо не можу врати думки в слова. Можеб і ти мене краче зрозумів, коли побачив цей новий світ та пожив у ньому тих кілька літ як ось я перебув. Він незвичайний і хто не чує відваги до праці, той гине безпощадно, ось як Юрко Ч. згинув. Нервова депресія, зневіра, і врешті куля в лоб. Але хто раз перебуде ці останки європейської недуги, тому відчиняється новий світ. Ось і тут саме лежить та принада, що чоловіка держить у Канаді і яка відчужує його від Європи. Хочби один приклад. Попали мені в руки наші журнали та часописи. Беру «Світ». Присів на східці, розгорнув та починаю читати... «Така доля» Некрашевича. Ў-у-у-у, так і віс звідтіля і страшним сумом якимось і зневірою і тільки й насувається на думку, ось яке то в тому краю. Чоловік забув тут на той зrozpacnений sennimantolizm. Нема цього! Ніхто не ходить з ціпком і не нарікає, але чим більша нужда, тим більше підприємчиві думки лізуть у голову. Ну, перекинув кілька сторінок далі. Не дочитав «Такої долі». Натрапив на якусь чеську історійку про заручини. І знов нагадало якимсь дивним, забутим, припліснілим життям. Обертаю далі. Знов якась «доля». «Батькова доля»... «В хаті не напоплено й тому в ній так неймовірно холодно, а по кутах на стінах полискує сніг...» Ну і най це все лихо бере! Не хочу читати. Посягнув рукою по найновіший «Літерари Дайджест» і успокоєний почав читати про голоси фармерів над Гуверскою тарифою.

Бачиш друже! Не дивуйтесь, що в нас ніхто не хоче читати краєвих журналів, чи часописів. Вони писані в якомусь хоробливо-сентиментальному тоні, якого в нас ніхто не розуміє, ані не хоче ним перейматися. Тут бадьорий настірій відбивається у всіх писаних і у всіх виданнях. Він виховує нашу молодь, а старшим піддає думки до праці. Не стрінеш, мій друже, ні одної «Такої долі», і пощо вона мені здалася, на моїому безплоді? Я хоч десятки миль від людей, але зовсім від них не відбився. Шодня чую вістки з цілого світа, читаю часописи, і хоч нераз не чую рук з праці, не можу листків перевертати, а ніколи не відчував ще охоти «бабратися» в тих книжкових зневірах. Бо хто знає, чи начитавши їх, не покинув би праці та не кинувся в річку.

Хто гине тут? Власне та, в нездоровому дусі вихована інтелігенція. Важко з нею щось тут зробити. Ще найкращий її елемент – це бувші наші стрільці, які перейшли пекло на землі, та не впали в зневіру. Ось і тут вони не впадають в неї, але з усміхом несуть тягар життя, щоби найшовши нагоду, відразу вискочити «на сухе». Виробляється підприємчість, вмілість використати нагоду, і виробляється впертість, якої я не стрічав ніколи, будучи в Європі.

Хто не працював у Канаді, той не знає, що працею називати. Прямо не хочеться вірити, щоби людина могла з себе видобути стільки енергії. Коли мені приходилося орати поле в фармера – ми орали разом з його сином, – то важкий «Румілі» трактор ставав тілько тоді, коли оливи доливалося. Вночі сильний рефлектор освітлював

перед ним чорну землю, і машина гуділа, і чотири скиби тільки з розмахом розверталися за плугом. День і ніч, бо час – то гроші і хто скорше зробить, той виграв. А в лісі, як дрова рубають. Хто сам перебув те, той буде знати. Але, напевно, не забуде також і їжі, яку по таких «кемпах» подавали. Вибагливі мяса, ярини, сири, овочі, банани, ананаси, що наш емігрант не знав, що з тим робити та тільки зітхав за кулемешо...

Бачиш? – Де ріжниця? Ось чому ми відбиваємося від Старого Краю, і рідко котрий з нас повертає до нього. Хто раз спробував своїх сил, хто раз закоштував насолоди, яку приносить успіх, той не радо знов лізе в те безнадійне скомління, вічне нарікання «ми бідні, нас кривдять»...

А тобі пораджу ось що: коли ти почуваєш у собі дух підприємчості, енергію та охоту до праці, то ти собі даш раду і в краю, не треба аж у канадійські пустарі іхати. А коли ти зневірений у свої сили, тоді не думай рухатися до Канади, бо пропадеш. Почнуть руки кервавитися від сокири, або жили напухнуть на руках від ношення тягару, і ще як зневіра почне точити, ти пропав. І я нераз був на скраю твої зневіри, нераз тільки найбільшим напруженням сили волі та згадкою на рідну матір затискав зуби до дальшої боротьби. Хто не почуває в собі настільки моральної та фізичної сили, щоби перебути всі початкові злідні, то нехай не рухається з хати. Пропаде! Розпуха хватается від роботи, яка вбиває незвичного, а отісля зневіра пожирає, коли роботи скінчаться і треба бездільно крутигтися чи не найдеться яка нагода заробити гроша. Важкі ті перші літа... Важкі до лиха, і ще нині мені мороз поза шкуру пролазить на іх згадку. І не можна іх оминути. Кожний іх мусить перебути. Доки не навчиться англійської мови, доки не привчиться якогось фаху, не найде нагоди його використати, доти треба перебувати важкі хвилі... Хто мені не вірить, я не бороню. Їдьте, зміряйте.

Бувай здоров друже, час вечеряти.

№ 41

Лист Євгена Купецького – червень 1932 р.

До Канади приїхав я весного 1930 року. Спершу перебував я в місті Торонто, де три місяці шукав даремно за працею, але найти ніяк не міг. Мав я намір іхати дальше, хоч не мав надії чи дейнде найду працю. Торонто велике місто, у ньому багацько фабрик, значить скоріше можна найти заняття, і я не нашов. Щож доперва по інших містах.

Врешті завдяки українському священикові о. Бартманові дістав я заняття у фабриці топлення міді. Не легко було її дістати. Цілі товпи безробітних стояли перед фабрикою, чекаючи на нагоду, щоби туди дістатися. Праця незавидна і в інших умовах неодин зажадав би за неї великої платні. Доводиться працювати серед невиносимої горячі, серед газів та паруючих квасів, від яких спалювався одяг. І за це платили по 35 центів за годину.

Був я вдоволений і тим, що можу заробити на прожиток, а не так, як інші вистоювати перед фабрикою в голоді й холоді. Та не довго тішився я цією роботою. Прийшла загальна редукція³⁸, і я знову опинився на вулиці. Працював загалом п'ять місяців. Зиму якось перебідував, надіючися, що з весною чайже скоріше найду заняття. Даремні були ті сподівання. І сам вистоював перед державною кухнею для безробітних і бачив, як другі стояли обідрані й голодні. В кухні давали істи раз у днину. Була це водяна зупа. Не дивно, що були випадки смерти наслідком голоду. Я сам бачив одного такого безробітного, якого нашли мертвого з травою в устах.

³⁸ Скорочення /звільнення/ працюючих.

Розказували, що коло міста Монреалю безробітні приміщувалися на нічліг на одному остріві посеред ріки. Одної ночі вода нечайно прибула, не всі могли повтікати, і тоді мало згинути около 70 осіб.

Інші нещастя чекають на безробітних. Не маючи грошей, щоби купити собі білет на залізницю деякі приміщуються тайком під вагонами. Нараз надізджає другий потяг. На таємних пасажирів сиплеться град каміння, калічить, вони падуть на землю і находять смерть під колесами. На деяких в той мент чекають жінки і діти, надіючися, що їх батько найде працю в другому місті, тимчасом він вже неживий.

А скільки попадає в ріжні недуги, навіть умові. Я сам коли вертав з однією мандрівки за працею бачив 30 депортованих емігрантів, між якими було 5 осіб умово хорих.

Колись були добрі часи в Канаді. Заробляли тоді всі й добре заробляли. Неодин міг придбати гарний маєток. Та наші люди не приміщувалися в містах, не будували підприємств і тому їх випередили другі. Через те важко нашому емігрантові найти сьогодні заробіток у свого, бо свої по містах – це самі бідаки. Деякі самі змарнувалися, бо не вміли шанувати заробленого гроша і видавали все на непотрібні ріЧи, або просто пропивали гріш. Сьогодні неодин з них крайний нуждад і стоїть з протягненою рукою.

Без надуми нікому не раджу їхати до Канади. А передовсім не слухати чужих підшептів. Жертвою намови впав і я, тепер відчуваю це. Ні вернути не можу, ні тут заробити на прожиток. Це нехай другі мають на увазі.

№ 42

Лист Луки Романчука – серпень 1932 р.

Приїхав я до Канади в минулому році на весні і попав на українську кольонію коло містечка Дани. Став я тоді до українського фармера на роботу, чи як то в краю називають, став наймитом. Послужив я в него один місяць. А звичайно бути наймитом колишнього наймита, то дуже прикро. Працював я у других фармерів на дні, викопуючи каміння на фармі, аж накінець попав до французького фармера коло Прудгом, в котрого працюю вже рік. На початку сильно мене вразила ця нова країна, чи як називають «Новий Світ», бо приїхавши до Вінніпегу, побачив я гуртки наших безробітних імігрантів. Вони ще й до того нас прямо убивали словами, говорячи, не їдьте на Захід, бо пішки будете вертати. І справді, коли ми приїхали до Саскатуну, то наші люди, котрі вже по 20 років в Канаді, так нас радо вигадали, що згадали рідну маму, кажучи, ми тут по 20 років і роботи не маємо, а ви тут їдете тай їдете.

Але я переконався, що воно так зле не є. На нас зробили враження фармерські коні, досить гарні і здорові, що в Польщі треба доброго дідича, щоб мав такі коні. Упряж велике для нас було диво, бо в краю то полотняна шляя, а тут так званий «гарнес», тобто хомут. А краєвий плуг, то неначе перо в порівнянні із тим плугом; в краю сіють руками, а тут машинами; в краю селянин посіє кілька моргів поля, а тут фарми по 160 акрів, тобто краєвих 113 моргів. Бідним фармером називають тут такого, котрий посідає лише одну фарму, а то мають по три, чотири і більше квадрів, а деякі рівнаються нашим 800 моргам. В краю косять руками, а тут кожний має косарку, в краю жнуть серпами, а тут жниварками. Отже, в Канаді фармер з усею машинерією рівняється з дідичом, хоч я і не знаю багато таких дідичів, що посідають таку машинерію.

І щож скажу про ту нову країну; скажу від себе, що тут хоч холодніше, за те вільніше. Тут фармері живуть гейби козаки, в кожного кріс³⁹ не один, два-три, зо дві рушниці. А кілько тут качок, курий диких.

І бачу я тут школи, де наука відбувається по англійськи, а по годині вчаться рідної мови, коли є свій учитель. Ось коло Дани українська учителька по годині вчит по українськи, а на півдні під Прудгом, учитель француз по годині вчит по французьки.

А що-ж скажу про французьких фармерів, бо Прудгом можна назвати французькою колонією. Тут в Прудгом французи мають костел і конвент, де зимовою порою дають фармері свої діти на науку, котрої уділяють Сестри Закінниці. Земля тут всяка, є добра, є й соленка, але пшениця родиться. Французькі фармері дуже релігійні, релігія в них католицька. Горівки не п'ють, тому то в них пишаються гарні будинки. Хата в них складається з кількох світлиць, і з помешкання на версі. Велика стайня, шпихлір⁴⁰, кузня, машина до молочення, авто і т.п., так що французького фармера здалека тут пізнати. Французи почиваються дуже добре в тій новій країні і дякують Богу в молитвах, сідаючи до снідання чи до обіду, за Його ласки, котрі спливають на них.

Дальше на півдні є українці. І щож скажу про них? З природи мають більший наліг до горівки. Мають власну церковцю імени св. Апостолів Петра і Павла. Є тут читальня ім. Жмуда, в котрій грають вистави, а молоді ж звичайно сходиться на танці. Все-ж таки скажу, що українці йдуть до лішого. Хоч так далеко від рідної землі, насаджують в себе освіту, чого доказом велике число просвітних товариств. Я сам був свідком в часі Великих Свят під час Богослужіння в католицькій церкві на Борщеві, де священник заповів людям, що по Богослужінню будеться відправляти парастас⁴¹. І там я бачив в наших людей патріотичний підйом і жертвеність. Я свято вірю в то, що на них ділають іх просвітні товаристи.

³⁹ Кріс – рушниця.

⁴⁰ Шпихлір – комора.

⁴¹ Парастас – заупокійна відправа.

CUNARD LINE - RED STAR LINE - WHITE STAR LINE

Постійна-переправа пасажирів до АМЕРИКИ і КАНАДИ

Найбільші і найскоріші пароходи.

Найбільші вигоди для пасажирів.

Комфорт і знамениті харчі на всіх пароходах.

Пасажирам третьої класи віддано до розпорядки
мостицій, ряд загальних салонів та кімнат, як і долини,
салон для товариських забав, читальня, чердак для
проходу критий і некритий (під голим небом).

Всі сальони та комната ясно освітлені і чудово
уряджені.

"О має намір вийхати до АМЕРИКИ або до КА-
НАДИ теж звертеться особисто або письменно до
одного з лише вищесписаних бюро, а призначений до цього
спеціальній урядовці удалять йому безплатно всіх
інформацій.

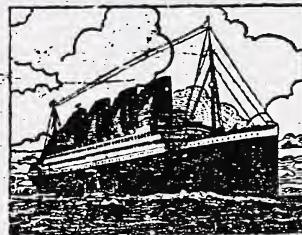
CENTRALA NA POLSKU:
WARSZAWA, Marszałkowska 144.

Telefony: 96-23, 96-24 1.282-88.

PILIE W POLSCE:

Lwów, Sykstuska 37. (напротив гг. пошти) телефон 5-08.
Tarnopol, Miciiewicza 41. (напр. до церкви) телефон 58.
Kraków, Szpitalna 31, (Hotel Pollera) телефон 40-94.
Poznań, Marcinkowskiego 17, телефон 27-14.
Wilno, Wielka 50, телефон 7-45.

КОРАБЕЛЬНЕ ТОВАРИСТВА CUNARD LINE RED STAR LINE WHITE STAR LINE

до АМЕРИКИ і КАНАДИ КАЛЕНДАР НА РІК 1926.

Централь в Польщі:
ВАРШАВА, вул. Маршалковська 144
Філії в Польщі:

ЛЬВІВ, ТЕРНОПІЛЬ,
вул. Сикстуска ч. 37 вул. Міхаліса ч. 41,
КРАКІВ, ПІОННАРЬ, ВІДНІ, С.
Шпитальна 30 Маріїнського 14. Віднакож.

Рекламна брошурка-календар (на рік 1926) для українських емігрантів корабельних
товариств «Кунард Лайн», «Ред Стар Лайн», «Вайт Стар Лайн».

CUNARD LINE - RED STAR LINE - WHITE STAR LINE

Найважливіші інформації для їдучих до

АМЕРИКИ

Число осіб, котрі можуть відійти з візами до Держав Північної Америки за рахунок пасажирів, які вже обмежені в виносній розмір 5982 фунта.

В межах тоді може старатися о американську візу кожний, що має в Америці своїх. Але в першу чергу дістануту карту вступу по низу та саму візу слідуючи упривіднюють тоді осіб:

1) Особи, які мають візи, або карти вступу, або однодоларові візи з попередніх літ і ті без огляду на це, до кого вони йдуть.

2) Рільники, які мають афіл. візи від своїх свояків фармерів в Америці.

3) Діти від 16—21 року, які йдуть до своїх родичів американських горожан та, родичі, що йдуть до своїх понад 11-літніх дітей, які вже американськими горожанами.

Поза квотою до Америки можуть їхати:

а) Жінки американських горожан і їх діти нижче 18 років.

б) Ресмігранти, які віртають до Америки перед упливом 6 місяців від їх виїзду з Америки.

в) Діти уродженці в Америці по узлісканню американських гаштольдів, а окрім цього

г) Священики, рабіни, професори університетів, студенти інших школ, туристи, купці, оскільки вони відповідають прописам американського іміграційного закону з 1924 р.

Всіх інформацій в справі виїзду до Америки удається радо та безплатно всім, хто зголоситься лично або письменно до одного з наших бюр, які мають викваліфікованих та досвідчених урядовців:

CUNARD LINE - RED STAR LINE - WHITE STAR LINE

Важливі інформації для їдучих до

КАНАДИ

До Канади можуть вийхати:

- 1) рідні з родинами,
- 2) робітники рільни,
- 3) службовці і то без огляду на це, чи мають своїків в Канаді, чи ні, акрім цього:
 - 4) жінки до п'ятирічного віку 18 років до родичів,
 - 5) реемігранти, що віртають до Канади перед 6 місяцями від виїзду з Канади.

В справі докumentів, потрібних для узліскання канадської візи, просимо звертатися до одного з наших бюр, яких адреси подаємо в долі.

Всіляких інформацій в справі виїзду до Канади удається радо та безплатно кождому, хто лично або письменно звернеться до одного з нижче позначених бюр:

Централя на Польщі:

Варшава, вул. Маршалковська 144.
Філії в Польщі:

ЛЬВІВ, ТЕРНОПІЛЬ,

Сикстуска 37, тел. 5-08. || Міцкевича 41, тел. 88.

КРАКІВ, ПОЗНАНЬ, ВІЛЬНЕ,

Шпитальна 30. || Марцінківського 14. || Велька 50.

ПЕРЕСТРОГА!

По приїзді до міста удається просто з дверів до наступного бюро та не показувати чужим ніяких документів або грошів.

Не купуйте шифкарт у егентів — тільки в бюрах, бо можете втратити в руки ошустів.

Рекламна брошурка-календар (на рік 1926) для українських емігрантів корабельних товариств «Кунард Лайн», «Ред Стар Лайн», «Вайт Стар Лайн».

ДОДАТОК

Канадийска пісня

Жінко моя дорогая, що будем робити?
 Я хочу йти до Канади, а тебе лишити.
 Тебе лишу в Буковині, сам піду в Канаду,
 Там заробю трохи гроший, верну ся до дому.
 Тай пішов я до Кіцманя паса відбирати,
 Моя-жінка приятелька взяла сумувати.
 Не йди, мужу, до Канади, не йди бідувати,
 Мені тяжко тут без тебе діти годувати.
 Як я іхав до Канади на кованім возі,
 Обілляли мене, жінку дрібненькій слози.
 Моя мила ревне плаче, родина жалує,
 Що лишаю жінку, діти, в чужий край мандрую.
 Як я вийшов поза село, знизенька вклонив ся:
 «Прощай мені, родиночко, можем з ким сварив ся?»
 «Прощай мені, рідне село, церков, божа мати;
 Господь знає, чи ся верну до тебе вмирати.»
 Приїхав я на станцію білєт купувати,
 Обілляли мене слози, щом не міг стояти.
 На Великдень серед моря взяло шіфов колисати,
 Що хто іззів тай і випив, мусів викидати.
 З того болю, з того страху багато вмирали,
 Зараз з шіфи в тото море рибі викидали.
 Переїхав я без море, – прийшов до Канади,
 Нігде добра я не видів, лищ ліси тай скали.
 Приїхав я під Вінніпег в другій годині,
 Сказав Геник позлазити в лісі, при долині.
 Ходить нарід по долині, як біdnі цигани,
 Кладуть вогні тай ся гріють тай так полягали,
 Повставали люди рано, ревне заплакали,
 Що вже в цесій Канадочці на віки пропали.
 Ой, Канадо, ти Канадо, тай ти Канадочко,
 Лишив жінку, лишив діти, бідна головочко!
 Ой, Канадо, ти Канадо, якаж ти зрадлива,
 Неодного чоловіка з жінков розлучила.
 Розлучила его з жінков, всиротила діти,
 Бо він пішов до Канади, гаразду глядіти,
 Бо він ходить по Канаді, глядить гараздочку,
 Просить Бога щирим серцем, прийти до домочку.
 Бо я хожу по Канаді, гаразду не бачу,
 Кладу руки на головку, а сам ревне плачу:
 Жінко моя дорогая, рідні мої діти,
 Просіть Бога щирим серцем мене в дома вздріти,
 Бо я хожу по Канаді, за вас гадку маю.
 Тяжко мені на серденку, що вас не видко,
 Маю жінки, маю діти, а я іх не бачу,
 Як згадаю про іх житя, сам гірко заплачу,
 Бо Канада великая, добра не видати,
 Шумять води по камінню, як які гармати,
 Бо тут камінь, мої братя, та не лиш горами,

Але камінь, мої братя, всіма долинами.
 Як ся найде трохи землі, то пожаль ся Боже,
 Тут господар від каміння ходити не може.
 Від каміння тай від корчів здоровля не має.
 Як згадає за рідний край, серце ся вриває.
 Моя мила Україно, як рідненка мати,
 Мило в тобі було жити, мило і вмирати.
 Тут фармарі добре жиуть тай межи лісами.
 Лишить жінку в темних лісах, іде сто милями,
 Бере хліба у торбину, іде мандрувати,
 Темним лісом, темнов пущов роботи шукати.
 Ой, зъїв же він вже той хлібець, вже більше не має,
 Приклікає на коліна, траву попасає.
 Ой, знайшов він там роботу, вже буде робити,
 Дають тачку нову, шуфлю болого возити.
 Ой, возить він те болого, а сам ревно плаче,
 Що вже свої України вже ніколи не побаче;
 Бо я ходжу по Канаді тай милі рахую,
 Де мя нічка захапляє, там переночую.
 Ой, ночую я у лісі – тай лісок сумненький,
 Ой так, мила, тут панує твій муж молоденький.
 Тяжко мені, моя мила, в лісі ночувати,
 Пробуджу ся я раненько, слізами ся в мию
 Тай згадаю свої діти й жінку свою милу.
 Не жури ся, моя мила, що я в смутку живо –
 Як я собі заспіваю, то часом ся ще засьмію.

Сю пісню писав

Тодер Колісник з Валіви.

Руска Рада, 19 марта /1 цвітня/
 1904 р.

Великдень у Канаді
/Народна пісня/

В Вінніпегу дорожечка дощечками вбита.
 Ой, мали ми Великодні дуже смутні съята.
 На Великдень дуже рано дзвони задзвонили,
 Засыпвали «Хрестос Воскрес», як церкву втворили,
 Молодіж ся походила, весело ся грає.
 Лишень мені у чужині серце ся вриває.
 Коби море не широке і фалі не били,
 Були-бим ся в великовідні съята походили.
 Коби крилця соколові, яб міг полетіти,
 Відознавших до сестрички і за єї діти.
 В старім краю на Великдень сади процвітають,
 А в Канаді леди-сніги до неба сияють.
 В старім краю вся природа, як гай зелененький,
 А в Канаді сніг, морози, вітрець студененький.
 І в Канаді часом сонце дуже красно гріє,
 На другий день мороз свисне, аж земля білє.
 Ой, в Канаді дни горячі, а ночі студені,
 Тому люди наші ходя усі засмучені.
 Ой, гадали наші люди, що будуть панами,
 А вони йдуть на роботу усі із торбами.
 Ой, у нашім ріднім краю, як у божім раю,
 А в Канаді смутно ходжу, роботи шукаю.
 Ой, у нашім старім краю такі люди добрі,
 А в Канаді подичіли, лиці бріхні говоря.
 Ой, не знав я, що в Канаді так буду бідити
 Ліпше було жінку, діти у краю лишити.
 Ой, Канадо, Канадочко, яка ти зрадлива,
 Не одного мужа з женов вовік розлучила.
 Іду нераз понад штреку тай швилі рахую,
 Як де нічка захопила, без огню ночую.
 Ой, ви братя Буковинці, братя мої рідні,
 Не йдіть, не йдіть до Канади, бо будете бідні.
 Богдай моя та свекруха ніколи не сконала,
 Що вона за мнов в Буковинку листочки писала.
 Як листочки вона писала, слізами кропила,
 Тепер мене з жінков, з дітьми розлучила.
 Ой, поможи миливій Боже гроший заробити
 І до краю повернути, хоть ся подивити!

Руска Рада, 10/23/ вересня 1904.

До тих, що в чужий край ідуть –
Руска Рада, 14/27/ липня 1900 р.

Гей, кувала зазулечка
у полі, у полі,
не гадайте, люди добрі,
що за морем добре.

Там не мете панувати,
там мете бідити,
там не скажуть вашим дітей
до школи ходити.

Бодай тоту вже Канаду
води затопили,
щоби наші рускі люди
в нашім краю жили.

Гей, кувала зазулечка
тай на заріночку,
нема краю милішого
над Буковиночку.

Уложив
Митро Гишка,
господар в Кіцмани.

Ой, Канадо, Канадочко,
Яка Ти була незнана...
Імігрантам чужа й дивна,
Але для них була цінна.

Рік за роком імігранти,
На твій простір приїздили,
Поле краще засідали
І людність так все збільшали.

Всі не були вдоволені,
Бо місьцями степи були
Каміннями застелені,
Але землю далі брали.

Широкий степ засідали,
Корчували і орали;
Сікли ріллю, волочили,
Врожайні лани творили.

Скоро так добробут зростав
І жителів задоволяв,
Тай з чужинців імігрантів
Канадийський нарід повстав.

Так Канада будувалась,
Імігрантів не цуравась,
І Вона того діждалась,
Що славним краєм стала.

Чорненко Мих. ЩОБ НЕ ЗАБУТИ І
ДЕННІ ПОДП. – Саскатун, 1964.
– сс. 65–66.

Д Ж Е Р Е Л А

Назва джерела

№№ Листів

Державний архів Чернівецької області,
 ф. 3 /Крайове управління Буковини,
 м. Чернівці, Президія/, опис 3,
 одиниця зберігання 6888, аркуші №№
 119-120.

– 3

ф. 320 /Митрополія Буковини, м. Чернівці/,
 опис 2, одиниця зберігання 3 100,
 аркуші №№ 3-4 – 5
 аркуш № 46 – 34

Оригінали – 31-33, 37

Газети

Буковина, 1898 р.	– 4
1901 р.	– 10
1907 р.	– 25
Буковински ведомости, 1897 р.	– 1, 2
Борба, 1912 р.	– 28
1913 р.	– 29, 30
1914 р.	– 35
Діло, 1912 р.	– 27
1929 р.	– 40
Народний Голос, 1910 р.	– 26
Православная Буковина, 1901 р.	– 11
1902 р.	– 15
Руска рада, 1900 р.	– 6-9
1902 р.	– 13, 14, 16
1903 р.	– 17-20
1905 р.	– 21-24
1914 р.	– 36
Український емігрант, 1928 р.	– 38
1932 р.	– 41, 42
Час, 1929 р.	– 39

В книжці також використано пісні, співанки й канадські коломийки з:

Пісні імігрантів про Старий і Новий Край /пісні про Канаду і Австрію/. Зібрав Ф. Федик й інші. – Вінніпег, 1927.

Климаш Р. Вступ до циклу пісень українсько-канадських імігрантів. – Оттава, 1971.

